ETIMOLOGIA HIDRONIMULUI *MOLDOVA*

DE

DRAGOȘ MOLDOVANU

0. Pentru a fi convingătoare, etimologia numelor de locuri trebuie să îndeplinească trei condiții: să apară ca *verosimilă* sub aspectul motivării (socio)geografice, ca *posibilă* din punct de vedere lingvistic și ca *probabilă* din punct de vedere istoric. De multe ori, în stabilirea etimonului, cele trei perspective nu sînt conjugate, iar acest decalaj diminuează sensibil capacitatea probantă a argumentelor. Pentru a fi eficace, verificarea soluțiilor trebuie făcută în aceeași triplă direcție. Vom încerca, în cele ce urmează, să utilizăm metoda propusă examinînd critic patru ipoteze privind originea hidronimului Moldova, care, departe de a fi abandonate, continuă să-i seducă pe mulți.

1. [*Ipoteza originii celtice*] — Încă din 1883 Jaroslav Vlach își exprima părerea că numele Moldovei pragheze are la bază un etimon celtic, vizibil în forma veche *Fuldaha*[1]. Deși neargumentată, ipoteza a fost preluată de Daniel Werenka[2] și, după acesta din urmă, de Vl. Mironescu[3] cu aplicație la Moldova noastră.

Independent de predecesorii săi, J. J. Mikkola insistă și el asupra paralelismului în două studii din 1928[4]. După lingvistul finlandez, forma *Fuldaha* este susținută de hidronimul *Flutausis*, menționat de Iordanes în *Getica*, a cărui origine celtică este indicată de sufix (același ca în *Nemausos* > *Nîmes*), și care desemna, probabil, nu numai Moldova românească, dar și întreg cursul Siretului. Ar fi vorba, deci, de un nume celtic, schimbat

---

[1] Jaroslav Vlach, *Die Čecho-Slaven*, Viena, 1883, p. 11, ap. Fr. Umlauft, *Geographisches Namenbuch von Oesterreich-Ungarn*, Viena, 1886, p. 150.

[2] Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774—1785)*, Cernăuți, 1895, p. 67.

[3] Vl. Mironescu, *Note de călătorii făcute prin Bucovina călăuzit de „Dicționarul geografic al Bucovinei" de Em. Grigorovitza, profesor*, în „Arhiva", XX, 1909, nr. 4—11, p. 458.

[4] J.J. Mikkola, *Południowa granica słowian u Jordanesa*, în vol. *Symbolae grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski*, II, Cracovia, 1928, p. 114 (ap. B.V. Kobyljans'kyĭ, *Dialekt i literaturna mova*, Kiev, 1960, p. 155); idem, *Samo und sein Reich*, în ASlPh, XLIII, 1928, p. 90.

Publicație a Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza" Iași, „Anuar de lingvistică și istorie literară" este o continuare a seriei de filologie a revistei „Studii și cercetări științifice", Iași, apărută între anii 1950 și 1963. În anul 1964 s-a intitulat „Anuar de filologie", iar între 1965 și 1980 a apărut cu titlul actual. Prezentul tom continuă apariția publicației pentru anii 1981—1982 și apare în două fascicole : A. Lingvistică și B. Istorie literară.

„Anuar de lingvistică și istorie literară" publică studii de lingvistică generală, studii asupra limbii române (istoria limbii, gramatică, dialectologie, toponimie, stilistică), de filologie română, de istorie literară, de teorie și critică literară, de folcloristică.

„Anuarul" mai cuprinde rubricile Note și comentarii, Contribuții documentare, *în care apar alte materiale din aceleași domenii, o rubrică intitulată* Critică și bibliografie *și* Cronica, *în care este consemnată activitatea de cercetare desfășurată în cadrul secțiilor Centrului nostru și sînt prezentate manifestările științifice și culturale desfășurate în cadrul sau cu concursul Centrului.*

„Anuar de lingvistică și istorie literară" se adresează cercetătorilor din domeniul limbii și literaturii, profesorilor, studenților, precum și tuturor celor interesați de problemele menționate mai sus.

Comenzile din străinătate se pot face prin CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR, Str. T. Codrescu nr. 2, 6600 Iași — 6

Toute commande sera adressée au Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor.

V. Bogrea[18], Const. C. Giurescu[19], Kurt Horedt[20]), fie ca o corupteală : *fl(umen)Aluta, Alutansis* (Th. Mommsen, C. G. Brandis[21], N. Iorga[22]). La Geograful din Ravena, care preia informaţiile lui Iordanes, apar formele *Flautasis* şi *Flatausis*, pe care Pauly-Wissowa le consideră faze primare ale coruptelei, dar care se explică mai bine, după cum a arătat Joseph Schnetz[23], prin frecvenţa metatezei şi a greşelii de lectură *a* pentru *u* la acest scriitor.

Prima identificare izvora din convingerea că gepizii au ocupat „numai regiunile occidentale ale Daciei" [24], opunîndu-se făţiş textului ; or, deşi centrul statului gepid era pe valea Tisei, săpăturile arheologice confirmă extinderea stăpînirii gepide în Transilvania propriu-zisă[25]. Identificarea cu Moldova se loveşte şi ea de menţiunea că este vorba de un afluent al Dunării, susţinîndu-se exclusiv pe asemănarea formală, iar identificarea cu Siretul contravine şi ea atît descrierii din text — care vorbeşte de un rîu „furios, repede şi vijelios" la vărsare, iar Siretul are apa liniştită şi domoală pe cursul său inferior[26] — cît şi absenţei totale a urmelor gepide din Moldova secolelor V—VI, constatată de arheologi pînă în prezent [27]. Împotriva identificării cu Oltul, s-a argumentat mai întîi că este puţin probabil ca Iordanes să-l numească o dată *Aluta*, ca apoi să-i dea alt nume[28] ; totuşi, acest lucru s-ar putea înţelege admiţînd că autorul a folosit alternativ numele livresc al Oltului, cunoscut de la scriitorii vechi, şi cel de circulaţie în mediul gepid din vremea sa : amestecul de acest fel este obişnuit la toţi scriitorii tîrzii. În al doilea rînd, s-a obiectat că pasajul pare să indice faptul că munţii Daciei se află între rîurile menţionate şi, prin urmare, Oltul nu putea fi un rîu de graniţă[29] ; dar fraza citată poate fi considerată o construcţie brahilogică pentru două idei care nu se implică, ci au un caracter complementar : „Între acestea se află Dacia, [care este şi] întărită ca o coroană de munţi înalţi". Cursul superior al Oltului, de altfel, străbate o bună parte din zona

---

[18] V. Bogrea, *Flutausis=Oltul*, în AIIN, III, 1924—1925, p. 518—519.

[19] Const. C. Giurescu, *O nouă sinteză a trecutului nostru*, în RIR, I, 1931, p. 373 ; idem, *Istoria românilor*[4], I, Bucureşti, 1942, p. 230.

[20] Kurt Horedt, în *Istoria României*, I, Bucureşti, 1960, p. 708.

[21] Pentru ambii, vezi Pauly-Wissowa, *loc. cit.*

[22] N. Iorga, *Histoire des Roumains*, II, Bucureşti, 1937, p. 287.

[23] Joseph Schnetz, *Jordanis beim Geographen von Ravenna*, în „Philologus", LXXXI, 1926, p. 88 şi nota 9.

[24] N. Iorga, *Histoire des Roumains*, II, p. 288.

[25] K. Horedt, în *Istoria României*, I, p. 710—714.

[26] Obiecţia aceasta a fost adusă de C. Diculescu, *op. cit.*, p. 74.

[27] N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmboviţa, Em. Zaharia, *Aşezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1970, p. 98. Cf. şi L. Hauptmann, *op. cit.*, p. 142 : „nu găsim nici o urmă a unei dominaţii gepide în Muntenia şi încă şi mai puţin în Moldova". Se pare că gepizii nu şi-au extins stăpînirea nici măcar în sud-estul Transilvaniei (C. Daicoviciu, *Perioada de trecere la feudalism*, în vol. *Din istoria Transilvaniei*[3], I, Bucureşti, 1963, p. 64), unde în a doua jumătate a secolului al VI-lea se infiltrase un grup slav, care s-a extins treptat spre sud (Braşov), sud-vest (Rotbar) şi nord-vest (Tîrnave) (cf. Ion Nestor, *Autochtones et Slaves en Roumanie*, în vol. *Les Slaves et le monde méditerranéen, VIe—XIe siècles*, Sofia, 1973, p. 31—32). Din acest motiv de-abia dacă merită a fi pomenită identificarea lui Flutausis cu Prutul, făcută de B.V. Kobyljans'kyĭ (*op. cit.*, p. 256) pe baza unei vagi asemănări formale a numelor.

[28] C. Daicoviciu, *Le problème*, *loc. cit.*

[29] *Ibidem*. Obiecţia este, de altfel, implicită la toţi cei care l-au identificat pe Flutausis cu Siretul.

Carpaților estici, lăsînd în interiorul Transilvaniei munții Baraoltului și Harghitei care, continuîndu-se cu cei ai Gurghiului, alcătuiesc efectiv un arc muntos secundar marcînd limita estică a vechii Dacii gepide. Sprijinită de datele arheologiei, identificarea lui Flutausis cu Oltul prezintă cel mai înalt indice de verosimilitate.

1.2. Sub aspect lingvistic, evoluția de la *Flutausis* la *Vltava* nu prezintă dificultăți pe teren slav. În sistemul fonematic al slavei comune nu exista consoana [f], care în traducerile vechi slave era echivalată fie prin *p* (de ex. gr. φοῖνιξ — sl. ПИНИКЪ), fie prin *v* (de ex. gr. βλασφημία — sl. ВЛАСВИМИ)[30]. Totuși, în slavă prima soluție a fost cea mai folosită, cum o probează împrumuturile din limbi germanice, atît apelative (germ. com. **fulk(s) >*pъlkъ*, got. *fila > pila*, got. *fastan > postiti*)[31], cît și nume de ape: pol. *Peltew*, ucr. *Poltva* (afluent stîng al Bugului în Galiția), *Poltwa* (afluent drept al Horyniei în Wolhynia), *Pelta* (în secolul al XIII-lea: *Peltew*) și *Pottew* (afluent drept al Narvei, rus. *Poltava*), care se raportează toate la un *Feldaha* sau *Foldaha* < v. germ. **fulthо* „pămînt, cîmp" + *aha* „apă" [32]. Sufixul celtic *-ausus*, prezent în vechiul nume al orașului Nîmes, *Nemausus*, era neaccentuat, fapt care a permis reducerea lui în *Nemse* (de unde apoi, prin metateză, s-a ajuns la *Nisme*)[33]. Tendința de reducere a silabelor slabe, reflectată și în toponimele franceze de origine galică[34], favoriza desigur acomodarea numelui cu una din finalele slave frecvente în numele de ape, *-ava* sau *-ova*. Dar de la un **Vlulava* sau, mai probabil, de la un **Plutava* nu se putea ajunge la *Moldova* pe teren germanic decît în mod cu totul excepțional, printr-o asociație de nume de genul aceleia care i-a făcut pe germanicii din Boemia să contamineze *Vltava* cu *Mulde* saxonă; fiind vorba de un accident, posibilitatea unei evoluții convergente este minimă.

O altă chestiune delicată este aceea a bazei numelui considerat celtic după sufix. O bază *flul-* nu se poate documenta pe terenul limbilor celtice. Hidronimul se poate însă înțelege admițînd că inițiala *flu* este o prescurtare pentru *flumen*. După Diculescu, *Tausis* ar fi un nume germanic creat de la **thawsa* „noroi, mocirlă" printr-o traducere a dacicului *Aluta* (care ar fi însemnat, după el, același lucru: baza dacică ar fi fost aceeași cu

---

[30] Cf. A. Meillet, *Le slave commun*, Paris, 1924, p. 38—39; St. Kul'bakin, *Le vieux slave*, Paris, 1929, p. 212.

[31] Adolf Stender-Petersen, *Slavisch-germanische Lehnwortkunde*, în „Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles Handlingar", XXXI, 1926, nr. 4, p. 474 (care crede că trecerea s-ar putea explica prin caracterul bilabial al spirantei surde *f* din germ. com., cărcia i-ar corespunde în slavă o oclusivă surdă tot bilabială); V. Kiparsky, *Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen*, în „Annales Academiae Scientiarum Fennicae", B, t. XXXII, 1934, p. 286. Cf. și rom. *ficat* > scr. *pikat*.

[32] Jan Rozwadowski, *Kilka uwag do przedhistoryczuych stosunków wschodniej Europy i praojczyzny indoeuropejskiej na podstawie nazw wód*, în RS, VI, 1913, p. 53—54. Formele mai vechi sînt mai apropiate de etimon. de ex. *Pultovia* la 1584 (MPV, VII, p. 332, 486).

[33] Ch. J. Philips, *Les noms des chefs-lieux des departements et arrondissements de France*, Goes, [1952 ?], p. 46; A. Dauzat, Ch. Rostaing, *Dictionnaire des noms de lieux en France*, Paris, 1963, p. 497. Forma de bază a sufixului pare să fi fost *-ūsio*, cf. Paul Lebel, *Principes et méthodes d'hydronymie française*, Dijon, 1956, p. 279.

[34] „Compluribus exemplis [...] apparet [...] maiore destructione tam vocalium quam consonarum in utraque lingua postremas syllabas earum vocum affectas esse quam essent duarum vel plurium syllabarum" (I.C. Zeuss, *Grammatica celtica*[2], Berlin—Paris, 1871, p. 172—173). Cf. și V. Bröndal, *Substrat et emprunt en roman et en germanique*, Copenhaga—București, 1948, p. 93 (cu aplicație la toponimie).

celticul *luta-*, menținut de irlandezul *loth* „mlaștină", la care s-ar fi adăugat un *a-* protetic)[35]. Ipoteza este foarte greu de admis: mai întîi, cum observă cu alt prilej Diculescu însuși, diftongul *au* trecuse la *o* în ostrogotă și gepidă[36]; apoi, numele de ape germanice erau de genul feminin (spre deosebire de cele celtice, în majoritatea lor masculine)[37], iar supoziția că *-is* ar fi fost adăugat prin analogie cu alte nume de rîuri din Dacia (ca *Maris*) nu poate convinge; în sfîrșit, cursul mijlociu al Oltului, din Transilvania, nu are caracteristica indicată de presupusul etimon, ci numai o mică porțiune din cursul intramontan, cînd Oltul străbate depresiunea Ciucului „încadrat de zone mlăștinoase entrofe"[38]. Baza poate fi, însă, mai ușor apropiată de v. celt. **tauso* „silențios, liniștit" (din familia i.-e. **teus-*), menținut în toponimele *Tausiacus* (azi fr. *Toisieu*), *Tava* (de unde *la Thève*, afluent al Oisei), *Taum* sau *Tavum* în Scoția, sau în n. pers. *Tausia*, *Tausius*[39]. *Tausis* ar fi putut reprezenta un nume de origine celtică folosit pentru a desemna cursul transilvănean al Oltului, numit *Aluta* în zona sa inferioară, — situație destul de frecventă în hidronimie, ilustrată pentru perioada veche, de pildă, de numele Dunării.

Nu putem accepta sugestia că hidronimul citat de Iordanes ar fi o coruptelă pentru *Alutansis* < *Aluta*, deoarece sufixul latinesc, specializat în desemnarea locuitorilor după locul de origine, nu ar avea în context nici o justificare. Conjectura *Flu(men) Tausis*, pe care o considerăm cea mai plauzibilă, face însă imposibilă orice corelație lingvistică cu numele Moldovei.

1.3. Admițînd, totuși, că *Flutausis* ar fi fost numele celtic al actualei Moldove, justificarea creării și evoluției sale formale nu poate fi făcută în perspectivă istorică *stricto sensu*. Spre deosebire de Vasile Pârvan, după care „Galiția, Moldova, Basarabia și o parte din Ucraina pînă la Olbia [...] se umplu de triburi celtice care, cel mai tîrziu în cursul secolului al III-lea a. Chr., trecînd prin Germania de sud și coborînd pe Nistru la vale, împinseră înaintea lor pe bastarnii și pe skirii germanici"[40], cercetătorii de astăzi sînt mai circumspecți în aprecierea ponderii elementului celt în Moldova dacică. „Cît privește Moldova, spune Dumitru Berciu, nu se poate vorbi, în stadiul

[35] C. Diculescu, *op. cit.*, p. 91. În ultima vreme au fost propuse pentru *Olt* etimologii mai puțin riscate: prin dacică, de la o bază i.-e. **al-* „a hoinări", de unde „a curge" > * *alu-to* (Vladimir Georgiev, *Die europäische Makrohydronymie und die Frage nach der Urheimat der Indoeuropäer*, în *Proceedings of the eight International Congress of Onomastic Sciences*, Haga, 1966, p. 191; idem, *L'ethnogenèse de la péninsule Balkanique d'après les données linguistiques*, în „Studia Balcanica", 5, 1971, p. 160, unde îl compară cu hidron. lit. *Aluntà*, *Aluo(n)tà*, let. *aluôts* „izvor"), sau de la o bază i.-e. **olto-s*, **oltā* „revărsare", care ar explica și hidron. ilir. *Altus*, lit. *Altis*, rus. balt. *Al'ta* (Ivan Duridanov, *Die Vorgeschichte Mygdoniens im Lichte der Sprache*, în „Studia Balcanica", 5, 1971, p. 201).

[36] C. Diculescu, *op. cit.*, p. 90.

[37] Cf. Walther von Wartburg, *Problèmes et méthodes de la linguistique*, Paris, 1946, p. 65; T.E. Karsten, *Les anciens Germains. Introduction à l'étude des langues et des civilisations germaniques*, Paris, 1931, p. 58. Abaterile se explică în cea mai mare parte prin preluarea de către celți și germani a unei nomenclaturi mai vechi.

[38] I. Ujvári, *Geografia apelor României*, București, 1972, p. 396.

[39] Alfred Hölder, *Alt-celtischer Sprachschatz*, II, Leipzig, 1904, p. 1 774; Alois Walde, Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, I, Berlin—Leipzig, 1930, p. 714—715.

[40] Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*[4], București, 1967, p. 106. În *Getica. O protoistorie a Daciei*[2], București, 1982, p. 45, el limita zona de penetrație celtică la teritoriul dintre Siret și Nistru.

actual al cercetărilor arheologice de la noi, de o locuire efectivă, cu toate că sîntem — ca și în Muntenia —, în posesia unor descoperiri de certă factură celtică. Acestea pot fi explicate însă mai curînd ca un rezultat al unor influențe culturale"[41]. Alta a fost situația în Transilvania, unde celții s-au stabilit efectiv pe valea Oltului pînă spre curbura Carpaților[42]. Chiar dacă numele ar fi fost dat de celți și s-ar fi menținut printr-o remarcabilă continuitate de populație pînă la stabilirea slavilor, evoluția lui în forma Moldova nu ar fi fost posibilă decît ca urmare a unui bilingvism slavo-săsesc, în veacul al XIV-lea, dar această ipoteză este lipsită de orice fundament[43]. Dificultăți istorice de acest fel recunoștea, de altfel, chiar J. J. Mikkola cu referire la *Vltava* cehă[44].

2. Un alt hidronim pentru care s-a presupus o origine comună cu a hidronimului nostru este *Muldowa*, un sinonim polonez al rus. Velikaja[45], care desemna rîul ce se varsă în lacul Peipus de lîngă Marea Baltică. Această zonă ar fi făcut parte din teritoriul vechilor veneți, considerați de către Al. Șahmatov celți slavizați ulterior[46]. Șahmatov încearcă să dovedească celtismul veneților invocînd o amplă serie de apelative și nume proprii rusești care, după părerea sa, au o origine celtică. Între acestea este și hidronimul deja citat, pe care lingvistul rus îl asociază cu celt. *muldo-* „cap, vîrf"[47], menținut în irlandezul *mull*, *mullach* (< *muldâko*) „idem", bretonul *melle* „fontaine de la tête, sinciput"[48].

2.1. Comparația lui Șahmatov era pur formală, lăsînd neclarificată problema motivării denominației. Într-adevăr, termenul celtic putea desemna mai degrabă o formă de relief pozitiv decît un rîu. Majoritatea specialiștilor care s-au ocupat de studiul lingvistului rus i-au reproșat, de altfel, „marea slăbiciune" a argumentelor reflectată în „aserțiuni destul de fanteziste"[49], „caracterul abstract" al raționamentelor etnogenetice, care ignorau vădit faptele lingvistice și întregul material arheologic[50].

---

[41] Dumitru Berciu, *Celții*, în „Magazin istoric", VI, 1972, nr. 4, p. 7. Cf. idem, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 287—294; idem, *Lumea celților*, București, 1970, p. 79—80; R. Vulpe, în *Istoria României*, I, p. 237; Vlad Zirra, *Beiträge zur Kenntnis der keltischen Latène in Rumänien*, în „Dacia", XV, 1971, p. 233 („în așteptarea unor descoperiri hotărîtoare, concluzia provizorie este că ideea unui nucleu celtic în Moldova de nord și centrală, în secolele al III-lea—al II-lea î.e.n., nu se poate susține"); Radu Florescu, *Postfață* la Vasile Pârvan, *Getica*, p. 521 („urmele celtice din Moldova sînt cu totul sporadice, izolate și integrate în ansambluri evident dacice").

[42] D. Popescu, în *Istoria României*, I, p. 235.

[43] Vezi Dragoș Moldovanu, *Ipoteza originii săsești a numelui MOLDOVA*, în vol. *Studii de onomastică*, III, Cluj-Napoca, 1982, p. 153—154.

[44] J.J. Mikkola, *Samo und sein Reich*, p. 90.

[45] Max Vasmer, *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*, I, Berlin—Wiesbaden, 1961, p. 277; *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich*, VI, Varșovia, 1885, p. 802.

[46] Al. Schachmatov, *Zu den ältesten slavisch-keltischen Beziehungen*, în ASlPh, XXXIII, 1912, p. 57 și urm.

[47] *Ibidem*, p. 80.

[48] Whitley Stokes, Adalbert Bezzenberger, *Wortschatz der keltischen Spracheinheit*, Göttingen, 1894, p. 219. Cf. și ae. *molda*, engl. *mold* „vîrful capului", la Ferd. Holthausen, *Etymologisches Wörterbuch der englischen Sprache*, Leipzig, 1917, p. 105.

[49] Raymond Schmittlein, *Sur quelques toponymes lituaniens*, I, în ZONF, XIV, 1938, p. 240. Vezi și Stender-Petersen, *op. cit.*, p. 105—106.

[50] S.B. Bernstein, *Gramatica comparată a limbilor slave*, București, 1964, p. 50—51.

2.2. Primele obiecții de natură lingvistică vin din partea lituanianului Kazimieras Būga; fără a se ocupa în mod expres de *Muldowa*, dar reanalizînd o mare parte din materialul exemplificărilor, el conchidea că „cercetarea toponimelor date ca celtice de Šahmatov nu poate duce decît la un rezultat negativ: în regiunea baltică nu au existat niciînd celți“ [51], ci doar populații finice. Cît timp „corespondențele formale ale cuvintelor celte și slave nu reprezintă o probă pentru împrumut“, Max Vasmer susținea și el că „ecuațiile ambigue ale lui Šahmatov nu sînt un sprijin pentru celticitatea veneților“ [52]. În privința numelor de locuri, Vasmer credea că pe unele „trebuie să ne mulțumim să le declarăm indo-europene (probabil moștenite în slavă)“, iar pentru cele mai multe „este ușor de înlocuit etimologiile celtice ale lui Šahmatov prin etimologii germanice“ [53]. Această ultimă soluție o alege, de altfel, G. v. Sabler pentru *Muldowa*, care „trebuie considerat sigur ca nefiind celtic“, ci germanic, la fel ca și numele Moldovei noastre[54]. După Henri Hubert, elementele presupuse celtice de Šahmatov ar fi putut, măcar în parte, să se fi transmis slavei prin mijlocire germanică[55]. Într-un amplu studiu, Raymond Schmittlein îi reproșează lui Šahmatov neglijarea problemei evoluției fonetice pe care ar fi suferit-o numele, dar, pe baza numeroaselor paralele stabilite de el între hidronimia lituaniană și cea din zona europeană celtică, cea ligură sau baltică, apreciază că nici teza lui Būga nu se poate susține, identitatea vechilor veneți (iliri? celtosciți?) rămînînd necunoscută[56]. Deși etimologia numelui *Muldowa* dată de lingvistul rus nu a fost criticată în mod expres de către comentatori, este însă limpede că, dacă numele ar fi avut vechimea pe care i-o atribuie acesta, ar fi trebuit să suporte, în mod necesar, fie polnoglasia, fie metateza lichidelor în forma tipică limbilor slave de est (rusa) sau de vest (polona), cît timp în zona respectivă a existat, cel puțin din veacul al IX-lea, o continuitate de populație slavă.

2.3. Principalul argument împotriva ipotezei lui Šahmatov îl oferă arheologia. Teritoriul triburilor venete se afla, pînă în secolele al IV-lea — al III-lea î.e.n., la apus de Vistula, cum o dovedește cultura zisă „luzaciană“, așadar era foarte departe de rîul Velikaja[57]. Acest fapt face indiferentă pentru problema în discuție apartenența lingvistică a veneților, considerați

---

[51] Kasimir Buga, *Kann man Keltenspuren auf baltischem Gebiet nachweisen* ? în RS, VI, 1913, p. 33—34.

[52] Max Vasmer, *Kritisches und Antikritisches zur neueren slavischen Etymologie*, în RS, VI, 1913, p. 191—192.

[53] *Ibidem*, p. 203, 204.

[54] G.v. Sabler, *Der Ursprung der Namen Pskov, Gdov etc.*, în „Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences“ (Petersburg), s. VI, t. VIII, 1914, p. 833, 835.

[55] Henri Hubert, *Les Celtes et l'expansion celtique jusqu'à l'époque de la Tène*, Paris, 1932, p. 86—87.

[56] Raymond Schmittlein, *op. cit.*, I, p. 240, II, *ibidem*, XV, 1939, p. 178—179.

[57] Vezi Bernstein, *op. cit.*, p. 55—60, care se folosește în primul rînd de cercetările lui T. Lehr-Spławiński; J.J. Mikkola, *L'avance des Slaves vers la Baltique*, în RÉS, I, 1921, p. 201 și *passim*. O sinteză a polemicilor dintre arheologi în legătură cu apartenența etnică a culturii luzaciene, la Jan Eisner, *Les origines des Slaves d'après les préhistoriens tchèques*, în RÉS, XXIV, 1948, p. 129—137.

de unii ca slavi[58], de alții ca iliri sau quasi-celți[59] care au fost asimilați de către slavi pe la mijlocul primului mileniu al e.n. De altfel, Šahmatov însuși a renunțat, în 1916, la ipoteza sa, pe care o califica drept „nefericită", susținînd, dimpotrivă, că veneții ar fi fost slavi[60].

2.4. Putem conchide că nici una dintre explicațiile date pînă acum numelui *Moldova* prin celtică nu poate fi considerată plauzibilă[61].

3. [*Ipoteza originii iranice*] — După A. I. Sobolevskiĭ, sensul bazelor hidronimice din rom. *Moldava*, ucr., rus. *Nemolodva* (un afluent al rîului Kosta din bazinul Desnei, lîngă *Molodova*), *Moldino* (lac din care izvorăște rîul *Moldina*, afluent al Volčinei din bazinul Volgăi), pol. *Multawa* (*Mołtawa*, afluent drept al Vistulei, atestat la 1349) ar rezulta din comparația cu v. ind. *mṛdu-* „moale, gingaș", lat. *mollis*, sl. com. **mălдъ*; el înclina să considere numele iranice, plecînd de la prefixul *ne-* (care ar proveni dintr-un mai vechi *dьne* < v.iran. *dana* „apă, pîrîu", cf. v.ind. *dhanu*) și de la sufixul *-ava* (care ar relua un v.iran. *avaḫ* „apă")[62].

3.1. Ceea ce frapează la această etimologie, este absența bazei iranice care să permită reconstituirea unui prototip. Sub radicalul **mel-d-* din dicționarele indo-europenei nu figurează decît avest. *marəd* „a face de rușine"[63]. Este greu de imaginat, deci, ce cuvinte dezvoltate din acest radical vor fi existat în vechile limbi iranice și ce semnificații vor fi avut ele.

3.2. Presupunînd chiar că toponimul ar fi atît de vechi, *-r-* ar fi trebuit să se păstreze. Cît privește prefixul, Max Vasmer a susținut pe bună dreptate că nu este altceva decît negația care se atașează în mod frecvent la hidronime de origine slavă certă, cum ar fi *Nemorž* „care nu îngheață" (cf. rus., ucr. *moróz* „ger"), *Nepradva* „(rîu) cu curent slab" (cf. pol. *prąd*

---

[58] Lubor Niederle, *Manuel de l'antiquité slave*, I, Paris, 1923, p. 32; Mikołaj Rudnicki, *L'habitat primordial des Slaves après l'époque indo-européenne*, în SO, XVIII, 1939—1947, p. 206 și urm.; J. Kostrzewski, ap. Bernstein, *op. cit.*, p. 56, 62; Jan Eisner, *op. cit.*, p. 139; Kazimierz Tymieniecki, *Z problemów Słowian starożytnych (Terytorium i najdawniejsze podziały)*, în SO, XX, 1960, nr. 2, p. 187—193; P.N. Tret'jakov, *Itogi arheologičeskogo izučenija vostočnoslavjanskih plemen*, în vol. *Issledovanija po slavjanskomu jazykoznaniju*, Moscova, 1961, p. 315—316, 323, 332; Jerzy Nalepa, *Z dyskusji o przynależności etnicznej kultury łużyckiej*, în SO, XXII, 1962, p. 39 și *passim* (critica celorlalte ipoteze).

[59] M. Vasmer, *Beiträge zur alten Geographie der Gebiete zwischen Elbe und Weichsel*, în ZSlPh, V, 1929, p. 370; Jan Michał Rozwadowski, *Wybór pism*, II, Varșovia, 1961, p. 70, 330; pentru alți cercetători (H. Krahe, R. Much, Peisker, T. Lehr-Spławiński), vezi Niederle, *op. cit.*, p. 33, M. Rudnicki, *loc. cit.*, S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 55.

[60] Vezi A. Meillet, *Les vues de Šachmatov sur la constitution de la nation russe et des dialectes russes*, în RÉS, I, 1921, p. 190 și nota 1.

[61] De observat că și alte încercări de a explica toponime românești prin celtică, fie mai vechi (Martin Samuel Möckesch, *Beweise für die celtische Abstammung der Walachen oder Rumänen*, Sibiu, 1867), fie mai noi (Ioan Bilețchi-Albescu, *Celții în toponomastica României*, în „Orpheus", IV, 1928, p. 89—98, 150—156, 204—218, 275—280), au esuat pentru că nu au reușit să depășească nivelul paralelismelor de forme.

[62] A.I. Sobolevskiĭ, *Russko-skifskie etjudy*, I, în „Izvestija otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Akademii Nauk S.S.S.R.", XXVIII, 1922, p. 265, 273, 268, II, *ibidem*, XXXI, 1926, p. 11—13. Datele geografice și istorice au fost completate după Max Vasmer, *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*, VIII, Berlin—Wiesbaden, 1964, p. 299, 396 și după *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu* (red. Adam Wolff și Anna Borkiewicz-Celińska), Wrocław—Varșovia—Cracovia—Gdańsk, 1971, p. 34.

[63] Walde—Pokorny, *op. cit.*, II, p. 288; Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I, Berna—München, 1959, p. 718.

„curent de apă"), *Nerehta* „(rîu) care nu face zgomot", alături de *Rekta* (cf. v.rus. *rokotal'* „a face zgomot", rus. dial. *voda rókčet* „apa țîșnește din pămînt"), *Nemda* („rîu) care nu curge încet" (< *mьdlъ* „încet", pol. *mdły*) ș.a.[64]. Prefixul negativ *ne-*, foarte răspîndit și în formarea numelor de persoană în toate limbile slave[65], se pare că a fost folosit în toponimie și cu funcția de a crea perechi opozitive într-o anumită mapă geografică, așa cum rezultă din observația lui Sobolevskiĭ, după care multe astfel de nume desemnează ape apropiate în spațiu: *Netrubež* lîngă *Trubeš*, *Neteša* lîngă *Teša*, *Nehava* lîngă *Hava* etc.[66]; în unele cazuri, a fost posibil ca un termen al opoziției să se fi eliminat.

Nici derivarea finalei *-ava* din iranică nu este de admis, deși poziția acestui element în toponimia slavă este controversată. După O. N. Trubačev[67], este puțin probabil că el ar avea funcția unui formant hidronimic în slavă, deoarece: a) se atașează la teme care nu sînt de origine slavă; b) cînd temele sînt slave, hidronimul reia pur și simplu un apelativ (de ex. ucr. *Yržava* < *gržьvyjь* „ruginiu")[68]; c) se atașează la teme fără contingențe semantice cu hidronimia. Și V. A. Nikonov își exprimă unele îndoieli privind originea sufixului, plecînd pe de o parte de la numele de ape care rezistă explicației prin slavă (*Unjava*, *Olava* etc.), iar pe de alta de la constatarea unei arii geografice a denumirilor cu acest sufix în Ucraina, care cuprinde bazinele superioare ale Tisei, Siretului, Prutului, Nistrului și cursul mijlociu al Niprului[69]. Este incontestabil, însă, că hidronimele în *-avà* cu bază slavă reprezintă „un fenomen de masă" [70], iar vechimea și vitalitatea formațiilor lexicale sau chiar antroponimice[71] cu acest sufix elimină practic îndoielile privind dezvoltarea sa autonomă pe teren slav. Cît timp nu sînt atestate toate derivatele lexicale care să explice integral hidronimele, nu se poate susține în mod categoric că el nu ar fi reușit să se desprindă din lexicul curent, devenind un formant hidronimic autonom, chiar dacă funcțiile sale lexicale au continuat să se mențină paralel. Însuși faptul că slavii au acomodat finalele unor nume de ape preslave apelînd la finala *-ava* (de pildă *Nišava* < Ναΐσσός < trac. **nāw-īsjo*)[72] dovedește pe deplin calitatea sa de sufix hi-

---

[64] M. Vasmer, *Beiträge zur slavischen Altertumskunde XI. Gibt es alte Germanenspuren östlich des Peiputs?* în ZSlPh, X, 1933, p. 45—46.

[65] Cf. Mate Šimundić, *Unbekannte kroatische Personennamen aus dem IX., X. und XI. Jh.*, în LB, XXIII, 1980, nr. 2, p. 21 (cu exemple din mai toate limbile slave).

[66] A.I. Sobolevskiĭ, *op. cit.*, II, p. 12.

[67] O.N. Trubačev, *Nazvanija rek pravoberežnoĭ Ukrainy*, Moscova, 1968, p. 49.

[68] J.B. Rudnyćkyj, *Geographical Names of Boikovia*[2], Winnipeg, 1962, p. 124. Vezi și Rozwadowski, *Wybór pism*, I, Varșovia, 1959, p. 327—328; Franz Miklosich, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen. Drei Abhandlungen*, Heidelberg, 1927, p. 212.

[69] V.A. Nikonov, *Zametki i materialy k gidronimičeskomu atlasu Ukrainy*, în „Acta Universitatis Carolinae. Philologica Slavica Pragensia", VIII, 1966, p. 268—269. De observat că și sufixul lexical *-avŭ* din bulgară se atașează adesea temelor străine, cărora le conferă un aspect slav: *kjorav* „chior" < tc. *kör*, *kjopav* „schiop" <rom. *șchiop*, *šantav* „șui? (din DLR)" < *magh. sánta* (Roger Bernard, *Quelques mots du dialecte de Bălgari*, în RÉS, XXXVI, 1959, p. 67). Cf. și ucr. *slutavyj* < rom. *slut*.

[70] A. Brückner, *Mischnamen*, în „Slavia. Časopis pro slovanskou filologii", XII, 1933—1934, p. 181.

[71] Vezi Jan Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praga, 1964, p. 173.

[72] Jordan Zaimov, *Nabljudenija nad imenata na golemite reki v izločnija krai na Balkanskija poluostrov*, în vol. *Slavjanska filologija*, XV, Sofia, 1978, p. 362.

dronimic, pentru că ignorarea înțelesului bazei interzicea asocierea cu seria adjectivelor slave propriu-zise. Prin urmare, aprecierea ca „neslave" a hidronimelor de pe teritoriul slav nu se poate face după sufixul respectiv, ci numai după radical — iar acest criteriu este valabil în întreaga Europă, unde suprapunerea sufixelor *-av.* (ligur, celtic, latin, germanic, baltic etc.) este notabilă în hidronimie[73].

3.3. Este foarte greu de crezut că Moldova, care nu intră în categoria marilor noastre rîuri, și-ar fi păstrat numele din epoca scitică, rămînînd total necunoscut scriitorilor antici. Mai probabilă ar fi o referire la secolele al II-lea — al IV-lea e.n., cînd sarmații pătrund la vest de Prut, integrîndu-se treptat în mozaicul etnic ce se reflectă în cultura Sîntana de Mureș — Černjahov. Nomazi, sarmații nu au avut însă așezări stabile în Moldova, iar cartografierea mormintelor sarmate indică limpede preferința lor pentru zonele de șes (între Prut și Jijia, între Prut și Cogîlnic, pe Răut și Bîrlad)[74]. Și pentru slava comună teoria lui Sobolevskiĭ privind simbioza irano-slavă, care ar fi dus la o veritabilă „încrucișare" lingvistică, s-a dovedit total lipsită de bază istorică sau lingvistică[75].

3.4. De aici urmează că ipoteza originii iranice a numelui Moldova nu întrunește nici măcar una din condițiile unei etimologii plauzibile.

4. [*Ipoteza originii gotice*] — Încercarea de a explica numele Moldovei de la o bază gotică a făcut-o mai întîi B. P. Hasdeu, preocupat să găsească probe ale continuității românilor în Dacia după „retragerea aureliană". Unul din argumentele adversarilor continuității (începînd cu Sulzer) era tocmai absența elementelor gotice ; or, Hasdeu credea că „o urmă foarte interesantă a petrecerii goților în Moldova este chiar rîul [sic !] *Moldova* de la cuvîntul gotic *mulda* «praf», de unde s-a născut de asemenea numele rîului *Mulde* în Sassonia, un afluent al Elbei, precum și forma germană *Moldau* a numelui boem Wltawa". Hidronimul ar fi sinonim cu sl. *Prahova* „prăfoasa", iar ca o dovadă suplimentară a verosimilității denominației, el mai cita și pe *amnis pulverulentus* „rîu pulberos" al lui Ovidiu[76].

---

[73] Marcel Baudot, *Apports de la toponymie à l'histoire des civilisations et des migrations de peuples. Le témoignage de quelques suffixes de noms de lieux de France*, în *Quatrième Congrès international de Sciences Onomastiques*, Uppsala, 1954, p. 194. Pentru limbile baltice, vezi Raymond Schmittlein, *Sur quelques toponymes*, I, p. 242, nota 3 ; J. Endzelin, *Die lettländische Gewässernamen*, în ZSlPh, XI, 1934, p. 128—129.

[74] Ion Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II—IV e.n.*, Iași, 1982, p. 70—71 și fig. 18. Își menține valabilitatea observația mai veche a lui S. Mehedinți în legătură cu sciții : „A face harta răspîndirii neamurilor nomade este tot așa de nesigur ca și cum ai vrea să tragi pe hartă granița unui vînt" (*Opere complete*, I$_2$, București, 1943, p. 131). Și V. Pârvan considera că la vest de Siret „jocuiau aproape exclusiv geți" (*Getica*, p. 148). Ca și sarmații, alanii de mai tîrziu s-au stabilit și ei în bazinul Prutului, pe care hărțile nautice de la începutul secolului al XIV-lea îl mai numesc încă „fluviul alanilor" (Georges I. Bratianu, *La mer Noire des origines à la conquête ottomane*, Monaco, 1969, p. 261).

[75] S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 86. Și după Max Vasmer, „influența iranică asupra slavilor este destul de slabă", iar probele toponimice care s-o ateste au rămas prea puține după epoca năvălirilor turco-tătare (*The Ancient Population Situation of Russia in the Light of Linguistic Research*, New York, 1974, p. 4—7).

[76] B.P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*^{2}, I, București, 1875, p. 300—301. Lipsite de orice interes sînt alte etimologii germanice, cum e cea din 1666 a lui Johann Tröster (reluată apoi de Jacob Hiltebrandt), din sued. *Moln* „nor" (*Moln-aa* „rîul noros"), pentru că Moldova ar fi „acoperită de zăpadă, plină de nori" (cf. E. Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării*

Etimologia lui Hasdeu a impresionat prin inedit și ingeniozitate și a fost preluată de mulți[77], în pofida neclarităților care persistau. Primul impediment pe care partizanii săi au încercat să-l înlăture era motivarea geografică a numelui. Răspunzînd unei obiecții formulate, pare-se, de Lambrior, aceea că Moldova este un rîu foarte limpede, Ioan Nădejde aprecia că numele nu se dau întotdeauna în virtutea permanenței unei calități fizicogeografice : nici Prahova nu este mereu „glodoasă", dar este destul să fie *uneori*[78]. A. D. Xenopol prefera să vadă aici un procedeu metaforic : „Cum se poate deriva numele unui rîu de la un element atît de deosebit de apă, ca praful, provine din aceea că, la lumina soarelui dimineața și sara, suprafața apei pare că abură praf" [79]. Franz Adolf Wickenhauser[80] și, independent de el, Victor Tufescu[81] găseau mai potrivită derivarea de la alt cuvînt presupus (fără dreptate) a fi tot gotic, *Mulde* „albie, covată", omonim cu primul.

Sub aspect lingvistic, se punea problema evoluției de la **Mulda* la *Moldova*. În această privință, Ioan Nădejde putea afirma doar că dezvoltarea nu putea fi un fenomen românesc[82]. După Al. Rosetti, got. *mulda* l-ar putea explica pe *-u-* tematic din variantele „din limba vorbită", *Muldova* și *Mulduha*[83]. Terminația *-ova* ar fi apărut ulterior, printr-o consonificare a lui *-u-* din forma mai veche *Moldua* (*Moldu(u)a* > *Molduva* > *Moldova*), ca în *luá* > *luvá* ; tîrzie ar fi și apariția lui *-o-* din temă, „sub influența formei din limba oficială" [84]. Autorul nu lămurește dezvoltarea lui *Moldua* din *Mulda*, ci se mulțumește să trimită la evoluția hidronimului din Boemia, *Moldava* < v.germ. **Willhahwô* ; or, aceasta înseamnă doar că un v. germ. *-ahwa* ar fi putut deveni *-ava*, nu însă și *-ua*.

Românești, în *Introducerea* la DIR, II, București, 1956, p. 468), sau cea dintr-un presupus compus gotic *molis-ava* „apă sfîntă", propusă cu oarecare îndoială de către Eduard Fischer (*Topographische Beschreibung der Siedlungen*, în vol. *Die Bukowina*, Cernăuți, 1899, p. 213—214).

[77] Emile Picot, *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIVe siècle jusqu'à l'an 1594 par Grégoire Urechi*, Paris, 1878, p. 11, nota 3 ; Serafim Ionescu, *Dicționar geografic al județului Suceava*, București, 1894, p. 206 ; Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria românilor pentru școalele secundare de ambe sexe*[2], București, 1900, p. 82 ; George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, IV, București, 1901, p. 383/3 ; D. Onciul, la C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, III, Sibiu, 1904, p. 312 ; Emil Fischer, *Woher kommt der Name Moldau ?*, în „Bukarester Tagblatt", aprilie 1911, p. ; N.E. Idierú, *Limba geografică și descifrarea ei*, Iași, 1926, p. 51 ; Claudio Isopescu, *Notizie intorno ai romeni nella letteratura geografica italiana del Cinquecento*, în BSH, XVI, 1929, p. 12 ; O.G. Lecca, *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, 1937, p. 343 ; Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*. *Material românesc, oameni și înfăptuiri*, București, 1940, p. 563 ; V.A. Nikonov, *Kralkiĭ toponimičeskiĭ slovar'*, Moscova, 1966, p. 272 ; Dan Slușanschi, *Tisa—Timiș—Prahova*, în vol. *Studii de tracologie*, București, 1976, p. 163, nota 21.

[78] Ioan Nădejde, *Întemeierea principatului Moldovei. Domnii acestei țeri pînă la Alexandru cel Bun*, în „Contemporanul", II, 1882—1883, p. 905 (Nădejde citează din cursul de istorie a românilor ținut de Alexandru Lambrior la școala militară din Iași, rămas nepublicat.) Caracteristica vizată de Lambrior a fost sesizată de mai mulți călători străini, începînd cu Iohannes Deczi, care prezenta Moldova ca pe un „flumen limpidissimum" (cf. Victor Motogna, *Un călător în Moldova la 1587*, în RI, XI, 1925, p. 21).

[79] A.D. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 17.

[80] Franz Adolf Wickenhauser, *Moldowa*, II, Cernăuți, 1877, p. 209—210.

[81] Victor Tufescu, *Pe Valea Moldovei. Priveliști și evocări*, București, 1970, p. 18

[82] Ioan Nădejde, *loc. cit.*

[83] Al. Rosetti, *Istoria cuvintelor*, în SCL, XXVI, 1975, p. 61.

[84] *Ibidem*. Vezi și același, *Istoria cuvintelor*, în SCL, XXVIII, 1977, p. 445.

Nici dificultățile de ordin istoric nu erau neînsemnate : atît Hasdeu, cît și Xenopol erau de acord că ocupația goților a fost efemeră, iar gepizii care le-au urmat în Dacia nu și-au extins stăpînirea în Moldova. De aceea Emil Fischer a încercat să înnoade firul istoriei vechilor germanici cu acela al istoriei germanilor din Evul mediu : sașii veniți la Baia pe la 1 200 (sic !) ar fi preluat numele vechi al Moldovei, *Mulde*[85]. El găsea că este exclus ca acest hidronim (la care mai adăuga și altele, ca *Bahlui* < *Bach*, *Neamțul*, *Sasul*) să fie creat după întemeierea Moldovei și menținea relația etimologică deja propusă cu hidronimele *Mulde* și *Moldau* din Europa centrală.

O orientare similară are ultimul articol citat al lui Al. Rosetti. După d-sa, „goticul *mulda* a pătruns în limba română prin coloniștii germani din nordul Moldovei", adică prin sașii care au întemeiat *Stadt Molde* (= Baia). Răspunzînd obiecției formulate de Ion Gheție[86], care sesiza că evoluția de la *Mulda* la *Muldua* nu fusese demonstrată, Al. Rosetti încearcă să o clarifice apelînd la numele latinizat al tîrgului *Molda*, care la 1421 era *civitas Moldaviae*, după care adaugă : „în felul acesta se explică forma cu *-o-*" și conchide că numele rîului „i-a fost dat, prin urmare, de populația germană locală. În felul acesta socotim că explicația numelui Moldovei prin germanică este pe deplin justificată" [87].

În sfîrșit, E. Lozovan presupune o legătură reală între numele cățelei *Molda* din legenda cunoscută a descălecatului și hidronim : după cum cîinele de vînătoare este numit în daneză *stöver*, de la *stör* „praf", tot astfel baza germanică se putea păstra ca nume de animal într-o societate care ar fi menținut, de prin secolele al XI-lea — al XII-lea, o serie de tradiții scandinave : organizarea similară a vînătorii, folosirea securii ca armă de luptă, acțiunea în cete de cîte 300—400 de oameni (*hirdh*-ul nordic), alegerea domnului prin consens general[88].

Acestea fiind argumentele pentru originea gotică (directă sau indirectă) a hidronimului, urmează să vedem în ce măsură ele rezistă criticii.

4.1. Cum sesizase deja Xenopol și cum au obiectat și alții[89], praful și apa sînt elemente antinomice, care nu se pot asocia în hidronimie decît metaforic. Epitetul *pulverulentus* folosit de Ovidiu nu are sensul propriu de „prăfos", ci este un figurat care se traduce prin „secat, sec" [90]. Numele bălții *Colboasa* din fosta com. Ruși, jud. Bacău, citat în *Marele dicționar geografic*, nu este un derivat toponimic de la *colb* „praf", cum crede Iorgu Iordan[91], ci se explică probabil printr-un sens special al adj. *colbos*, care desemnează, o anumită culoare (cf. DA s.v. *colb*). Acest înțeles ar fi fost nepotrivit pentru a denumi o apă curgătoare, chiar presupunînd că baza gotică l-ar fi putut căpăta, deși în anumite momente asociația s-ar putea susține. „Vîntul ră-

[85] Emil Fischer, *Der Name der Moldau*, în „Bukarester Gemeindeblatt", XIII, 1921, nr. 25, p. 97.

[86] Ion Gheție, **Moldova** — *un cuvînt de origine gotică* ?, în SCL, XXVII, 1976, p. 308.

[87] Al. Rosetti, *Istoria cuvintelor*, în SCL, XXVIII, 1977, p. 445.

[88] E. Lozovan, *Rurik et Dragoș*, în „Revue des Études Roumaines", XI—XII, 1969, p. 73—79.

[89] Victor Tufescu, *op. cit.*, p. 18 ; Teodor Bălan, *Numele Moldova. O istoriografie a problemei*, în „Studii și materiale. Istorie" (Suceava), III, 1973, p. 110.

[90] L. Quicherat, A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français*[51], Paris, 1922, *s.v.*

[91] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 469.

coros şi Moldova pămîntie, nota un scriitor, vestea ploaie cu şuvoaie în sus, pe la poalele munţilor"[92]. Dar *în denominaţia toponimică selecţia trăsăturilor distinctive se face după criteriul stabilităţii în timp, iar nu plecînd de la caracteristici fortuite, care i-ar obliga pe denominatori să constate în mod frecvent absenţa motivării.*

Este curios că Emil Petrovici, traducînd hidronimul *Prahova* prin „valea cu pulbere, prăfoasă"[93], nu şi-a pus deloc problema verosimilităţii; singurul care şi-a pus-o a fost, se pare, Gustav Kisch, după care „nu-i vorba de praful propriu-zis, ci de apa care, căzînd de la o înălţime mare, se «prăfuieşte», se transformă în picături mărunte ca firele de praf"[94]. Explicaţia i-a fost sugerată, desigur, de sensul derivat al verbului german *stäuben*, care înseamnă „a prăfui" şi „(despre lichide) a împrăştia ca pulberea, a pulveriza". Gustav Kisch invoca în sprijinul său nu numai hidronimele germane *Staubbrunnen* (izvor, Weilau), *Staubbach* (Elveţia), dar şi alte nume cărora le conferea un înţeles similar: engl. *Duston* < *dust* „praf", ital. *Polverara, Polverigi* < *polvere* „praf", magh. *Poroskö* < *poros* „prăfos" şi *kö* „piatră", rom. *Colbu* (afluent stîng al Bistriţei) < sl. *kolěb'o* (cf. v. bulg. *kolébati* „a se agita", ucr. *kolibaty*, rus. *kolebat'* „a se mişca") „noţional acelaşi lucru ca şi «praful»"[95].

Lăsînd la o parte numele de locuri care nu desemnează cursuri de apă şi greşelile evidente de transcriere (engl. *Duston* este, de fapt, *Dufton* „dove [= porumbel]")[96], vom observa că raportul propus de Kisch între noţiunile „praf" şi „cascadă" nu este de inerenţă. În germană evoluţia semantică dialectală a lui *Stäube* spre înţelesul de „Staubbach [=cascadă]" şi a verbului *stauben* (literar: *stäuben*) din contextul *das Wasser stäubt* „apa se împrăştie ca praful" se explică prin influenţa verbului *stieben* „a împrăştia" (coradical în germ. com.: **ste(u)b*)[97]. Dar rom. *colb* (vezi DA) nu a avut o evoluţie semantică similară, şi nici v.sl. *prahъ* < sl.com. **porchъ* < i.-e. **poršo-* (cum dovedeşte A. I. Tolkačev cu atestări din vechea rusă şi din limbile slave)[98]; de aceea hidronimele *Colbu* şi *Prahova* nu pot fi înţelese admiţînd că acestea ar fi apelativele care le-au servit drept bază.

Primele atestări ale hidronimului *Colbu* (desemnînd două pîraie care se varsă în Bistriţa şi, respectiv, în Moldova, ambele izvorînd din masivul Rarău) sînt în forma *Cobolta*[99], folosită şi astăzi (cu varianta *Cubolta*) pentru a desemna un afluent al Răutului din fostul ţinut Soroca[100] — ceea ce

---

[92] Aurel George Stino, *Omul ştiinţelor*, în „Cuget moldovenesc" (Iaşi), X, 1941, nr. 4—5, p. 95.

[93] Emil Petrovici, *Elementele slave din limba română — mărturie a legăturii istorice dintre poporul nostru şi poporul rus*, în LR, I, 1952, nr. 1, p. 21.

[94] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 479.

[95] Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpatenländer*, Leipzig, 1929, p. 59.

[96] Kenneth Cameron, *English Place-Names*, Londra, 1969, p. 144.

[97] Cf. Hermann Paul, *Deutsches Wörterbuch*[8], Halle (Saale), 1961, p. 588; Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*[19], Berlin, 1963, p. 741; *Trübners Deutsches Wörterbuch*, VI, Berlin, 1955, *s.v. Staub, stieben*.

[98] A.I. Tolkačev, *O nazvanii dneprovskih porogov v sočinenii Konstantina Bagrjanorodnogo „De administrando imperio"* (*v svjazi s rabotoï K.—O. Falka na tu že temu*), în vol. *Istoričeskaja grammatika i leksikologija russkogo jazyka*, Moscova, 1962, p. 56.

[99] DIR, A, XVI—III, p. 252 (a. 1584); BĂLAN, D.C., p. 16 (a. 1606), 17 (a. 1617), 20 (a. 1665).

[100] Atestat mai întîi la 1570, cf. DIR, A, XVI—II, p. 218—219.

înseamnă că actualul nume *Colbul*[101] este rezultatul unei etimologii populare (*Cobolta* > *Colbota* > *Colbul*). Considerat cu etimologie neclară de către M. V. Sergijevskiĭ[102], *Cobolta* a fost atribuit influenței alane de către N. Raevskiĭ plecînd de la o asemănare foarte relativă cu toponimul *Kumbulta* din nordul Caucazului[103]. Sensul bazei nu devine mai clar invocînd seria slavă citată de G. Kisch după Berneker[104], sau reflexele sale românești *colbotă* „gălăgie", *colboti* „a se mișca" (DA), pentru că este greu de crezut că hidronimul **Colbota*, presupus a fi slav, ar fi putut suferi o metateză în sensul demotivării sale semantice, fie în limbile slave, fie în românește: *de regulă asemenea schimbări afectează baze devenite nemotivate și se fac în direcția remotivării, prin apropierea lor de un apelativ.* Faptul că ambele pîraie izvorăsc din același munte ne orientează spre explicația cea mai obișnuită a cazurilor de acest fel, aceea că oronimul a servit ca polarizator al denominației hidronimice. Într-adevăr, în traducerea germană a unui document din 1630 sînt menționați *munții Colbului* la cumpăna celor două ape[105] — nume cunoscut și în vremea noastră[106]. De aceea, mai probabilă ni se pare explicația numelui ca toponim personal, de la baza antroponimică reprezentată de v. pol. *Kobolt*[107] (provenit din n. pers. germ. *Kobold*[108] < germ. mediu de sus *kobolt* „spiriduș"[109]), care putea exista și în onomastica lituaniană nobiliară (dacă avem în vedere profunda germanizare a acesteia)[110], după cum pătrunsese în onomastica[111] și chiar în lexicul curent[112] ale altor

---

[101] *Apa Colbului*, atestat mai întîi la 1684, cf. ȘTEFANELLI, p. 9.

[102] M.V. Sergijevskiĭ, *Toponimija Bessarabii*, în „Izvestija Akademii Nauk S.S.S.R., otdelenie literatury i jazyka" (Moscova), t. V, vol. 4, 1946, p. 342.

[103] N. Raevskiĭ, *Toponime de origine iranică și turcică*, în „Limba și literatura moldovenească", VII, 1964, nr. 1, p. 59. Oronimul caucazian trebuie raportat, credem, la un oset. *k'umbul(ta)* „sfeclă", al cărui sens actual s-a dezvoltat din acela de „rotund" al coradicalului *tymbyl* (cf. V.I. Abaev, *Istoriko-etimologičeskiĭ slovar'osetinskogo jazyka*, I, Leningrad, 1958, p. 650).

[104] Erich Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, I, Heidelberg, 1908—1913, p. 545.

[105] BĂLAN, D.C., p. 19.

[106] Cf. *Dealul Colbului*, la Vlad Bănățeanu, *Ghidul turistic, istoric și balnear al Ținutului Suceava*, Cernăuți, 1939, p. 25.

[107] Atestat mai întîi la 1368: *Petrus Kobolt* (*Słownik staropolskich nazw osobowych*, sub red. lui Witold Taszycki, III, Wrocław—Varsovia—Cracovia—Gdańsk, 1971, p. 35). Cf. și *Albertus Kobolth* din Poznan, la 1522 (MMP, XVI, p. 827).

[108] Max Gottschald, *Deutsche Namenkunde*[2], Berlin, 1954, p. 375; E. Eichler, H. Walther, *Die Ortsnamen im Gau Daleminze*, I, Berlin, 1966, p. 139. Cf. Erhart *Chobolt* din Mauttarn, la 1462, Peter *Kobolt* din Göttweig, la 1497 (FRA, LII, p. 537, LV, p. 323). Acest n. pers. explică oiconimele germane *Kobaldsdorf* (la 1 251: *Koboldisdorph*) și *Kobelsdorf* (la 1506: *Kobelstorff*) — cf. Emilia Crome, *Die Ortsnamen des Kreises Bad Liebenwerda*, Berlin, 1968, p. 52 — precum și pe cel din vestul Ungariei, *Kobold* (la 1277: *Kobolt*; la 1538: *Kobolsdorff*, *Kobol*, MHHD, II, p. 11) pentru care Stefan Kniezsa propunea un nume de apă neatestat **Kobyla*, recunoscînd totodată caracterul nesigur al etimologiei sale (*West-ungarische Ortsnamen*, în UJ, XVII, 1937, p. 277—278).

[109] Friedrich Kluge, *op. cit.*, p. 385.

[110] Raymond Schmittlein, *Notes de toponymie lituanienne*, în vol. *Premier Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie. Actes et mémoires*, Paris, 1939, p. 221.

[111] Ernst Mucke, *Wörterbuch der nieder-wendischen Sprache und ihrer Dialekte*, III, Praga, 1928, p. 52.

[112] Jan Gebauer, *Slownik staročesky*, II, Praga, 1970, p. 71; Janina Heydzianska-Pilatowa, *Z wierzeń drzewian połabskich (na podstawie analizy słownikowej)*, în SO, XXVIII—XXIX, 1971, p. 66—67 și 73 (denumește „spiritul pămîntului", demonii agrari).

popoare slave. Derivarea s-a făcut cu sufixul *-a*, foarte bine reprezentat și în toponimia slavă personală[113], care acorda numele cu un apelativ geografic de genul feminin (de pildă *gora, voda* etc.); cît privește metateza și acomodarea finalei, procesul se va fi desfășurat în românește într-o manieră similară cu cea constatată în graiurile slave din Warm și Prusia, unde din *kobolt* s-au dezvoltat variantele *kłobuk* și *kołbuk*[114]. *Atlasul apelor* înregistrează încă trei pîraie numite *Colbu* (un afluent al Văii din Mijloc din bazinul Mureșului, unul al Băiței și altul al Izvorului Lung — ambele din bazinul Someșului Mare)[115], pentru care nu putem propune etimologii în absența atestărilor documentare (care se dovedesc a fi aici deosebit de necesare) și a datelor topografice sau onomastice minime. Teoretic, însă, există mai multe posibilități de explicare mai plauzibilă a lor, fie dintr-un nume de persoană (de ex. n. pers. germ. *Kolb* < **C(h)olbo* < v.germ. de sus *kolbo* „măciucă"[116] sau ucr. *Kol'ba* din apelativul *kol'ba de* origine germană[117]), fie din ucr. *kol'ba, kol'bah* „groapă cu apă, baltă"[118], fie de la o bază slavă de tipul **kolb-*, presupusă de Aleksander Brückner ca să explice toponimul pol. *Kłobię* (pentru care invocă rus. *kolob* și slov. *sklabotina* „nămoloasă")[119], fie, în sfîrșit, de la baza slavă citată de G. Kisch, de la care se putea ajunge la toponim printr-o atracție paronimică a apelativului rom. *colb*.

Iluzorie[120] s-a dovedit și explicația dată de C. Diculescu hidronimului *Doftana* (din v. germ. **doft-* sau **duft-*, cf. sued. *doft*, v. dan. *dofte, duft*, norv. *duft* „praf"), un alt „amnis pulverulentus", pentru care germanistul român invoca numele *Prahovei*[121]. Cît privește acesta din urmă, ni se pare puțin probabil ca tema să fie *prahъ* „praf", cu toate că explicația este unanim acceptată la noi. Gustav Weigand credea că înțelesul trebuie să fi fost acela de „(rîu) cu nisip fin"[122], iar Dan Slușanschi acela de „rîul nămolos" (după el, hidronimul ar fi fost calchiat de slavi după un dacic **Timiș*, dar singurul argument este „izolarea numelui *Prahova*, inexistent, după cîte știm, în ținuturile locuite vreodată de slavi în afara arcului carpatic")[123]. Ambele

---

[113] Nenumărate atestări oferă Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena s -jь*, Sofia, 1973, p. 25—26.

[114] Janina Heydzianska-Pilatowa, *op. cit.*, p. 67.

[115] *Atlasul Cadastrului apelor din Republica Populară Română*, I, București, 1964.

[116] Henning Kaufmann, *Ergänzungsband* zu Ernst Förstemann, *Altdeutsche Personennamen*, München, 1968, p. 84; Volkmar Hellfritzsch, *Vogtländische Personennamen*, Berlin, 1969, p. 238; Ruldof Fischer, *Probleme der Namenforschung an Orts- und Flurnamen in westlichen Böhmen und in seiner Nachbarschaft*. Leipzig, 1950, p. 7—9 (cu aplicație la toponimie). Cf. *Andreas Kolbe* din Bistrița, la 1462 (Konrad G. Gündisch, *Cel mai vechi registru de socoteli al orașului Bistrița*, în „Acta Musei Napocensis", XIV, 1977, p. 346).

[117] Zeno Kuzela, Jaroslau Rudnyćkyj, *Ukrainisch-deutsches Wörterbuch*, Lepzig, 1943, *s.v.*

[118] Marian Jurkowski, *Ukraińska terminologia hydrograficzna*. Wrocław—Varșovia—Cracovia—Gdańsk, 1971, p. 71.

[119] Aleksander Brückner, *O nazwach miejscowych*, în „Rozprawy wydziału filologicznego" (Cracovia), LXIV, 1935, nr. 2, p. 13.

[120] Vezi V. Bogrea, recenzie în AIIN, II, 1923, p. 391.

[121] C. Diculescu, *op. cit.*, p. 94.

[122] Gustav Weigand, *Die Namen der rumänischen Județe im Altreich*, în BA, IV, 1928, p. 171; idem, *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig", XXVI—XXIX, 1921, p. 80 (reluat de Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*[4], II_1, p. 401).

[123] Dan Slușanschi, *op. cit.*, p. 153—154.

„traduceri" ale toponimului nostru sînt însă forțate, pentru că nici în vechea slavă și nici în limbile care au continuat-o cuvîntul nu a avut sensul de „nisip" sau de „nămol", ci doar acela de „praf, pulbere", dezvoltat în slava comună de la o temă de perfect **porh-* „ceea ce se ridică (în aer)" [124]. Așa se explică de ce baza citată, deși bine atestată în toponimia slavă pericarpatică[125], nu desemnează totuși cursuri de apă. Astfel, de pildă, în toponimia cehă există numele de sate *Prachov* (explicat prin așezarea localității pe un sol de gresie, care prin eroziune produce mult praf) [126], *Prachová* < adj. *prachová* „cu pulbere" (acordat cu genul apelativului *ves* „sat") cu diminutivul *Prachovice*[127], *Prechov* (la 1347 : *villa que vocatur Prachow*), explicat fie de la un n.pers. *Prach*, fie mai probabil de la adj. *prachovy* „prachove misto [= loc pulberos]" [128], *Prachárna, Prachovna, Prachovník*, localități izolate al căror nume indică prezența unor mori de făină fină (apelativele *prachárna, prachovní* îl presupun pe *mlýn* „moară") [129]. Situația prezentată ne determină să renunțăm la etimologia deja propusă pentru hidronimul nostru, căreia i-o preferăm pe cea dată de V. A. Nikonov, din **Pragova*[130], pentru că existența pragurilor pe cursul superior al rîului reprezintă efectiv un element caracteristic.

Există însă o dificultate pe care Nikonov nu o ocolea : „Dacă etimologia este corectă, ea ar permite extinderea ariei ucraineanului *g* în sud, tratat ca *h* în limbi neslave". Într-adevăr, aria sud-slavă a metatezei lichidelor (*pragъ* < sl. com. **porgъ*), reflectată în toponimia românească din Muntenia, nu se suprapune cu cea a evoluției est-slave a oclusivei velare sonore *g* în spiranta sonoră γ și apoi în aspirata surdă *h*, care se constată în toponimia Moldovei, în pofida unor convingeri lingvistice mai vechi[131]. Cu atît mai curioasă ne apare îmbinarea celor două fenomene în unul și același nume, deși există un precedent care a provocat multe discuții în rîndul slaviștilor. În lucrarea sa *De administrando imperio* (a. 952—954), Constantin Porfirogenetul citează numele pragurilor de pe Nipru, atît în limba „rusă", adică vechea suedeză, cît și în cea „slavă", respectiv vechea rusă. Două dintre ele sînt compuse cu *-fóros* în „rusă" (= fors) și cu *-práh* în „slavă", ambii termeni avînd înțelesul de „prag, cascadă" : Βαρουφόρος (= Barufors) — Βουλνηπράχ (= Vъlьnъ pragъ) „pragul cu valuri" și Ὀυλβορσί (= Holmfors) — Ὀστροβουνιπράχ (= Ostrovьnъ pragъ) „pragul insulei". După mulți lingviști, formele slave ar reprezenta o contaminație a pronunțărilor est-slave (cu *g* trecut la *h*) și sud-slave (cu metateza lichidelor), explicabilă

---

[124] Vezi Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, IV, Zagreb, 1973, p. 21—22 ; Max Vasmer, *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, III, Moscova, 1971, p. 332—333.

[125] Vladimír Šmilauer, *Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970, p. 146. În Serbia, *Prahovo* este numele unui sat de lîngă Negotin (*Imenik mesta u Jugoslaviji*, Belgrad, 1973, p. 317).

[126] Antonín Profous, *Místní jména v Čechách*, III, Praga, 1951, p. 454.

[127] *Ibidem*, p. 454—455.

[128] Ladislav Hosák, Rudolf Šrámek, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, II, Praga, 1980, p. 304.

[129] *Ibidem*, p. 300.

[130] V.A. Nikonov, *op. cit.*, p. 340.

[131] Cf. Emil Petrovici, *Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române*. 1. *Toponimice prezentînd* h *provenit din* g, în RSl, IV, 1960, p. 53—61 ; 2. *Toponimice cu polnoglasie*, *ibidem*, VI, 1962, p. 14—17.

prin împrejurarea că numele originare au fost receptate prin intermediul unui traducător sîrbocroat sau bulgar; oricum, ele ar constitui o dovadă a vechimii transformării lui *g* în graiurile din zona Niprului[132], cu mult mai timpurie decît o indică atestările din textele vechi rusești (ultimul sfert al secolului al XI-lea) [133]. După A. Meillet, metateza însăși din *-prah* s-ar datora nu intermediarului bilingv, ci ar reprezenta o influență a limbii scrise (bazată pe slava meridională) asupra vechii ruse[134]. Dimpotrivă, A. M. Selișčev[135] (aprobat de S. B. Bernstein)[136], crede că *h* indică nu folosirea unui descendent al bazei sl. com. **porgъ* „prag", ci al bazei **porchъ* „praf", care trebuie să fi dobîndit sensul de „cascadă" ca și v.sued. *fors* care îi corespunde în numele citate[137]. Ambele ipoteze au fost desființate cu argumente temeinice de către A. I. Tolkačev[138], care, urmărind transcrierile bizantine ale cuvintelor orientale, a constatat că grecii percepeau exact diferența dintre consoanele sonore și surde, fricative și explozive în interiorul cuvintelor, dar nu și în final, unde χ îl redă nu numai pe *h*, dar și pe *γ*, *k*, *g*[139].

Și în cazul *Prahovei* noastre, ambiguitatea aspectului fonetic trebuie să se explice nu printr-o interferență a graiurilor slave de sud și de est, care ar fi dus la o „normalizare" fie într-un sens, fie în altul, ci prin preluarea de către o populație aloglotă, care avea în sistemul său lingvistic atît metateza (din împrumuturile lexicale din vechea bulgară), cît și tratamentul spirant al lui *g*. Este vorba, desigur, de o populație românească din zona nordică a teritoriului dacoromân, căreia i se poate atribui transmiterea pînă în Oltenia a unor apelative ilustrînd același fenomen, cum ar fi *bahnă* (corespunzînd

---

[132] Vezi Jöran Sahlgren, *Wikingerfahrten im Osten*, în ZSlPh, VIII, 1931, p. 316—318; S. Rospond, *Struktura i stratigrafija drevnerusskih toponimov*, în vol. *Vostočnoslavjanskaja onomastika*, Moscova, 1972, p. 11—13; A.I. Tolkačev, *op. cit.*, p. 54—55.

[133] T. Lehr-Spławiński, *Stosunki pokrewieństwa j ezyków russkich*, în RS, IX, 1921—1922, p. 57—58 (se citează din „Zbornicul lui Sviatoslav" și din opera lui Grigore Teologul). În limbile slave de vest fenomenul este atestat ceva mai tîrziu, din secolul al XIII-lea (vezi André Mazon, *Le passage de g à h d'après quelques glosses judéo-tchèques*, în RÉS, VII, 1927, p. 265—266; N. Trubetzkoy, *Einiges über die russische Lautenwicklung und die Auflösung der gemeinrussischen Spracheinheit*, în ZSlPh, I, 1925, p. 292; Henri Bartek, *Le passage de g à h en slovaque*, în RÉS, XI, 1931, p. 44; André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves*, I, Paris, 1950, p. 33—34; A.M. Seliščev, *Izbrannye trudy*, Moscova, 1968, p. 33—34; Ernest Eichler, *Studien zur frühgeschichte slawischer Mundarten zwischen Saale und Neisse*, Berlin, 1965, p. 145—146).

[134] A. Meillet, *Les vues de Šachmatov*, p. 195.

[135] A.M. Seliščev, *op. cit.*, p. 171—172.

[136] S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 268.

[137] Cronologia evoluției fonetice a celor două cuvinte slave este înfățișată de R. Ekblo *Die ostslavische Pleophonie*, în ZSlPh, XXIV, 1955, p. 5—6.

[138] A.I. Tolkačev, *op. cit.*, p. 55—57, 60. Împotriva savanților care susțineau re sunetului *h* pentru *g* în vechea rusă (A.A. Šahmatov, A. Krymskiĭ, N.N. Durnovo, Fr. Lorentz), el obiectează că evoluția nu se putea efectua cu 200 de ani înaintea lelor finale (a lui *ъ* în speță), care ar fi permis asurzirea lui *g*. Împotriva lui Seliš traducătorii nu puteau realiza corespondența v. sued. *fors* „cascadă" — rus. *po* având clară în minte originea lor comună din faza preistorică; practic însă să echivaleze termenii cu semnificația lor uzuală, iar aceștia erau v. sued *porogъ* „prag". Nu există nici o dovadă că *porohъ* ar fi însemnat în vec chiar așa, ar fi rămas de neînțeles înlocuirea presupusei forme inițial menclatura pragurilor de pe Nistru.

[139] *Ibidem*, p. 57—59.

sl. com. **bag(ъ)no*[140], despre care G. Weigand spunea că „trebuie să fi fost preluat în românește de timpuriu (în secolele al XII-lea — al XIII-lea), altfel nu ar fi migrat atît de departe spre vest“ [141]. Studiind hidronimele *Doft(e)ana*, Emil Petrovici a indicat ca etimon un sl. com. **degŭtĕna*, de la care se putea ajunge la forma actuală fie prin evoluție de tip est-slav (cu *g* > *h*), fie de tip sud-slav (cu grupul *gt* > *kt* > *ht*) ; prima s-ar fi produs în numele afluentului Trotușului, cea de a doua în numele afluentului Prahova[142]. Argumentul adus de Petrovici pentru originea sud-slavă a Doftanei prahovene este „mărturia toponimelor învecinate“, între care cel mai important este tocmai *Prahova* ; or, acest argument poate fi inversat în ipoteza — mai plauzibilă — avansată de V. A. Nikonov.

Discuția noastră dovedește că nici unul din toponimele invocate pentru a susține caracterul verosimil al asociației apei cu praful în hidronimie nu poate servi ca probă concludentă a presupusei origini gotice a numelui *Moldova*.

4.2. Corelația făcută de Hasdeu între *Moldova* noastră și *Mulde* freibergeză sau *Moldau* boemă, care îi obsedează pe mulți, este pur sincronică și, din acest motiv, nu poate fi suficientă pentru a susține identitatea etimonului. *Ținînd cont de frecventele evoluții convergente ale unor baze diferite, criteriul înrudirii lematice este asemănarea formelor vechi, nu a celor de astăzi.* Or, atestările vechi ale hidronimelor din Europa centrală le raportează pe fiecare la etimonuri diferite[143] : un pre-germ. vechi de sus **Mildah(u̯)a* „apă puternică“, devenit apoi *Mĺdava* în v.cehă, **Moldava* în soraba de sus și din nou *Mulde*, *Moldau* în germană[144] (pentru primul), și un marcomanic **Wilthah(u̯)a* „apă repede“, devenit în vechea cehă *Vltaua* (a. 1123), apoi în germ. *Wultawa* (a. 1325), *Wuldau* și, prin atracție paronimică, *Muldau (Moldau)*[145] (pentru al doilea). Nici unul dintre aceste nume, însă, nu sînt coradicale cu got. *mulda*, presupus a reprezenta etimonul hidronimului românesc.

Departe de a putea fi considerată ca intermediară între **Mulda* și *Moldova*, cum susține Al. Rosetti, forma *Moldua* este o variantă dezvoltată din aceasta din urmă sub influența pronunțării maghiare. În foarte multe documente de redacție maghiară apare forma (populară, de altfel)[146] *Moldva*[147] (cu derivatele

---

[140] Încercarea lui I.-A. Candrea de a reconstrui alături de acesta și un v. sl. **bahno* nu poate fi acceptată (*op. cit.*, p. 114).

[141] Gustav Weigand, *Ursprung*, p. 74—75.

[142] Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 164, 192.

[143] Vezi discuția la Dragoș Moldovanu, *op. cit.*, p. 152 și nota 47.

[144] Ernst Schwarz, *Die einstige obersorbisch-tschechische Grenzzone*, în ASlPh, XLI, 1927, p. 41.

[145] *Ibidem*, p. 38—39.

[146] Vezi Crișián János, *Magyar — román kéziszótár*, Budapesta, 1895, p. 220.

[147] DRH, D, I, p. 344 (a. 1444) ; HURM, II_4, p. 318 (a. 1542), III_1, p. 7 (a. 1577); VERESS, D. II, p. 255 (a. 1583), III, p. 38 (a. 1585), 73, 76 (a. 1586), 313 (a. 1592) ; A. Bittay, *Din „soarta faimei“ lui Ștefan cel Mare. O apreciere maghiară din 1593*, în RI, XXII, 1936, nr. 1—3, p. 11 (a. 1593), 10 (a. 1594) ; VERESS, D. IV, p. 59—60, 105 (a. 1594), VIII, p. 155—156, 198 (a. 1611), 279 (a. 1612), IX, p. 41 (a. 1615), 81 (a. 1616), 225 (a. 1620), X, p. 177 (a. 1644), 211 (a. 1648), XI, p. 5 (a. 1661), 175, 178, (a. 1678), 236 (a. 1686), 407 (a. 1690) ; Alexandru Cziple, *Documente privitoare la episcopia din Maramureș*, în AAR (Ist.), s. II. t. XXXVIII, 1915—1916, p. 363 (a. 1726) ; VERESS, B.I, p. 233 (a. 1749), II, p. 52 (a. 1788) ș.a.m.d.

moldvai „moldovean"[148], lat. *moldvanus, -a* „idem"[149]; și în toponimele *Moldvavia*[150], *Moldvicza*[151], *Moldvabania* „Baia Moldovei"[152], *Moldvaorszag* „Țara Moldovei"[153] sau *Moldvahon*[154]), scrisă și *Moldwa*[155] (cu derivatele *moldwai* „moldovean"[156], lat. *moldwanus, -a* „idem"[157], *moldwanensis*[158], *moldwensis*[159], *moldwayensis* „moldovenesc"[160]), *Moldwawia*[161], *Moldua*[162] (cu derivatele *molduai* „moldovean"[163], lat. *molduanus, -a* „idem"[164], *molduayensis*[165], *molduaviensis* „moldovenesc"[166]), care au pătruns și în actele germane scrise de sași (*Moldwa*[167], *Molduer* „moldovean"[168], *Molduaner, Molduanerin* „moldovean, -că"[169]), sau în cele românești scrise de bilingvi (*Moldva*[170], „eu, Vasilie dascălul *Moldvanul*"[171], *Fundul Moldvii*[172]). În vechea maghiară sunetul *v* era bilabial[173] (de aceea grafia *w* corespunde adesea lui *u* din onomastica ro-

[148] HURM. II_4, p. 317 (a. 1542), VERESS, D. III, p. 122 (a. 1588), IV, p. 45 (a. 1593), VII, p. 265, 269 (a. 1606), VIII, p. 110 (a. 1610), 113, 133, 202 (a. 1611), IX, p. 54 (a. 1615), 192 (a. 1619), Cziple, *op. cit.*, p. 288 (a. 1657), VERESS, D. XI, p. 3 (a. 1661), 198 (a. 1683), id. B.I, p. 98 (a. 1663), id. D. XI, p. 326 (a. 1689).

[149] MIHÁLYI, D., p. 57 (a. 1365), URICARIUL, XI, p. 32 (a. 1412), HURM. I_2, p. 486 (a. 1428). Ultimele două sînt documente ale cancelariei polone, dar sub evidența influență a redacției maghiare, pentru că în alegerea formei nomenclaturii se ținea seama și de destinația actului.

[150] VERESS, F. IV, p. 16 (a. 1475): *ad Stephanum wayvodam Moldvaviae.*

[151] HURM. XV, p. 793 (a. 1602), 1 048 (a. 1638).

[152] Radu Rosetti, *Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova*, în AAR (Ist.), s. II, t. XXVII, 1904—1905, p. 318 (a. 1518).

[153] VERESS, D.X, p. 40 (a. 1638); Crișián János, *loc. cit.*

[154] P. Gegö Elek, *A'moldvai magyar telepekröl*, Budapesta, 1838 (hartă, la VERESS, B. II, p. 333).

[155] DRH, D, I, p. 374 (a. 1444), IORGA, A.F. III, p. 93 (a. 1475), HURM. XI, p. 703 (a. 1587), VERESS, D. IV, p. 16 (a. 1593), V, p. 180 (a. 1598), VIII, p. 240 (a. 1611), 282 (a. 1612), IX, p. 96 (a. 1616), XI, p. 1 (a. 1661).

[156] VERESS, D. II, p. 223 (a. 1582), IV, p. 16 (a. 1593), 179 (a. 1595).

[157] HURM. I_2, p. 414 (a. 1401), MMP, VI, p. 229 (a. 1412), 804 (a. 1428), 835 (a. 1429), 915 (a. 1430) — unele fiind redactate în cancelaria polonă, dar destinate Ungariei.

[158] HURM. XV, p. 301 (a. 1528).

[159] HURM. II_4, p. 285 (a. 1542); cu varianta *moldwiensis, ib.* XV, p. 305 (a. 1528).

[160] HURM. XV, p. 485 (a. 1551), VERESS, D. II, p. 123 (a. 1577).

[161] DRH, D, I, p. 424, 426 (a. 1452), 446 (a. 1455: *Moldwauia*).

[162] DRH, D, I, p. 131, 132 (a. 1395). IORGA, A.F. III, p. 80 (a. 1412), VERESS, B.I, p. 15 (a. 1554), 37 (a. 1574), id. D. IV, p. 13, 16, 18 (a. 1593), VIII, p. 103 (a. 1610), 220 (a. 1611), 283 (a. 1612), IX, p. 70 (a. 1616), 335 (a. 1634), XI, p. 34 (a. 1663).

[163] VERESS, D. IV, p. 13 (a. 1593), VIII, p. 271 (a. 1612).

[164] MIHÁLYI, D. 56 (a. 1365), HURM. I_2, p. 333 (a. 1390), DRH, D, I, p. 130 (a. 1395), HURM. I_2, p. 383 (a. 1397).

[165] VERESS, D. II, p. 123 (a. 1577).

[166] VERESS, F. IV, p. 17 (a. 1476), document scris în Italia, dar destinat Ungariei.

[167] IORGA, A.F. III, p. 93 (a. 1475), HURM. XI, p. 375 (a. 1593).

[168] MHHD, II, p. 348 (a. 1552), BĂLAN, C.D.B., p. 14 (a. 1578).

[169] Anonim german, cf. Al. Ciorănescu, *La Roumanie vue par les étrangers*, București, 1944, p. 26—27.

[170] IORGA, S.D. IX, p. 16 (a. 1632), scrisoare a lui Matei Basarab către Rákóczi; N. Iorga, *Documente*, în RI, II, 1916, p. 83 (a. 1697), din Transilvania.

[171] CORFUS, Î., p. 66 (a. 1695), din Transilvania.

[172] BĂLAN, D.C., p. 75 (a. 1805).

[173] F. Király, *Cu privire la stratificarea împrumuturilor maghiare în limba română*, în AUT (Filol.), VIII, 1970, p. 201; Emil Petrovici, *Studii*, p. 172.

mânească : *Fwresth*[174], *Rwsor*, *Stanczwl*[175], *Radwol*[176], *Lwgos*[177], *Bwkuresth*[178], *Rwda*[179], *Sandrw*, *Bwne*, *Petrw*, *Bwkur*, *Szarakwl*, *Kimpwl*[180], *Lakwr*[181] ș.a.), fapt care a permis evoluția sufixelor *-ov*, *-ova* în *-u*, *-ua*, prin asimilarea lui *-o-* precedent, și a sufixului *-ava* în *-ua*, prin sincoparea lui *-a* precedent : *Vrsua*, *Orsua* și *Orswa* „Orșova"[182], *Brazua* „Breazova"[183], *Lodwicus* „Lodovicus"[184], *Worchorwa* „Vîrciorova", *Kaladwa* „Cladova"[185], *Ostrwyl* „Ostrovel", *Zadwa* „Sadova"[186], *Ilva* „Ilova", *Salua*, *Salva* „Salova"[187], *Orohva* „Oréhova"[188], *Borsua* „Borșova"[189], *Buchwa* „Buceava"[190], *Morva* „Morava", *Zsilva* „*Žitava"[191] *Szinva* „*Svinjava", *Bwrzua* „Bîrzava"[192], *Zuchva*[193] (cu variantele *Saczwa*[194], *Szwczwa*[195], *Szucsva*[196], *Szuczva*[197], *Suczua*[198], *Zuchwa*[199], *Zwchwa*[200], *Zwzwa*[201] ș.a.) „Suceava, Soceava" etc. Tot aici trebuie inclusă, desigur, *terra Litua* „Litova" din bula regală de la 1247[202], ca și *Lythway* „Litovoi"[203].

---

[174] VERESS, F. IV, p. 236 (a. 1533).

[175] *Ibidem*, p. 237 (a. 1534).

[176] VERESS, D.I, p. 115 (a. 1552).

[177] *Ibidem*, p. 145 (a. 1554).

[178] *Ibidem*, p. 316 (a. 1572).

[179] *Ibidem*, III, p. 60 (a. 1585).

[180] *Ibidem*, p. 70 (a. 1586).

[181] *Ibidem*, VI, p. 3 (a. 1600).

[182] DRII, D, I, p. 100 (a. 1371—1372), 106 (a. 1373) ; *Nova et exacta totius Regni Hungariae delineatio*, 1664.

[183] SDT, I, p. 104 (a. 1366).

[184] DRH, B, I, p. 15.

[185] DRH, D, I, p. 307 (a. 1433), 380 (a. 1444).

[186] SDT, II, p. 21 (a. 1456), 93 (a. 1467).

[187] N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, în AIIN, II, 1923, p. 256, nota 6. Autorul îl explică și pe *Moldua* tot prin influență maghiară.

[188] István Kniezsa, *Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert*, în AECO, IV, 1938, p. 309.

[189] MIHÁLYI, D., p. 37 (a. 1355).

[190] SDT, I, p. 108 (a. 1439).

[191] I. Kniezsa, *Ungarn zur Zeit der Landnahme*, în RS, X, 1931, p. 13—14 (pentru primul, cf. MACUSCEV, p. 60—61, a. 1501). La Anonymus Bele Regis Notarius, *Gesta Hungarorum* (text și trad. de G. Popa-Lisseanu), București, 1934, p. 50, 52 : *Sytua*, *Sytuua* (mijlocul secolului al XIII-lea).

[192] István Kniezsa, *Ungarns Völkerschaften*, p. 304, 400.

[193] HURM. II$_4$, p. 295 ; Antonius Werancius, *Solimani Turcarum caesaris expeditionem in Moldaviam et Transsylvaniam memoratus* [...], la A. Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente istorice pentru România*, III, București, 1864, p. 161.

[194] FHU, XII, p. 241 (a. 1653).

[195] VERESS, F. IV, p. 100 (a. 1509), 105 (a. 1512 : *Swchwaniensis*).

[196] VERESS, D. IV, p. 58 (a. 1594), VII, p. 289 (a. 1606), X, p. 268 (a. 1653).

[197] *Ibidem*, X, p. 311 (a. 1657).

[198] Victor Motogna, *op. cit.*, p. 22 (a. 1587) : „Soczavia seu, ut nunc vocant, Suczua".

[199] Martin Georg Kovachich, *Scriptores Rerum Hungaricarum minores inediti*, II, Buda, 1798, p. 62 (a. 1538) ; Werancius, *op. cit.*, p. 159, 168 ; VERESS, D.I, p. 79 (a. 1552).

[200] HURM. XV, p. 305 (a. 1528), VERESS, D.I, p. 28 (a. 1542) ; Antonius Wrancius Sibinicensis Dalmata, *De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpinae*, la Papiu Ilarian, *op. cit.*, III, p. 178. La Anonymus, *Gesta Hungarorum*, p. 50, 51 : *Moroua*, *Moroa*.

[201] HURM. XV, p. 373 (a. 1536).

[202] DRH, B, I, p. 4.

[203] MIHÁLYI, D., p. 237 (a. 1419).

Din atestările noastre rezultă că forma *Moldú(o)a*[204], cu mutarea accentului tematic din maghiară pe sufix, și derivatul *molduán*[205] erau (și mai sînt încă) folosite fie în Transilvania, fie în zona Cîmpulungului Moldovenesc (unde și acum locuitorii din Fundul Moldovei sînt numiți de către vecini și se numesc ei înșiși *molduáni*), fie în alte părți din bazinul Moldovei (dacă avem în vedere localitățile la care se referă documentele moldovenești)[206], așadar în zone în care influența maghiară s-a exercitat fie direct, fie indirect (prin românii ardeleni emigrați). Încercările de a prezenta forma *Moldúa* ca o evoluție pe teren românesc[207], prin vocalizarea lui *-v* și asimilarea lui *-o-* (*Móldova* > *Móldoua* > *Mólduua* > *Móldua* > *Moldúa*) se lovesc, pe de o parte, de singularitatea fenomenului (prezent în epoca veche exclusiv în numele Moldovei), iar, pe de altă parte, neglijează caracterul sistematic al acestei evoluții în maghiara veche.

Într-adevăr, nu numai varianta finală a acestei evoluții, dar și formele intermediare pe care le constatăm în limba noastră se găsesc în vechea maghiară. Astfel, varianta intermediară *Moldóua*, înregistrată de noi la Sadova, lîngă Cîmpulungul Moldovenesc, pe care o mai aflăm și în letopisețul scris de ardeleanul Simion Dascălul (cu grafia *Moldoa*)[208], sau în Maramureșul din vremea noastră[209], cu derivatele *moldoani*[210] și *moldoănesc*[211] din aceleași zone, trebuie raportată și ea la varianta maghiară corespunzătoare, *Móldoua* notată în documente *Moldoua*[212], *Moldowa*[213], *Moldoa*[214] (cu derivatele *mol douaj*[215], *moldowai*[216] „moldovean"), mai degrabă decît la o pronunțare ucraineană

---

[204] BĂLAN, C.D.B., p. 13 (a. 1578), ROSETTI, L., p. 47 (a. 1593), IORGA, D.B. II, p. 4 (cca 1627), GHIBĂNESCU, S. III, p. 30 (a. 1644), HURM. XV, p. 1 179 (cca 1650), GHIBĂNESCU, I.Z. III$_2$, p. 75 (a. 1668), HURM. XV, p. 1 562 (a. 1717), ȘTEFANELLI, p. 60 (a. 1759); doc. nr. 125 (a. 1834) de la „Muzeul Lemnului" din Cîmpulungul Moldovenesc; CORFUS, Î., p. 66 (f.a., Transilvania); Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, p. 266; Miron Pompiliu, *Limbă și literatură populară*, București, 1967, p. 247. Tot aici se pare că trebuie inclusă și atestarea *Moldna* dintr-un act de la 1667 (GHIBĂNESCU, S. XVI, p. 94)—probabil eroare de transcripție pentru *Moldua*; actual, la Vășlobeni—Hărghita.

[205] BĂLAN, C.D.B., p. 13 (a. 1578); Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 283 (n. pers. *Molduuan*, a. 1633, 1722); BĂLAN, D.C., p. 67 (a. 1797).

[206] Este un fapt cunoscut acela că actele domnești privitoare la proprietăți rurale se făceau adesea în prezența unor localnici (proprietari sau nu) și, ca atare, reproduceau denumirile așa cum erau indicate de aceștia.

[207] Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 512, 592; I. Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 139—140.

[208] Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1595)*, întocmit după Grigore Ureche Vornicul, Istrate Logofătul și alții (ed. Const. Giurescu), București, 1916, p. 6.

[209] Alexandru Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, în AAR (Lit.), s. II, t. XXVIII, 1905—1906, p. 423.

[210] BĂLAN, D.C., p. 67 (a. 1797); trecută și în germ.: *Moldoaner* (a. 1777), cf. Arhivele Statului București, fondul *Consiliul aulic de război*, 1/72, p. 8; înregistrată pe teren (*moldoán*) de Adrian Turculeț, *Graiul din zona Cîmpulungului Moldovenesc. Fonetica* (rezumatul tezei de doctorat), Iași, 1978, p. 18.

[211] Alexandru Țiplea, *op. cit.*, p. 421.

[212] VERESS, D. III, p. 68 (a. 1586).

[213] *Ibidem*, VIII, p. 140, 190 (a. 1611).

[214] *Ibidem*, XI, p. 378, 379 (a. 1689), 413, 441 (a. 1690).

[215] *Ibidem*, I, p. 270 (a. 1568).

[216] *Ibidem*, II, p. 149 (a. 1578), VIII, p. 153 (a. 1611).

nă, bilabială a lui *v*[217], a cărei influență, însă, nu poate fi exclusă cu totul (la huțulii din Bucovina, de pildă, am înregistrat forma *Móldowa* alături de *Moldáwa*).

De la varianta *Moldúa* s-ar fi putut dezvolta, cum a arătat deja Al. Rosetti, o variantă secundară *Moldúva*[218], cu derivatele *Molduviță*[219], n. pers. *Molduv(i)an*[220], *molduvéni*[221]. Emil Petrovici a explicat însă variantele bănățene *luvat* „luat", *núvăr* „nour", *vo luva* „a lua" prin influența pronunțării sîrbești bilabiale a lui *v* (*u*)[222]. Tot astfel, repartiția variantei hidronimului (Transilvania, zone ale Moldovei și, accidental, ale Munteniei, de influență ardelenească certă), ne determină să o raportăm la forme constatate în documentele maghiare, cu accent tematic și pronunțare bilabială a lui *v* (*u*): *Molduva*[223], *molduvai* „moldovean"[224].

Această variantă s-ar mai putea explica, admițînd că accentuarea primară a hidronimului a fost proparoxitonă (*Móldova*)[225], prin tendința de închidere a lui *o* neaccentuat, care afectează numeroase elemente lexicale, acționînd încă din latina dunăreană[226] și manifestîndu-se în toate dialectele limbii române[227]. Închiderea accidentală a lui *-o-* din sufix se întîlnește, într-adevăr, și în alte toponime, cum ar fi *Rácuva* în bazinul Solonțului[228], *Giur-*

---

[217] Aceasta pare a fi o particularitate arhaică, păstrată în ucraineană din faza slavă comună (Venzel Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*[2], I, Göttingen, 1924, p. 374; Emil Petrovici, *Etimologia toponimicului* **Hordou** în CL, IV, 1959, p. 155). La huțulii de pe valea Sucevei, *w* trece frecvent la *u* și alternează și cu *v* chiar în pronunția aceluiași subiect (I. Pătruț, *Fonetica graiului huțul de pe Valea Sucevei*, București, 1957, p. 50—52) — fapt constatat și de noi la huțulii din bazinul superior al Moldovei. Redarea prin *u* a lui *v* era frecventă și în documentele slavo-moldovenești (Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, București, 1968, p. 572; Ilie Bărbulescu, *O metodă de cercetare filologică și pretinsele „săsisme" în vechile texte românești*, în „Arhiva", XXXII, 1925, nr. 1, p. 22—23).

[218] ROSETTI, L., p. 81 (a. 1609—1615), DRH, A, XXI, p. 211, 256 (a. 1632), 497 (a. 1633) — ultimele două în documente slavo-române; astăzi, la Săcuța—Boroaia (comunicat de Ion-Horia Bârleanu); Joseni—Harghita, Tarcău—Neamț (anchetă indirectă).

[219] IORGA, D.B. I, p. 12, 49 (începutul secolului al XVII-lea).

[220] IORGA, S.D. IV, p. 17 (a. 1628); Valer Literat și Martin Járay, *„Vizite" calvinești la preoții români din Țara Făgărașului*, în AIIN, VII, 1936—1938, p. 619 (a. 1658); Pașca, *op. cit.*, p. 283 (a. 1726, 1758, 1770, 1788); I. Bîrlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 50 (mijlocul secolului al XVIII-lea) — toți în Transilvania; Eleonara Alexiu, *Documente de pe Valea Teleajenului*, București, 1939, p. 16 (a. 1637), la Scăieni, în fostul județ Secuieni.

[221] *NALR—Mold. Bucov.* (ms.), pct. 564 (Baia), 563 (Săcuța—Boroaia), 555 (Tătărași—Iași), 576 (Poiana Grințieșului—Neamț), toate notate cu *u* deschis sau cu *o* închis; Pocoleni—Rădășeni (comunicat de Ion-Horia Bârleanu); ARL II/I p. 1, MN (Mircești—Iași).

[222] Emil Petrovici, *Studii*, p. 37.

[223] Hidvégi Mikó Ferencz, *Históriája*, în MHHS, VII, p. 247 (a. 1601); Rozsnyay Dávid, *Törléneti maradványai*, *ib.* VIII, p. 34 (a doua jumătate a secolului al XVII-lea); Elena Mureșan-Triteanu, *Din legăturile familiei nobile transilvănene Petru Budai cu Țara Românească*, în RA, VII, 1946, nr. 1, p. 159 (a. 1660); VERESS, D. XI, p. 269 (a. 1687), HURM. XV, p. 1422 (a. 1689); Al. Matei, *Trei documente istorice privitoare la legăturile populației românești din Transilvania și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în vol. *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 132 (a. 1757).

[224] VERESS, D. VII, p. 292 (a. 1606), IX, p. 363 (a. 1636).

[225] Al. Rosetti, *Istoria limbii*, p. 487, 582; E. Virtosu, *op. cit.*, p. 473.

[226] H. Mihăescu, *Limba latină*, p. 69.

[227] Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 79—81.

[228] Ilie Dan, *Dicționar toponimic al văii Solonețului*, Iași, 1979, p. 589.

giuv(ul)[229], *Craiúva*[230] (explicabilă prin pronunțarea tematică inițială, menținută în Banat pînă în vremea noastră)[231], *Crușuv*[232], *Laiuvul*[233], *Tuluva*[234], *Buzuva*[235] și altele. Ipoteza accentuării proparoxitone a hidronimului se sprijină pe constatarea că sufixul *-ova* era aton în slava de est (cf. *Vóinova, Dúbova, Sádova, Hîrbova* etc.)[236]; dimpotrivă, neînțeleasă ar rămîne numai mutația accentului. Deși limba română are tendința de a accentua paroxiton cuvintele terminate în vocală (acesta ar fi un „tip fundamental" de accentuare după L. Bálasz)[237], care afectează o serie de nume din Oltenia (*Brabóva, Cleanóvul, Sadóva* etc.)[238], în nici unul dintre toponimele de origine slavă din Moldova avînd această structură accentul nu s-a deplasat pe sufix. Constatarea ne obligă să admitem că sufixul inițial al hidronimului, în pofida opiniei curente, a fost *-ava*, pentru că acesta era accentuat în slava comună și în cea de est[239], atît în apelative cît și în toponime. El era încă dominant în veacul al XIV-lea deoarece primele atestări, latino-maghiare, conțin acest sufix (*terra moldauana*, la 1360 și 1365)[240], iar formele latinizate îl mențin (*-av-ia*), deși

---

[229] DRH, B, I, p. 268 (a. 1479—1480); *Istoria Țării Românești (1290—1690). Letopisețul cantacuzinesc* (ed. C. Grecescu și Dan Simonescu), București, 1960, p. 49, 56; Radu Logofăt Greceanul, *Începătura istoriii vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești, Io Costandin Brîncoveanu Basarab-Voievod*, în vol. *Cronicari munteni*, II, București, 1961 (ed. Mihail Gregorian), p. 61.

[230] *Letopisețul cantacuzinesc*, p. 207; B. Petriceicu Hașdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879, p. 123 (a. 1602); G.F. Ciaușanu, G. Fira, C.M. Popescu, *Culegere de folclor din județul Vîlcea și împrejurimi*, București, 1928, p. 155.

[231] N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 19.

[232] *Catalogul documentelor Țării Românești*, II, București, 1974, p. 217 (a. 1611). Cf. și arom. *Crúșuva* pentru *Crúșova* (Th. Capidan, *Noms de localités connus des Roumains de la Péninsule balkanique*, I, în „Langue et Littérature", II, 1943, p. 263).

[233] *Catalogul documentelor Țării Românești*, II, p. 464 (a. 1618).

[234] HURM, XI, p. 219 (a. 1591), GHIBĂNESCU, S. XXII, p. 45 (a. 1696); Const. Solomon, C.A. Stoide, *Documente lecucene*, I, Bîrlad, 1938, p. 88 (a. 1813).

[235] Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, V, Cernăuți, 1939, p. 179 (a. 1758).

[236] A. Eremia, *Nume de localități. Studiu de toponimie moldovenească*, Chișinău, 1970, p. 152. Caracterul aton al sufixului este confirmat de cercetările accentologice asupra textelor vechi ruse: *-ova* era neaccentuat în derivatele de la substantive, nu însă și în cele de la verbe; cf. A.A. Zaliznjak, *Akcentologičeskaja sistema drevnerusskoĭ rukopisi XIV veka „Merilo pravednoe"*, în vol. *Slavjanskoe i balkanskoe jazykoznanie. Istorija literaturnyh jazykov i pis'mennost'*, Moscova, 1979, p. 101 (*ólova, pópovja, hrislovo*), și V.E. Ušakov, *Akcentologičeskiĭ slovar' drevnerusskogo jazyka serediny XIV veka*, în vol. *Slavjanskoe i balkanskoe jazykoznanie. Problemy interferencii i jazykovyh kontaktov*, Moscova, 1975, p. 273—321 (*avrámovъ, urámovъ, grádovъ* etc.).

[237] L. Bálasz, *Accentul în cuvintele românești de origine maghiară*, în CL, IX, 1964, nr. 1, p. 74.

[238] Vezi Ion Ionică, *Toponimia — martor al evoluției culturii materiale și spirituale. Aspecte ale microtoponimiei din sudul Olteniei*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice", B, 2, 1982, p. 383. Tendința nu s-a generalizat însă, probabil și datorită influenței Banatului, care conservă poziția accentului: același nume de localitate se pronunță diferit, de pildă *Córcova* în Banat și *Corcóva* în Mehedinți (comunicat de Ion Nuță și Ion Florea).

[239] Jerzy Kuryłowicz, *L'accentuation des langues indo-européennes*[2], Wrocław-Cracovia, 1958, p. 285, 290 (pentru slava de est); Ivan Duridanov, *Za njakoi redki slovoobrazovatelni tipove v bălgarskata toponimija s usporedici ot drugite slavjanski ezici*, în vol. *Slavističen sbornik. Po slučaĭ IV meždunaroden kongres na slavistite v Moskva*, I, Sofia, 1958, p. 245 (pentru bulgară). Forma primitivă a sufixului slav era **āvā* (Jürgen Udolph, *Studien zu slavischen Gewassernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven*, Heidelberg, 1979, p. 558).

[240] HURM, I_2, p. 61, 94. Forma *Moldova* apare o singură dată spre sfîrșitul secolului al XIV-lea în lista rusă a orașelor moldovenești (Alexandru Andronic, *Orașe moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, în RSI, XI, 1965, p. 209).

ar fi trebuit să-l înlocuiască prin *-ov-ia* dacă acesta ar fi fost mai răspîndit (ca în *Braschowia*, *Brassovia*, *Brassowya* „Brașov"[241], *Moschovia* „Moscova"[242], *Chiovia* „[astăzi] Kiev"[243], *Holesovia* „Holešov", în Moravia, *Zolcouia* „[astăzi] Żolkiev"[244] etc.), cum se și întîmplă mai tîrziu, în veacurile al XV-lea — al XVI-lea, cînd forma *Moldovia* dobîndește o anume frecvență[245]. Formele *Moldava*, *moldavskii* etc. din documentele slavo-moldovenești nu reprezintă inovații ale cancelariei, ci sînt și ele conservatoare[246]. Alternanța de sufixe *-ava/-ova*, veche și frecventă în toponimia slavă de pretutindeni[247], a determinat mutația accentului, care se constată și în toponimia ucraineană, unde s-au putut nota accentuări ca *Źýzawa*, *Stýnawa*, *Tárnawa* (pe de o parte) și *Kahańćówa*, *Stahnóva*, *Jasenówa* (pe de alta)[248]. Prin urmare, închiderea lui *-o-* din sufix nu se putea face decît tîrziu, sub influența unei pronunțări neromânești proparoxitone, cum a fost cea maghiară.

Tendința de care vorbeam ar putea explica și închiderea lui *-o-* din temă în unele forme *tîrzii*, apreciate ca etimologice de către Al. Rosetti în ipoteza

---

[241] DRH, D, I, p. 120 (a. 1390), 133 (a. 1395), 323 (a. 1436).

[242] VERESS, D.I, p. 226 (a. 1562).

[243] *Ibidem*, p. 239 (a. 1563). Finala *-ev* este corespondentul slav al lui *-ov* după consoane moi.

[244] VERESS, D. XI, p. 24 (a. 1662). 1 (a. 1614).

[245] Vezi, de ex., documentele latine de la BOGDAN, D.Ș. II, p. 259 (a. 1457), Th. Holban, *Documente românești din arhivele polone și franceze*, în AIIA, XIII, 1976, p. 329 (a. 1577), VERESS, D. II, p. 170 (a. 1579), 175 (a. 1580), HURM. XII, p. 1 044 (a. 1600), IORGA, A.F. III, p. 71 (*Moldovi sive Valachi*), sau documentele italiene din HURM. XI, p. 76 (a. 1566), IV_2, p. 59 (a. 1583), XI, p. 115 (cca 1586) s.a., cele englezești de la E.D. Tappe, *Documents concerning Rumanian history (1427—1601)*, Londra—Haga—Paris, 1964, p. 29 (a. 1538), cele olandeze la IORGA, S.D. IV, p. 181 (a. 1620), sau franceze din AIR, I_1, p. 151 (a. 1574 : *Moldovie*).

[246] În documentele slavo-muntene pătrund și formele noi, din veacul al XV-lea : **Молдока**, **молдскъкски**, în DRH, D. I, p. 286, 287 (a. 1431), 291 (a. 1432) ; AIR, I_1, p. 85 (a. 1439); în cele sîrbești și rusești, forma *moldovski* „moldovean" se constată în veacurile al XVI-lea—al XVII-lea (cf. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, VI, Zagreb, 1910, p. 912 ; *Istoričeskie svjazi narodov SSSR i Rumynii v XV — načale XVIII v.*, I, Moscova, 1965, p. 109, a. 1643).

[247] Principalul argument al vechimii este prezența alternanței și în limbile baltice (Jürgen Udolph, *loc. cit.*). Pentru toponimia poloneză, vezi bogatele exemplificări ale lui Rozwadowski, *Wybór pism*, I, p. 328. Documentele înregistrează alternanța de sufixe și în cazul Sucevei ; cf. *Soczczow* (HURM. I_2, p. 323, a. 1390, lat. — pol.), *Schoczowa* (N. Iorga, *La lettre d'Étienne-le-Grand, prince de Moldovie, sur la bataille de Baïa, 1467*, în RHSE, XI, 1934, p. 253, lat. — mold.), *Sučov* (GHIBĂNESCU, S. XXII, p. 25, a. 1670, mold.), *Sučovskii* (id. *ib.*, p. 37, a. 1683, mold.) ș.a.m.d. (în primele volume ale colecției DRH, A, vocala *a* este întregită automat în numeroasele cazuri de prescurtare, deși uneori ar fi putut fi vorba și de *o*). Jocul accentuării în funcție de sufixele utilizate, evident la huțulii din Bucovina (*Móldowa/Moldáwa*), se constată și pentru alte toponime românești, cum ar fi *Órșowa/Rișáva* (*Rișáua*) (cf. Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului, Banat*, în „Anuarul Arhivei de Folklor", III, 1935, p. 154 ; forma *Orsava* (*Orsaua*) apare frecvent în cartografia europeană veche, precum și în documente).

[248] J.B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 54, 94, 95 ; 48, 71, 78. Și în alte toponime românești accentuarea sufixului *-óva* se explică prin substituirea unui mai vechi accentuat *-áva* : *Cucuióva* (Crainici—Mehedinți), de pildă, se numea înainte și *Măg[ura] Cucuiava* (*Charta României*, sc. 1 : 5 500, București, 1884).

originii gotice: *Muldova*[249], *Muldava*[250], *Muldovița*[251], *muldoveni*[252], *muldevenesc*[253]. Mai puțin probabilă (dar nu exclusă) ni se pare o disimilare [*o* : *o*], cum presupun I. Gheție și Al. Mareș[254], pentru că sînt multe exemple de închidere a lui *o* tematic și atunci cînd nu există condiții pentru disimilare: *Murava, Cumarău* (= Comarovo), *Berivuiești, Duhlana* ș.a. — în documente moldovenești. S-ar mai putea invoca și tendința de închidere a lui *o* neaccentuat la *u* în ucraineană[255], care explică, de pildă, varianta *Mulováta* a numelui satului orheian *Molováta*[256]. Factorul determinant, însă, a fost influența pronunției săsești (*Mulda, Mulde*), pentru că majoritatea exemplelor (vechi și actuale) provin din zona de influență a celor două mari centre săsești din Evul mediu, Bistrița și Baia. Acest factor explică și variantele latinizate *Muldovia*[257], *Muldavia*[258],

[249] Varlaam, *Cazania* (1643), București, 1943 (ed. J. Byck), p. 6; N. Drăganu, *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voevodul Moldovei*, în AIIN, III, 1924—1925, p. 192; Miron Costin, *Opere* (ed. P.P. Panaitescu), București, 1958, p. 65, 66, 91, 101, 104, 149 ș.a.; Dosoftei, cca 1671 (în „Convorbiri literare", VI, 1872, p. 159); *Letopisețul cantacuzinesc*, p. 54, 119; Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* și *O samă de cuvinte* (ed. Iorgu Iordan), București, 1955, p. 366; Vasile Mangra, *Cercetări literare-istorice*, București, 1896, p. 22 (a. 1717), în vestul Transilv., IORGA, S.D.V., p. 101 (a. 1719); BĂLAN, C.D.B., p. 42 (a. 1746); actual, în Pocoleni-Rădășeni (comunicat de Ion-Horia Bârleanu), Măgirești—Bacău, Rugineșți—Vrancea.

[250] *Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, I, București, 1965, p. 442; Arhiva comunei Fundul Moldovei, jud. Suceava, registrul nr. 1/1904 (*Protocoluri ale Comitetului Comunal*), a. 1903: *Fundul Muldavei*.

[251] *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, București, 1979, p. 173 (a. 1592); Alexandru Vitencu, *Vechi documente moldovenești*, extras din „Anuarul Școalei Superioare Ortodoxe" din Cernăuți pe 1923—1924, Cernăuți, 1925, p. 9—10 (a. 1664).

[252] N. Drăganu, *Codicele*, p. 190; Miron Costin, *op. cit.*, p. 70, 150, 152 ș.a.; *Letopisețul cantacuzinesc*, p. 124; IORGA, S.D. IX, p. 202 (mijlocul sec. XVII); Rugineșți—Vrancea.

[253] HURM. XI, p. 395 (a. 1594).

[254] Gheție—Mareș, *op. cit.*, p. 108.

[255] Vondrák, *op. cit.*, I, p. 116; Vs. Hancov, *Das Ukrainische in neueren Darstellungen russischer Mundarten*, în ZSlPh, II, 1925, p. 230; S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 266; Ivan Pan'kevyč, *Ukraïins'ki hovory pidkarpats'koï Rusy sumežnyh oblastej*, I, Praga, 1938, p. 102—103.

[256] DIR, A, XVII—I, p. 50 (a. 1602).

[257] N. Drăganu, *Cei dintîi studenți români ardeleni la universitățile apusene*, în AIIN, IV, 1926—1927, p. 421 (a. 1441): *Ladislaus Blasij de Muldovia*, student la Viena (=din Baia).

[258] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, I, București, 1879, p. 318 (a. 1372); HURM. I_2, p. 315 (a. 1389), 362 (a. 1395), 493 (a. 1412); Virgil Ciocîltan, *Între sultan și împărat: Vlad Dracul în 1438*, în „Studii", XXIX, 1970, p. 1777 (a. 1438); FRA, LXVIII, p. 562 (a. 1454); MACUSCEV, p. 135 (a. 1484); AIR, I_1, p. 16 (a. 1527); G. Göllner, *Românii în opera lui Ioan Dantiscus*, în RI, XXVI, 1940, p. 255 (a. 1531); Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, București, 1940, p. 35 (a. 1541); IORGA, S.D. XXIII, p. 51 (a. 1547); [Sebastian Münster], *Landtafel des Ungerlande, Polande, Reüssen, Litaw, Walachei, Bulgarei*, [1550]; Sebastian Münster, *Cosmographia*, 1552 (harta *Nouvelle description de la Pologne et Hongrie* etc.); Mapamond anonim, Veneția, 1554 (la A.E. Nordenskiöld, *Periplus. An Essay on the Early History of Charts and sailing directions*, New York, f.a., p. 147); Wolfgang Lazius, *Hungariae descriptio*, hartă (a. 1556, 1570, 1579); VERESS, B.I, p. 18 (a. 1558); *Geographicae Tabulae* din Loggia a III-a vaticană, în vol. *Monumenta Cartografica Vaticana*, IV, Vatican, 1955, tav. XIV (a. 1562); Ciorănescu, *Documente*, p. 46 (a. 1567); [Livio Sanuto], [Carta dell'] *Europa*, [Veneția], 1572, *ibidem*, II, Vatican, 1948, tav. XXVIII; VERESS, D. II, p. 11 (a. 1575); *Călători străini despre Țările române*, III, București, 1971, p. 679, 680 (engl.: *Muldavya*, a. 1589); HURM. XI, p. 248, 253 (a. 1592); Papiu Ilarian, *op. cit.*, III, p. 25 (a. 1594); HURM. XI, p. 427, 436 (a. 1594); VERESS, D. IV, p. 79 (a. 1594); Ion Ciortan, *Știri despre Mihai Viteazul în hărțile epocii*, în RA, LII, 1975, p. 184, a. 1596; Antonio Magini, *Hungaria et Transilvania*, Veneția, 1596 (hartă); HURM. XII, p. 233, 234 (a. 1596); Abraham Ortelius, *Il Thealro del Mondo*, Brescia, 1598, p. 181; HURM. XI, p. 301 (sfîrșitul secolului al XVI-lea); MVCE, I, p. 579, 593 (a. 1600); IORGA, S.D. XX, p. 459 (a. 1616); C.C. Giurescu, *Le voyage de Niccolò Barsi en Moldavie* (1633), Paris—București, 1925, p. 24; IORGA, S.D. IV, p. 207 (a. 1638).

muldavus, -a, -um, Muldavi[259], *muldaviensis*[260], *muldavicensis*[261], *muldavicus*[262], *Muldavan*[263], *Muldoblachia*[264], care apar de timpuriu nu numai în scrieri latinești redactate de germani, dar și în documentele cancelariilor străine (mai ales maghiară și polonă) și au o anumită frecvență în istoriografia, memorialistica și cartografia europeană din secolul al XVI-lea pînă la mijlocul celui de-al XVII-lea[265]. Prestigiul tîrgului de pe Moldova, menținut mult timp după pierderea condiției de *capitalis* (de care mai amintesc încă sigiliile sale tîrzii), precum și relațiile comerciale strînse ale coloniștilor sași și maghiari de aici cu orașele din Transilvania (îndeosebi cu Bistrița) și din Polonia, sau relațiile de ordin confesional cu Scaunul papal prin intermediul misionarilor au permis extinderea pronunției săsești în întreaga Europă. Ea *nu se constată*, însă, în actele latine ale cancelariei Țării Moldovei.

Semnalînd în variantele cronicii lui Ureche forma *Mulduva* (cu derivatele *mulduvenesc, mulduveni*), care „acordă o notă stranie limbii întregului manuscris", Liviu Onu încerca să-i explice fonetismul prin intervenția unor copiști de origine ucraineană[266]. Dar aceste forme nu sînt singulare în cronica citată, ci sînt atestate documentar de la finele veacului al XVI-lea pînă astăzi în același fel: *Muldúva*[267], *mulduván*[268], n. pers. *Mulduviánu*[269], *mulduve-*

[259] Aventinus, *Annales Boiorum*, Basel, 1580, p. 545 (ap. Aurelian Sacerdoțeanu, *Marea invazie tătară și sud-estul european*, București, 1933, p. 39, nota 24); HURM. XI, p. 301, 304 (sfîrșitul secolului al XVI-lea); C.C. Giurescu, *Le voyage*, p. 27, 32 (a. 1633).

[260] HURM. I$_2$, p. 297 (a. 1387); URICARIUL, XI, p. 18 (a. 1389); R. Rosetti, *Despre unguri*, p. 306 (a. 1420): *Muldavien*[sis]; IORGA, S.D. I–II, p. 415 (a. 1452).

[261] G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni*, în DIT, II, 1930, p. 347 (a. 1643).

[262] Francisc Pall, *Le controversie tra i Minori conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)*, în DIT, IV, 1939, p. 242 (a. 1653).

[263] Mihail P. Dan, *Ziar ceh contemporan despre bătălia de la Goroștău*, în AIIN, IX, 1943–1944, p. 418 (a. 1601).

[264] Wilhelm Schmidt, *Romano-catholici per Moldaviam Episcopatus et rei romano-catholicae res gestae*, Budapesta, 1887, p. 40 și nota 2 (începutul secolului al XV-lea). Corespondentul slavon era ЗЕМАЛИ МЪДОВЛАХЪИСКА, folosit de Macarie pe la 1526–1528 (Damaschin Mioc, *Date noi cu privire la Macarie tipograful*, în „Studii", XVI, 1963, p. 432).

[265] Cu totul accidental apar mai tîrziu, de ex. la misionarul Gio. Batt. del Monte, care a activat la Baia, din 1670 și 1671: *Muldavia* (G. Călinescu, *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII*, în DIT, I, 1925, p. 105, 108); într-o scriere a geografului Le Coq de la 1687: *Multavia* (I. Tanoviceanu, *Două specimene de geografie*, în „Arhiva", I, 1889–1890, p. 576); sau în catehismul lui Silvestro Amelio din 1719: *Muldavia, muldauo, muldaua* (Ovid Densusianu, *Manuscrisul românesc al lui Silvestro Amelio*, în GrS, I, 1923–1924, p. 289, 290, 293, 300). Formelor latinizate li se adaugă, firește, cele franceze: *Muldauie* (Al. Ciorănescu, *O broșură contemporană despre bătălia de la Oberlyn*, în RI, XXIV, 1938, p. 115, a. 1531; MHHD, I, p. 194, a. 1533). *Muldauiens* (MHHD, II, p. 79, a. 1542); olandeze: *Muldavien* (G. Göllner, *Românii*, p. 255, a. 1531) ș.a., adaptate fie după latină, fie după germană.

[266] Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi*, București, 1973, p. 324 și urm.

[267] *Documente și însemnări*, p. 190 (a. 1594); ROSETTI, L., p. 73 (a. 1604–1618); DIR, A, XVII–II, p. 216 (a. 1609); GHIBĂNESCU, S. IV, p. 45 (a. 1667), V, p. 324 (a. 1676); HURM. XV, p. 1 516 (a. 1707); Ioan Bianu, R. Caracas, *Catalogul manuscriptelor românești*, II, București, 1913, p. 232 (a. 1781: mențiune din Războieni–Neamț); Alexandru Vasiliu, *Cîntece și urături de-ale poporului*, București, 1909, p. 59 (Tătărași–Iași); Bogata–Baia (cu gen. *Muldu*$\hat{\text{ț}}$*i*), după ancheta noastră; Pocoleni–Rădășeni (com. Ion-Horia Bârleanu).

[268] IORGA, D.B. II, p. 65 (a. 1687); Artur Gorovei, *Poveștea unei fete de împărat*, în „Sezătoarea", II, 1893, p. 155 (Mădei–Borca, jud. Neamț); *NALR–Mold. Bucov.* (ms.), pct. 576 (Poiana Grințieșului–Neamț) și 577 (Bicaz-Chei, sat de „ungureni"); Pocoleni–Rădășeni (com. Ion-Horia Bârleanu); Prundu Bîrgăului–Bistrița-Năsăud (și: *Muldúva*).

[269] Pocoleni–Rădășeni (com. Ion-Horia Bârleanu).

nésc[270]. Acceptînd principiul analitic stabilit de Ion Gheție, după care un fenomen fonetic explicabil în egală măsură prin intervenția copiștilor străini și prin raportarea la fonetica graiurilor trebuie considerat românesc[271], va trebui să renunțăm la ipoteza lui Liviu Onu, cu atît mai mult cu cît varianta nu poate fi constatată în graiurile ucrainene din Bucovina și nici în vreun text vechi, cunoscut nouă, în această limbă sau în rusă. Am putea-o explica printr-o asimilare vocalică, plecînd de la forma *Moldúva*, numai că ariile nu coincid cu totul: *Moldúva* circulă în toată Transilvania, în timp ce presupusa asimilare se produce exclusiv în nord-vestul Moldovei și nord-estul Transilvaniei (zona Bistriței). Este o zonă de interferență a influenței săsești vechi (care a impus varianta *Muldóva* și a celei vechi maghiare (care a dat naștere variantei *Moldúa*), ceea ce ne face să credem că *Muldúva* nu este altceva decît produsul unei contaminații[272]. Din ea s-a dezvoltat apoi varianta secundară *Mulduha* (care alternează cu *Mulduva* în aceeași zonă, a „munților Sucevei")[273], prin trecerea lui *v* (*u̯*) la *h*, ca în *măduhă* < *măduu̯ă* (*măduvă*)[274]. Nu putem accepta explicația dată de I. Gheție și Al. Mareș acestei forme, plecînd de la varianta *Moldua*, în care *h* ar fi fost „introdus între cele două vocale aflate în hiat"[275].

Pentru varianta *Muldúa*[276] s-ar putea propune aceeași dublă explicație ca și pentru *Mulduva*: fie prin asimilare vocalică (de la *Moldúa*), fie prin contaminarea dintre *Moldua* și *Muldova*. Ea este atestată documentar exclusiv pe valea Moldovei (mai ales în zona Cîmpulungului Moldovenesc), dar posedăm și două atestări exterioare mai noi: prima este sintagma *mere mulduoane* în Biharea („mere moldovenești")[277], care pare a fi însă o formă transmisă de producătorii moldoveni care le comercializau în Ardealul Austro-Ungariei (cum erau cei din zona Rădășenilor), pentru că bihorenii ziceau *Moldua*, nu *Muldua*[278]; a doua e chiar *Muldua*, într-un cîntec popular transmis de A. Mureșanu[279], care a circulat printre românii transilvăneni la începutul veacului al XIX-lea: „De-ar fi Muldua la cruce / De trei ori în zi m-aș duce; / Dar Muldua-i mai departe,/Nu pot merge fără carte / Și Muldua-i peste munți./

---

[270] BĂLAN D.C., p. 68 (a. 1804: *Cîmpulungul Mulduvenesc*); Gh. Cardaș, *Cîntece poporane moldovenești*, Arad, 1926, p. 116 (Broșteni—Suceava); *ALRT II*, p. 171 (Boian—Cernăuți); „Șezătoarea", XX, 1924, p. 8 (Broșteni—Suceava).

[271] Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 144.

[272] Contaminația s-a produs la nivelul vorbitorilor comunităților catolice din zonă, pentru că ungurii i-au dublat pe sași în acțiunile de colonizare din Moldova ale acestora (cf. Constantin C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 84—88).

[273] I. Teodorescu, *O samă de cuvinte (din munții Sucevei)*, în „Șezătoarea", III, 1894, p. 82.

[274] Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 24—25. Evoluția bilabialei *w* la *h* este obișnuită și în graiurile rusești (S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 272).

[275] Gheție—Mareș, *op. cit.*, p. 139.

[276] ROSETTI, L., p. 45 (a. 1592): *Țara Muldauoei* (care presupune o pronunțare *Muldúa*); GHIBĂNESCU, S. XXII, p. 27 (a. 1672); IIURM. XV, p. 1 406 (cca 1687), 1 474 (cca 1700); ȘTEFANELLI, p. 60 (a. 1759).

[277] Miron Pompiliu, *op. cit.*, p. 247 (a. 1887).

[278] *Ibidem*.

[279] Andrei Mureșanu, *Reflexii*, Cluj-Napoca, 1977, p. 86. O variantă a acestui cîntec, din Pătrăuți, are peste tot forma *Moldova* (cf. „Ion Creangă", III, 1910, p. 249).

Nu pot trece de moliți". Mureșanu s-a născut la Bistrița și și-a făcut studiile la școala săsească, apoi la liceul călugărilor piariști din localitate ; este, deci, foarte probabil ca să fi culeș poezia de acolo (mai ales că și forma *molit* „molid" se explică tot prin influența pronunției germane)[280], ceea ce înseamnă că interpretarea dată de noi variantei, prin contaminarea pronunției săsești cu cea maghiară, se poate menține. Prima sa atestare într-un document extern (latino-maghiar) ar fi fost din 1395 *(terra nostra Mulduana)*, dar ea nu mai apare și la o nouă publicare a documentului, „reeditat mai bine" : *terra nostra Moldvana*[281]. Cealaltă atestare, din 1406 *(invasores de Muldwa)*[282], nu se poate justifica decît printr-o influență reciprocă a pronunțiilor maghiară și săsească, constatată deja de noi cu referire la alte variante. Este incontestabil că numele Țării Moldovei nu s-a dezvoltat de la hidronim (cum se susține adesea), ci de la acela al mărcii maghiare create în jurul orașului săsesc Mulda ; or, dacă pe la mijlocul veacului al XIV-lea sașii înșiși preluaseră numele apei, Moldova, pentru a-și denumi colonia, în forma folosită de localnici (pe care o găsim în primele documente latino-maghiare, din 1360 și 1365), ulterior el s-a modificat printr-o evoluție tipic-germană[283], pe care cancelaria maghiară ar fi putut-o adopta într-o vreme cînd nu acceptase încă ideea independenței noului stat și, deci, nu avea motive să uzeze de numele oficial al acestuia. Pe de altă parte, este cert că sașii bilingvi au avut un rol important nu numai în crearea, dar și în transmiterea în documente a formelor mixte.

Analiza variantelor românești ale numelui Moldovei, invocate de Al. Rosetti pentru a susține ipoteza originii sale gotice, dovedește că ele nu l-au precedat, ci sînt evoluții tîrzii, sub influență maghiară și săsească. Renunțînd la aceste dovezi, vom recunoaște totuși că de la un compus gotic cu determinantul în genitiv *(*Muldenah(u)a)* sau în nominativ *(*Muldah(u)a)* se putea ajunge ușor la *Moldova* în slava comună. Pierderea desinenței genitivului este destul de obișnuită în evoluția compuselor germane, care, de altfel, se puteau crea și prin simpla alăturare a substantivelor[284]. Pentru exemplificare, vom cita cîteva formații cu *ah(u)a* „apă curgătoare" : *Suhl* (la 977 : *Sulaha*) < v. germ. de sus *sol*, *sul* „mlaștină"[285] ; *Wolfach* (la 1084 : *Wolfhacha*) < *Wolf*

---

[280] În ALR SN III, h. 623, *molit* este notat la Poiana Sibiului—Sebeș. Numele cătunului Molid al satului Vama—Suceava este notat mereu *Molit* în lucrările germane sau influențatei de limba germană : Josef Beer, *Eisenbahn-Karte der oesterreichisch-ungarischen Monarchie*[3], Viena, 1891 ; Eduard Fischer, *Uebersichts- und Verkehrskarte der Herzogthums Bukowina*, Cernăuți, 1898 ; idem, *Topographische Beschreibung der Siedlungen*, în vol. *Die Bukowina*, Cernăuți, 1899 ; idem, *Dislocation der K.K. Gendarmerie in der Bukowina*, hartă, Cernăuți, cca 1906 ; K.u.K. militärgeographisches Institut, *Bukowina*, sc. 1 : 75 000, careul *Kimpolung in der Bukowina*, Viena, 1914 ; Cornel Kozak, Eduard Fischer, *Heimatskunde der Bukowina zum Gebrauche für Schulen und zum Selbstunterricht*, Cernăuți, 1900, p. 82 ; Em. Grigorovitza, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 30/1 ; *Operat über die aus Anlass des Waldwegbahn im Belzoglale*, hartă ms. din 1904, în arhiva Ocolului Silvic Frasin—Suceava. Asurzirea consoanei *d* în poziție finală este tipic-germană.

[281] HURM. I_2, p. 362, reluat în XV_1, p. 4 ; în DRH, D, I, p. 147 se preia lectura din HURM. I_2.

[282] MIHÂLYI, D., p. 143, DRH, D,I, p. 180.

[283] Vezi Dragoș Moldovanu, *op. cit.*, p. 156—158.

[284] Cf. Wolfgang Fleischer, *Namen und Mundart im Raum von Dresden*, I, Berlin, 1961, p. 269—274.

[285] Rudolf Fischer, Ernst Eichler, Horst Naumann, Hans Walther, *Namen deutscher Städte*, Berlin, 1963, p. 127—128.

„lup"[286]; +*Aspa* < **Aspaha* „Pîrîul Plopilor", *Bäre* < **Beraha* „Pîrîul Urşilor", +*Bebra* < **Bibaraha* „Pîrîul Castorilor", *Berka* (în secolul al IX-lea : *Berchacho*) < **Birkaha* „Pîrîul Mestecenilor", +*Biese* < **Besaha* „Pîrîul Papurei", +*Ebra* (la 1075 : *Everaha*) < **Eburaha* „Pîrîul Mistreţului", *Felda* (la 786 : *Feldaha*) „Pîrîul Cîmpului", *Fischa* „Pîrîul Peştilor", +*Gotha* (la 775 : *Gothaha*) < v. saxon *gota* „Pîrîul Jgheabului", *Leina* (în secolul al IX-lea : *Linaha*) < v. germ. de sus *lîn* „Pîrîul Inului", *Walse* (la 1291 : *Waldesha*), poate < v. germ. de sus *wald* „Pîrîul Pădurii", *Weida* (la 1122 : *Withaa*) < **Wîdaha* „Pîrîul Sălciilor", *Wiesentha* < v. germ. de sus **Wisuntaha* „Pîrîul Bizonilor"[287].

Tema hidronimului **Muldah(u)a* putea fi uşor asociată de către slavi cu propria lor temă **mold-*, ca în atîtea alte cazuri; oricum, grupul germanic *-ul-*, devenit *-l-* (*-ul-*) în slava comună, evoluează în mod normal în slava de est în *-ol-*: got. *dulgs* > sl. com. **dulgŭ* > v. sl. *dlŭgŭ*, rus. *dolg*; germ. **hulma-* > sl. com. **hulmŭ* > v. sl. *hlŭmŭ*, rus. *holm*[288]. Pe de altă parte, *-ah(u)a* (*h* începe să dispară în dialectele germane abia din perioada medie, în jurul lui 900)[289] este acomodat de obicei la *-ava* în toponimia slavă de origine germanică, de ex. ceh. *Rotava* < *Roda*[290] < **Rotaha*, **Rodaha*, cf. med. germ. de sus *roten*, med. germ. de jos *roden* „a desţeleni"[291]; ceh. *Morava* (la 872 : *Maraha*) < v. germ. de sus *Maraha* < ilir. (celt. ?) *Marus*, ceh., pol. *Opava* < vandal. **Apahwa* < ilir. **Apa*, ceh. *Úhlava* < germ. **Angulahwa*[292]; sorab. *Moldâwa* (a. 965) < germ. *Milda* (a. 836) < **Mildah(u)a*[293]; poate pol. *Ścinawy* (la 1293 : *Stinavia*) < germ. **Steinahwa*[294]; slov. *Vipava* < germ. **Upahwa* sau longob. **Wipaha*[295]; ceh. *Litava* < germ. *Hlîtahwa*[296]. Singura obiecţie care se poate aduce este aceea că numele astfel slavizat nu a suferit polno-

[286] O. Heilig, *Die Ortsnamen des Großherzogtums Baden gemeinfaßlich dargestellt*, Karlsruhe, f.a., p. 12.

[287] Toate după Hans Walther, *Namenkundliche Beiträge zur Siedlungsgeschichte des Saale- und Mittelelbegebietes bis zum ende des 9. Jahrhunderts*, Berlin, 1971, p. 254—259. Pentru hidronimele franceze şi belgiene formate cu germ. *-aha*, vezi Paul Lebel, *Principes et méthodes*, p. 237 : *Laimaha* „Rîul Argilos", *Suarza* < **Suarzaha* „Rîul Negru" etc.; idem, *Les noms de rivière d'origine germanique en France*, în vol. *Premier Congrès International de Toponymie*, p. 71; Albert Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières et principaux hameaux*, I, Louvain, 1948, p. 1, 8.

[288] A. Meillet, *Le slave commun*, p. 69—70. Cf. şi Stender-Petersen, *op. cit.*, p. 498; dimpotrivă, un v. germ. *ō* ar fi dat în sl. un *u* (*ibidem*, p. 485).

[289] Cf. Friedrich Kluge, *op. cit.*, p. 1; Adolf Bach, *Deutsche Namenkunde*. II$_1$. *Die deutschen Ortsnamen*, Heidelberg, 1953, p. 154—155; Hans Walther, *op. cit.*, p. 148.

[290] Vladimír Šmilauer, *Tschechisierung der deutschen Ortsnamen auf* -au, în vol. *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur* (vol. 57 din „Abhandlungen der sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philol.-hist. Klasse", 1965, nr. 2), p. 140.

[291] Hans Walther, *op. cit.*, p. 257.

[292] Ernst Schwarz, *Ueber alte Flussnamen in den Sudetenländern*. 1. *Oppa und Aupa*, în ZONF, VI, 1930, p. 195; A. Brückner, *Mischnamen*, p. 182—184 (cu obiecţii); Hosák-Šrámek, *op. cit.*, p. 93; Rudolf Fischer, *Probleme der Namenforschung*, p. 26—27. Peutru *Morava* din Podolia este edificatoare forma de la 1 448: „in fluvio Morachwa" (Mihaîlo Hruševs'kiĭ, *Materyîaly do istoryîi sušl'no-političnyh i ekonomičnyh vidnosyn zahidn'oîi Ukraïny*, I, Lwow, 1906, p. 53).

[293] Hans Walther, *op. cit.*, p. 238; Ernst Eichler, *Studien zur Frühgeschichte slawischer Mundarten zwischen Saale und Neisse*, Berlin, 1965, p. 117.

[294] Jan Rozwadowski, *Kilka uwag do przedhistorycznych stosunków*, p. 54. Tot astfel ruşii au acomodat în *-ovo*, *-ova* sufixul finic *-va* dintr-o amplă serie de hidronime nordice (cf. E.M. Murzaev, *Geografija v nazvanijah*, Moscova, 1979, p. 81).

[295] Vezi discuţia la France Bezlaj, *Slovenska vodna imena*, II, Ljubljana, 1961, p. 299.

[296] Hosák—Šrámek, *op. cit.*, I, p. 540.

glasia (**Moldáwa* > **Molodawa/*Molodowa*) ca mai toate cuvintele din seria grupului sl. com. *tolt*.

4.3. Deși istoricii mai vechi (Hasdeu, Xenopol, Iorga) tindeau să restrîngă cît mai mult rolul triburilor germanice în mozaicul etnic de pe teritoriul actual al țării noastre, este incontestabil însă că stăpînirea lor, cel puțin în Moldova, a fost efectivă și de o certă durată. De la finele veacului al III-lea î.e.n. se stabilesc aici bastarnii, veniți dinspre nord, care preferau zonele deluroase și păduroase ale provinciei, în care se mențin pînă în prima jumătate a veacului întîi î.e.n. La începutul celui de-al III-lea secol al e.n. își fac simțită prezența în Moldova goții, veniți din țara *Oium* dintre Nipru și Don. Cercetările arheologice semnalează o grupare distinctă în cadrul amestecului etnic got, caracterizată prin necropole tumulare, delimitate cronologic între a doua jumătate a secolului al III-lea și prima jumătate a celui de-al IV-lea, a cărei prezență se constată atît în zona centrală a bazinului rîului Moldova (între Ozana și Rîșca), cît și în bazinul superior al Nistrului (între afluenții drepți ai acestuia, Strîi și Čečva) și se atribuie semințiilor hasdingilor și taifalilor[297]. Zona de pe Moldova era limitată sudic de o formație teritorială a dacilor liberi și reprezenta, probabil, punctul sudic al „Țării Taifalilor" (cum o numea Ammianus Marcellinus), în apropierea căreia, după o opinie recentă[298], ar fi construit în grabă regele vizigot Athanaric, la 376, valul de apărare împotriva hunilor. Populațiile gotice au rezistat pînă la venirea acestora, într-o simbioză (documentată atît arheologic, cît și antropologic) cu neamurile dacilor liberi, sarmaților și, poate, ale dacilor romanizați, care se reflectă în cultura mixtă numită Sîntana de Mureș — Černjahov[299]. Deși așezările ei sînt lipsite de fortificații (ceea ce pare să indice „o locuire de scurtă durată")[300], se apreciază totuși că ea nu dispare odată cu invazia hunilor, care a distrus blocul got, ci se continuă pînă în secolul al V-lea, cînd se integrează în cultura de tip Ipotești[301].

Acceptînd ipoteza originii gotice a hidronimului nostru, istoricește probabilă, nu se poate admite și ideea păstrării lui de către o comunitate germanică pînă la venirea sașilor, pentru că ea nu se sprijină decît pe confuzia între geți și goți a lui Iordanes[302]. Filiera scandinavă propusă de E. Lozovan este și ea un veritabil tur de forță pe marginea istoriei, pentru că a acorda statut

---

[297] Ion Ioniță, *op. cit.*, p. 93—98.

[298] *Ibidem*, p. 115. Și R.F. Kaindl credea că Valea Greuthungilor, în preajma căreia ar fi construit valul, ar fi fost valea Moldovei, iar castrele sale ar fi fost la Gura Humorului (*Kleine Studien*, Cernăuți, 1893, p. 20); numai că Ammianus situa acest centru întărit lîngă Nistru („prope Danasti margines ac Greuthungorum vallem longius"), iar „cetățuile" de la Gura Humorului sînt din vremea ocupației austriece! Pentru știrile istorice privind neamurile germanice din Dacia, vezi Alexandru Philippide, *op. cit.*, I, p. 294—321.

[299] N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 85; Ion Ioniță, *op. cit.*, p. 107—113. Cf. N. Iorga: „Orice invazie a barbarilor reprezintă o confederație purtînd numele națiunii care conduce" (*Époque et caractère de l'établissement des Slaves dans la Péninsule des Balcans*, în RHSE, VII, 1930, p. 9).

[300] I. Nestor, în *Istoria României*, I, p. 688; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 83—84.

[301] Ion Ioniță, *op. cit.*, p. 116—117; Dumitru Berciu, *Probleme privind formarea poporului român în lumina cercetărilor arheologice recente*, în „Studii", XXVIII, 1975, p. 1 162.

[302] Vasile Arvinte, *Raporturile lingvistice germano-române*, în ALIL, XIX, 1968, p. 19—20. Pentru critica tezei continuității germanice în Transilvania, susținută de Gustav Kisch, vezi și István Kniezsa, *Ungarns Völkerschaften*, p. 355—356.

de realitate broderiei tîrzii a lui Miron Costin și Dimitrie Cantemir și a presupune, plecînd de la comparații absolut nesemnificative, existența unei formațiuni politice de factură nordică în zona viitoarei „țări a Șipeniților", în veacurile al XI-lea — al XII-lea, depășește condiția unei „ipoteze temerare"[303]. Este însă foarte probabil că sașii aveau încă acest cuvînt în graiul lor (alături de omonimul său mai nou *Mulde* „albie" < lat. *mulctra*), pentru că el este atestat (cu formele *molde, molte, molt, mült* etc.) și în germ. med. de sus și este încă viu în dialectele germane, atît în cel de sus, cît și în cel de jos[304]. În această situație, Al. Rosetti ar fi trebuit să vorbească nu de un „gotic *mulda*" pătruns prin filieră săsească, ci pur și simplu de un hidronim de origine germană medie. Un **Mulda* (**Molda*) ar fi putut fi sufixat de către slavi[305], dar, cum spuneam, ideea bilingvismului slavo-săsesc în Moldova la mijlocul veacului al XIV-lea nu are nici o consistență istorică, cu toate că dificultatea lingvistică (absența polnoglasiei) s-ar elimina de la sine presupunînd că numele s-a creat tîrziu, după ce fenomenul fonetic și-a încetat acțiunea. Venirea sașilor nu poate fi anterioară deceniului al 5-lea al acestui secol, iar forma *Moldava* este atestată deja la 1360; or, nu se poate admite că maghiarii ar fi ignorat tocmai numele inițial al mărcii lor („*terra Moldana"), optînd pentru o creație hibridă care, nefiind mai veche de 15 ani, ar fi avut o circulație locală foarte restrînsă.

La fel de puțin convingătoare este și încercarea lui Al. Rosetti de a explica sufixarea formei *Molda* prin invocarea formelor latinizate *Moldavia, Moldaviensis*, pentru că în latină nu a funcționat un sufix *-avia*: toponimul latinizat este, indiscutabil, varianta oficializată *Moldava*, cu obișnuitele sufixe *-ia, -iensis*[306], după cum punctul de plecare al formei *Moldovia* era numele (devenit popular) *Moldova*. Dimpotrivă, de la forma săsească pleacă în mod sigur *Moldania*[307], latinizare cu sufixul *-ania* (specializat în denumirea unor țări,

---

[303] Am arătat deja (*art. cit.*, p. 155) că legenda descălecatului, pe care E. Lozovan o preia *ad litteram*, este o creație cărturărească tîrzie, în care tradiția săsească a întemeierii tîrgului *Molda* s-a grefat pe cea autohtonă a descălecatului din Maramureș. În această perspectivă, și elementele pe care E. Lozovan le consideră arhaice nu sînt altceva decît îmbogățiri ulterioare. Așa, de exemplu, „sfatul" curtenilor (care-l aleg domn pe Dragoș) este o instituție creată în Moldova în secolul al XV-lea (P.P. Panaitescu, *La grande assemblée du pays, institution du régime féodal en Moldavie et en Valachie*, în *Nouvelles études d'histoire*, III, București, 1965, p. 119), iar nu una moștenită de la ... vikingi. Explicarea numelui de localitate de la numele animalului care i-a condus pe întemeietori nu are o motivație istorică *stricto sensu*, ci este un procedeu caracteristic al miturilor etiologice, pe care îl întîlnim, de pildă, la vechii greci: Antinoe, fiica lui Cepheus, ar fi întemeiat orașul Ofis („Șarpele") mergînd după un șarpe (Pausanias, *Călătorie în Grecia*, VIII. 8. 3).

[304] J. Andreas Schmeller, *Bayerische Wörterbuch*, II, Stuttgart—Tübingen, 1928, p. 572—573; Matthias Lexer, *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*, II, Leipzig, 1872, *s.v. molte*; Jakob Grimm, Wilhelm Grimm, *Deutsches Wörterbuch*, VI, Leipzig, 1885, *s.v. Molde*.

[305] Nenumărate exemple de acest fel oferă Vl. Šmilauer, *Tschechisierung*, p. 139—147.

[306] Vezi Giandomenico Serra, *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore*, Cluj, 1931. p. 209; Adam Heinz, *Zagadnienia derywacji przymiotników od imion własnych*, în „Onomastica" (Wrocław), VIII, 1963, nr. 1—2, p. 37; cf. *Hussia* (= Huși), *Tatrusia* (= Trotuș) la 1643 (*Omagiu profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare*, I, Freiburg im Br., 1974, p. 60) ș.a.

[307] Cf. Mihail P. Dan, *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII—XVI*, Sibiu, 1944, p. 62: *Jacobus de Moldania* sau *de Molda* la 1402 și 1410 (informație suspectată pe nedrept de către Victor Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, București, 1982, p. 53, nota 149); Henricus Martellus Germanus, *Tabula moderna Germaniae, Hungariae, Boemiae et Poloniae*, cca 1480—1492 (reprodusă de Mario Banfi, *I Paesi Romeni nei monumenti cartografici italiani del Rinascimento*,

regiuni sau localități)[308], căreia în latina moldovenească îi corespunde *Moldovania*[309].

4. Înainte de a conchide asupra ipotezei gotice, trebuie să luăm în discuție două etimologii similare date unor hidronime din estul Europei, care, după autorii lor, se aplică în egală măsură Moldovei noastre. Una este explicația dată de O. N. Trubačev hidronimului *Moloda*, care desemnează un afluent al pîrîului Łomnica din bazinul superior al Nistrului. Acesta nu s-ar putea raporta la un ucr., rus. *molodá* „tînără", ci ar fi un germanism, de la un **muldan* „pămînt" cu entopicul subînțeles *voda* „apă" — situație asemănătoare cu cea a unui alt afluent al Łomnicei, *Petros*, și el de proveniență străină (rectc, românească), inspirat tot de o caracteristică a solului[310]. Judecînd după nomenclatura geografică, acea zonă de obcină a Carpaților Pădurosi a fost locuită în Evul mediu de o populație ucraineană și românească (culmile care încadrează Moloda se numesc *Arszyca* „Arșița" și *Grofa* „Grofu"[311]), iar pîrîul este prea neînsemnat pentru ca numele său să păstreze amintirea vechilor triburi germanice. Este, deci, mai probabil ca hidronimul să se explice, la fel ca antonimul

---

Freiburg im Br., 1956, pl. 2) ; Ptholemeu, *Tabula moderna Sarmatie Eur. sive Hungarie, Polonie, Russie, Prussie et Walachie*, 1490 ; Francesco Roselli, [Harta Europei centrale, Florența, cca 1506], la Banfi, *op. cit.*, pl. 7 ; Nicolaus Germanus, *Tabula moderna Poloniae* [...], 1507 (la A.E. Nordenskiöld, *Facsimile-Atlas to the early history of cartography, withe reproductions of the most important maps printed in the XV and XVI centuries*, Stockholm, 1889, p. 25) ; Ioan. Schottus, *Tabula moderna Sarmatie Eur.* [...], 1513 (la D. Dem. Dimancesco, *Monumenta cartographica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae*, San Francisco, 1933—1935, pl. 16) ; Giovani Andrea Vavassore, *Taola* [în quale] *se contien la Germania, Ungaria* [...], Veneția, [post 1520] (la Banfi, *op. cit.*, pl. 10) ; Georgius Reichersdorf, *Moldaviae finitimarumque regionum typus*, Viena, 1541 (la Papiu Ilarian, *op. cit.*, III, p. 134—135) ; Münster, *op. cit.* (a. 1550, 1558) ; Ferando Berteli, *Germaniae omnium* [...] *nova et exacta descriptio*, [hartă], Veneția, 1562 ; Dominicus Custos, *Moldavia, Valachia et Tartariae Pars*, [hartă], Viena, 1596 ; Faustus Rughesius, *Evropa*, [Roma, 1597](în *Monumenta Cartografica Vaticana*, II, tav. XXIV). Ținînd seama de această răspîndire a formei, este limpede că ea a fost pe nedrept suspectată de către Const. C. Giurescu ca o eroare de gravare a lui *-v-* la Reichersdorf (*Tîrguri*, p. 183, nota 7). Deoarece poziția în hărțile vechi este aproximativă (ca a mai tuturor localităților), s-a apreciat că numele ar desemna fie Romanul (B.P. Hasdeu, în „Archiva istorică a României", I_1, 1865, p. 172), fie Moldovița (Marin Popescu-Spineni, *România în istoria cartografiei pînă la 1600*, I, București, 1938, p. 95, 102, 124), cînd de fapt era vorba de Baia. Tot de la *Moldania* trebuie explicat derivatul *Moldannensis* („Voyvoda Terrarum Moldannens [ium]") din *Cronica lui Ștefan cel Mare* (*versiunea germană a lui Schedel*), 1502, ed. Ion Const. Chițimia, București, 1942, p. 35, iar nu ca o greșeală de scriere pentru *Moldavienisium*, cum credea editorul român (p. 24), ca și cel polonez (Olgierd Gorka, *Cronica epocei lui Ștefan cel Mare*, în RIR, IV, 1934, p. 242).

[308] Giandomenico Serra, *op. cit.*, p. 79—81.

[309] BOGDAN, D.Ș. II, p. 341 (a. 1477). O formație independentă este *Moldovanija* din cîntecele populare sîrbești (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, VI, p. 912), de la etnonimul *moldovan* cu sufix slav.

[310] O.N. Trubačev, *op. cit.*, p. 79—80. De la adjectivul *molodá* îl explică J.B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 42 și Vladimir Šmilauer, *Handbuch*, p. 123.

[311] Vezi *Stielers Hand-Atlas*, Gotha, 1905, harta 18, careul D-14. *Grofa* nu poate fi explicat de la rom. *groapă*, cum face J.B. Rudnyćkyj (*op. cit.*, p. 75), pentru că apelativul rom. ar fi trebuit redat în ucr. sau pol. fie prin *Gropa*, fie prin *Grapa* (cf. Stanisław Łukasik, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris—Varșovia—Cracovia, 1938, p. 269). Ținînd cont că articolul masculin rom. *-u(l)* este perceput în ucr. și pol. ca *-a* (vezi *Luta* < *lutu(l)*, *Zawoja* < *zăvoiu(l)*, *Karpina* < *carpinu(l)*, *Bradula* < *bradulu*, *Spina* < *spinu(l)*, *Bacza* < *baciu(l)*, *Waratyka* < *vărăticu(l)* ș.a., ap. Łukasik, *op. cit.*, p. 282, 284 286, 287, 289, 292, 293), vom conveni că *Grofa* este o acomodare de acest fel a rom. *Grofu(l)*. Redarea prin *-a* a rom. *-u(l)* este constatată și de noi la huțulii din Bucovina (*Scurușeta*, „Scurușetul", *Șuta* „Șutul" etc.).

său *Nemolodva*, printr-un sens deosebit al apelativului slav: în graiurile poloneze, de pildă, *młoda woda* înseamnă „apă vioaie (zglobie), pîrîu repede"[312]. Deşi sensul nu l-am găsit atestat pentru corespondentul său ucrainean, aceasta nu înseamnă neapărat că nu va fi existînd şi în graiurile ucrainene carpatice.

Întru cîtva asemănătoare este explicaţia dată de G. v. Sabler numelui polonez al rîului Velikaja (afluent al lacului Peipus — Čudskoe), *Muldowa*, a cărui bază ar fi germ. timpuriu **muldâ*. Cuvîntul germanic a pătruns şi în estonă *(muld)* şi în fineză *(multa)* cu sensul de „pămînt, praf", dar von Sabler nu crede că s-ar putea pleca de la ele, ci de la germanică, unde ar fi avînd şi înţelesul de „mîl, nămol"[313]. Acest înţeles ar fi dovedit de vechile atestări ale numelui (la 1501 : *Modda* şi *Moede*, apreciată ca o corupţie pentru *Molda)*, pentru că în prima transpare oland. med. *modde* „mlaştină, nămol", identic cu germ. med. de jos *modde*, *mudde* „nămol"[314]. Terminaţia hidronimului n-ar reprezenta sufixul adjectival slav *-ov*, ci ar fi apelativul **awa* de origine germanică[315].

Comentînd studiul lui von Sabler, Max Vasmer este de părere că numele trebuie să fi circulat în surse germano-baltice, pentru că forma poloneză are caracteristicile împrumutului recent (*-l-* netrecut la *-ł-*[316]). El crede că baza germanică nu poate proba prezenţa efectivă a vechilor germani pe aceste locuri, deoarece a fost împrumutată şi de limbile baltice, iar în fineză sînt derivate de la ea cu elementul *-va, -vä* „apă, rîu"[317]. Situaţia se reflectă deci în toponimie; în Rusia mai există un hidronim, *Moldvaž*, compus cu zirianul *vož* „braţ de rîu, afluent"[318], iar în Letonia un altul, *Muldupe*, format cu *upe* „apă curgătoare, rîu"[319].

Argumentul lui von Sabler împotriva filierei baltice este lipsit de consistenţă : nici în gotică, nici în limbile germanice mai noi *mulda* nu are şi înţelesul de „mîl, nămol" presupus de autor, spre deosebire de germ. med. de jos *mudde (modde)* : primul descinde din baza i.-e. **mel-*, al doilea din **meu-*[320]. Ceva mai mult, atestările hidronimului, din secolul al XIV-lea pînă la finele celui de-al XVIII-lea, nu ne permit să vedem în *Molda* o formă primară *(Fluss*

---

[312] Jan Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, III, Cracovia, 1903, p. 173 (în zona Cracoviei şi a Poznańului).

[313] G.v. Sabler, *op. cit.*, p. 833.

[314] *Ibidem*, p. 834.

[315] *Ibidem*, p. 839—840.

[316] M. Vasmer, *Beiträge zur slavischen Altertumkunde XI*, p. 42—43.

[317] *Ibidem*, p. 43. Cf. *Moldva*, afluent al Nemdežului, în fosta gubernie Vjatka (Max Vasmer, *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*, VIII, p. 299). Pentru funcţia toponimică a zirianului *-va*, vezi şi W.B. Schostakowitsch, *Die historisch-etnographische Bedeutung der Benennungen sibirischen Flüsse*, în UJ, VI, 1926, p. 87—88 ; A.I. Sobolevskiĭ, *Nazvanija rek i ozer russkogo severa*, în „Izvestija otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Akademii Nauk S.S.S.R.", XXXII, 1927, p. 12 ; E.M. Murzaev, *Očerki toponimiki*, Moscova, 1974, p. 83 ; idem, *Geografija*, p. 80.

[318] Max Vasmer, *Beiträge zur historischen Völkerkunde Osteuropas. IV. Die ehemalige Ausbreitung der Lappen und Permier in Nordrussland*, Berlin, 1936, p. 55.

[319] J. Endzelin, *op. cit.*, p. 122.

[320] Vezi August Fick, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, III, Göttingen, 1874, p. 235 ; Sigmund Feist, *Etymologisches Wörterbuch der gotischen Sprache*², Halle (Saale), 1923, *s.v. Mulda* ; F. Holthausen, *Gotisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1934, p. 73 ; Jakob Grimm, *loc. cit.* ; Julius Pokorny, *op. cit.*, I, p. 716—718 ; Walde—Pokorny, *op. cit.*, II, p. 250 ; Friedrich Kluge, *op. cit.*, p. 483.

Mode, ad fluvium Modda, der Beke tho Muddes, flumen Mode, Moude, Modda)[321], ci o dezvoltare tîrzie în mediul baltic, rezultată, probabil, dintr-o atracție paronimică a apelativelor cu baza *mold-, muld-*. Situația acestui hidronim nu este, deci, în măsură să ne edifice asupra motivației fizico-geografice a hidronimului nostru, cît timp etimonul său germanic este altul.

5.1. Chestiunea motivației constituie, deci, unul din impedimentele principale pentru acceptarea originii germanice a numelui Moldovei. El ar putea fi evitat, însă, dacă s-ar porni nu de la sensul de „praf, pulbere" al bazei, ci de la acela mai general de „pămînt fărămicios, moale", care se mai păstrează încă în cuvintele *molt, mold* din germana austriacă[322] sau în dan. *muld* „pămînt slab"[323] și care trebuie să fie foarte vechi, de vreme ce este implicit în însăși rădăcina i.-e *mel-* „a zdrobi, a măcina ; pulbere, fraged, moale"[324]. Sub această rădăcină se grupează și sued. *malm* „șes nisipos ; minereu", anglo-sax. *mealm* „nisip întărit (gresie), pămînt calcaros", v. germ. de sus *melm* „praf, nisip", germ. de sus dialectal *mulm* „pămînt fărămicios, praf, putregai", șvab. dialectal *mjål(l)a* „un fel de pămînt nisipos"[325]. La un germanic **mulda* „pămînt moale" apelează Albert Carnoy pentru a explica o serie de toponime din Belgia, precum *Moem* „idem", *Millen* (la 826 : *Muldelhem*), *Molendaal* și *Mollendaal* „vale cu pămînt mișcător, moale", *Mulberg* „deal cu pămînt moale, nisipos"[326]. **Muldah(u)a* ar fi, deci, antonimul lui **Steinaha* (azi *Steina*)[327] „Pîrîul Pietros", indicînd nu o calitate a apei propriu-zise, ci a albiei cursului de apă. Tot astfel, de la lat. *mollis* „moale", coradical cu *mulda*, s-au dezvoltat o serie de hidronime și oiconime din Franța, precum *La Mole, Molles* < *molles (terrae), Molleville* < *mollis villa, Mollégés* < *mollis* + *-idium* + *-ensem, La Mouille* < *mollia, Mouilleron* < *mollaria* + *-onem*[328].

Semnificația aceasta generală ar fi corespuns perfect caracteristicii esențiale a albiei majore a rîului Moldova, în care argilele, marnele, gresiile, pietrișurile și nisipurile reprezintă principalele componente geologice, în special de la ieșirea din zona de orogen pînă la vărsarea în Siret[329]. Această structură explică lipsa de stabilitate a albiei în aval de Gura Humorului, lărgimea ei neobișnuită și, pe de altă parte, frecvența cu totul deosebită a alunecărilor de teren[330]. De observat că aceeași caracteristică se reîntîlnește în zona *Moldovei Vechi* din Banat (pînă la *Moldova Nouă*), unde se află un depozit neogen con-

---

[321] Vezi *Scriptores Rerum Livonicarum*, Riga—Leipzig, I, 1853, p. 744, II, p. 89 și nota 14, 93, 459.

[322] Jakob Grimm, *loc. cit.*

[323] Alexander Jóhannesson, *Isländisches etymologisches Wörterbuch*, Berna, 1956, p. 674.

[324] Julius Pokorny, *loc. cit.*

[325] Walde—Pokorny, *op. cit.*, II, p. 285—286.

[326] Albert Carnoy, *op. cit.*, p. 464, 465, 467, 471, 484.

[327] Hans Walther, *op. cit.*, p. 258.

[328] Dauzat—Rostaing, *op. cit., s.v.*

[329] Vezi Constantin I. Martiniuc, *Date noui geomorfologice asupra regiunii Baia—Suceava*, în „Revista geografică", III, 1946, p. 175 ; Institutul Geologic, *Republica Socialistă România. Atlasul geologic : harta hidrogeologică*, București, 1969 ; Elisabeta Nimigeanu, *Valea Moldovei*, în „Terra", II, 1970, nr. 1, p. 50 ; Serafim Ionescu, *op. cit.*, p. 207 ; Aurel Saraiman, *Studiul geomorfologic și micropaleontologic al sarmațianului dintre rîurile Moldova și Bistrița* (teză de licență), Iași, 1970, p. 3—4.

[330] I. Ujvári, *op. cit.*, p. 491 ; *Atlas geografic. Republica Socialistă România*, București, 1965, p. 45 (harta „Zonele expuse la porniturі de teren") ; M. Ielenicz, *Zonele cu alunecări de teren din țara noastră*, în „Terra", II, 1970, nr. 1, p. 34.

ținînd nisipuri, pietrișuri, argile și marne și se constată în același timp „pornituri restrînse" de teren[331]. Se pune, deci, întrebarea dacă asemănările geomorfologice reprezintă simple coincidențe sau pot fi semnificative și în plan etimologic.

5.2. Satul Moldova Veche este situat la vărsarea în Dunăre a rîului Boșneag (atestat mai întîi la 1726 : *Bosna fl.*)[332], lung de 11 km, în fața ostrovului *Moldova Veche* (la 1776 : *Moldava*)[333], în apropierea localităților *Moldova Nouă* (care s-a înființat prin colonizare la începutul secolului al XVIII-lea : a. 1717 *Posneazi* „Boșneagi"[334], ulterior *Boșneag* — nume și astăzi popular[335], deși concurentul său se impune oficial din ultimul sfert al veacului al XVIII-lea[336]) și *Moldovița* (înființat la 1773 sub numele *Steierdorf* de cărbunari austrieci[337] — de la care și-a luat numele poiana și muntele din vecinătate[338] — ulterior contopit cu Moldova Nouă). Judecînd după sufixul feminin *-ova*, numele nu putea fi dat inițial nici satului și nici insulei (în care cazuri ar fi avut forma *-ovo*)[339], ci numai apei, după care a urmat un lanț de polarizări toponimice în ordinea prezentării deja făcute. Cazurile în care oiconimul menține numele vechi al apei (substituit printr-un sinonim) nu sînt neobișnuite în toponimie[340] ; s-a constatat și faptul că denumirea veche se restrînge fie în zona izvoarelor, fie în cea a punctului de confluență, unde rezistența ei este întotdeauna maximă[341]. Prima atestare este din 1588, în forma *Mudava*,

---

[331] Victor Corvin Papiu, *Geologie și drumeție. Traseu în Carpații românești*, București, 1963, p. 100 ; *Harta hidrogeologică* ; *Atlas geografic*, p. 45.

[332] Aloysius Ferd. Com. Marsilius, *Danubius Pannonico-Mysicus, observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, historicis, physicis perlustratus*, I_1, Haga—Amsterdam, 1726, harta 45.

[333] Franciscus Griselini, *Tabula Banatus Temesiensis*, Viena, 1776 (reprodusă de N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*).

[334] SDT, I, p. 405. Acest plural confirmă etimologia de la *boșneag* „bosniac" dată de I.-A. Candrea, *Introducere în studiul toponimiei, cu privire specială asupra toponimiei Olteniei și Bănatului*, curs litogr., București, 1927—1928, p. 171 și V. Bogrea, *Etimologii*, în DR, III, 1922—1923, p. 733.

[335] Pronunțat *Boșńác*, cf. NALR—Banat, *Date despre localități și informatori*, Cluj, 1980, p. 20.

[336] Griselini, *op. cit.* : *Neu Moldovaer* ; Joh. Matth. Korabinszky, *Atlas Regni Hungariae portatilis*, Pressburg, [cca 1792] : *Neu Moldova*.

[337] Lazăr Botoșăneanu, Ștefan Negrea, *Drumețind prin munții Banatului*, București, 1968, p. 190. Numele popular este și astăzi *Stăieru Boșneágului* (NALR — Banat, *Date*, p. 23).

[338] Botoșăneanu—Negrea, *loc. cit.* Vezi și Josef Ritter von Scheda, *General-Karte der Europaeischen Türkei und Königreiches Griechenland*, Viena, 1869 : *Moldovica Berg* ; K.K. militär-geographisches Institut, *Rumänien*, 1884, sc. 1 : 300 000 : *Moldavica* ; *Topographische Karte der Balkanstaaten und Länder* (ed. Carl Flemming), sc. 1 : 600 000, Berlin-Glogau, [cca 1890] : *Moldavica G* [*ebirge*].

[339] Numele slave de insule sînt masculine, cum a observat Petar Skok (*La linguistique de Ferdinand de Saussure et la toponymie*, în *Troisième Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie*, II, Louvain, 1951, p. 128).

[340] Cf. și Marcel Baudot, *Éléments de reconstitution des hydronymes disparues*, în VI *Internationaler Kongress für Namenforschung*, II, München, 1961, p. 125 ; idem, *Stratigraphie hydronymique de la Normandie*, în *Proceedings of the ninth International Congress of Onomastic Sciences*, Louvain, 1969 („Onoma", XIII—XIV), p. 136 ; Paul Lebel, *Principes*, p. 331, 350—351. La noi se poate cita cazul oiconimelor *Bralostița* din Dolj (E. Petrovici, *Toponime slave în* *-isk-ica* *pe teritoriul României*, în CL, XIII, 1968, p. 195), *Brașovul* — care era și numele Ghimbășelului de astăzi (*Brasso Reu*, la I.G. Neuhauser, *Mappa Geographica Magni Principatus Transilvaniae in usum Exactoratus Caes. Regii Provincialis uniti*, 1788, ms. la Biblioteca Centrală Univ. din Cluj-Napoca) etc.

[341] Paul Lebel, *Principes*, p. 332, 352.

după care urmează *Moldau* (a. 1598), *Moldovafalva* (a. 1600), *Mudova* (a. 1603), *Castellum Mudovae, Mudva* (a. 1607), *Moldava* (cca 1710), *Moldav* (a. 1718), *Molda* (cca 1719)[342], *Molava* (sfîrșitul secolului al XVIII-lea)[343] — pentru a nu cita decît variantele. De observat că forma princeps a numelui era în *-áva*, și ea s-a menținut pînă astăzi în pronunția populară locală *(Mudáva)*[344] sau în cea a zonelor apropiate *(Mudáva)*[345]; dimpotrivă, forma *Móldova* este ulterioară și se accentuează tematic [346]. Dispariția lui *-l-* se explică în primul rînd printr-o influență a pronunției sîrbești, unde *l* silabic a fost vocalizat de prin secolul al XII-lea[347], dar și maghiara, care suportă greu grupurile consonantice mediane, poate motiva în parte această evoluție[348]. Ambii factori explică și variantele numelui Moldovei estice din documentele latino-sîrbești *(Modua)*[349] sau maghiare *(Modova*[350], *modovai*[351], *Modua*[352], *modvai*[353], *moduai*[354], *Modwaycza*[355]*)*, dar în acest caz se mai adaugă și influența pronunției din graiurile săsești, unde *-l-* din grupul *-lt- (-ld-)* cade uneori[356]: *in die Modau*[357] (latinizat: *Modavia*)[358], *Modtner*[360]. Varianta *Mudva* are fonetism maghiar, iar *Moldau (Moldav), Molda* sînt adaptări germane, ca și *Molava* de altfel, pentru că evoluția grupului *-ld-* la *-l(l)* este obișnuită în această

---

[342] Cf. Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, II, Budapesta, 1884, p. 37—38; VERESS, D. VI, p. 145; SDT. I, p. 405; IORGA, A.F.I, p. 165; John Senex, *A New Map of the Kingdom of Hungary and of the Countries, Provinces* etc., Londra [cca 1710]; Gabriel Bodenehr, *Nova et accurata tabula Regnorum sup. et inf. Hungariae* [...], Augsburg, [1718]; Johann George Schreibern, *Neue Kriegs Karte von Siebenbürgen, Moldau, Walachey und dem Temeswarer Bannat*, Leipzig, [cca 1719].

[343] Joh. Bapt. Homann, *Danubii fluminis* [...] *pars infima* [...], în *Atlas mapparum geographicarum generalium et specialium* [...] impensis Homannianorum Heredum, Nürnberg, [sfîrșitul secolului al XVIII-lea].

[344] E. Petrovici, *Toponimice slave din Valea Almăjului (Banat)*, în DR, VIII, 1934—1935, p. 180; NALR—Banat, *Date*, p. 22, 29.

[345] Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, București, 1975, p. 192: „Și dă pielea în doi zloți/Și-i bea la *Mudava* toți" (Tesluiu, în fosta plasă Oltul de Jos). Cf. și n. fam. *Mudava* în Oltenia (N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 326).

[346] Com. a colegului Corneliu Morariu. Vezi și August Scriban, *Etimologii*, în „Arhiva", XXVIII, 1921, p. 239.

[347] E. Petrovici, *Toponimice slave din Valea Almăjului*, p. 180; Ivan Popović, *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden, 1960, p. 380.

[348] Cf. N. Drăganu, *Despre l > u și dispariția acestuia în românește*, în vol. *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927, p. 145 (*-l-* la sfîrșitul silabei, mai ales după *o*, urmat de o consoană, dispare dialectal începînd de pe la 1500 în zona de sud-est a teritoriului limbii maghiare).

[349] IORGA, S.D. III, p. X (a. 1432).

[350] VERESS, D. VIII, p. 154 (a. 1611), IX, p. 18, 23 (a. 1614).

[351] *Ibidem*, VIII, p. 154 (a. 1611), IX, p. 19, 22 (a. 1614), 308 (a. 1630).

[352] *Ibidem*, I, p. 85 (a. 1552), IX, p. 119, 120 (a. 1616).

[353] *Ibidem*, IX, p. 167 (a. 1618).

[354] *Ibidem*, XI, p. 174 (a. 1678).

[355] HURM. XV, p. 709 (a. 1591).

[356] N. Drăganu, *Despre l*, p. 141 (*scalt > zat, woltun > won, scoltum > zon*).

[357] N. Iorga, *Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfat în secolul al XVII-lea*, în AAR (Ist.), s. II, t. XXI, 1898—1899, p. 165 (a. 1623).

[358] IORGA, S.D. XX, p. 7—8 (a. 1614): *Vaivoda die Modavia*. Cf. și it. *il Modavo* într-o știre primită din Transilvania la 1600 (Nicolae Buta, *I Paesi Romeni in una srie di „Avvisi" della fine del Cinquecento*, în DIT, II, 1930, p. 124).

[360] N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 176 (a. 1629).

limbă[361]; ultima variantă a reîntîlnim în lucrări germane (sau influențate de germană) și cu aplicație la Moldova estică: *Mollavia*[362], *Molawa*[363], *der Molner*[364], *ein molnersch Legat*[365], precum și în săs. actual *molnər* (< *moldner*)[366].

5.3. Tema hidronimică *Mold-* ar putea fi de origine germanică, asociată apoi în slava de sud cu baza **mļd-* și urmînd evoluția fonetică de tip sîrbesc (cf. **vļk* > *vûk*). Premisele istorice pentru o astfel de interpretare nu lipsesc: „de la Porțile de Fier pînă la gura Dravei Dunărea era gepidă"[367]. Ținînd seama de faptul că prima atestare este relativ tîrzie și că rîul nu este prea mare, ar fi mai ușor de crezut ca numele să fi apărut în timpul scurtei stăpîniri a cavalerilor teutoni dintre 1428 și 1435: în 1428 regele Sigismund anunța că va ceda teutonilor „certas arces in vicinitate Danubii inter Hungariam, Serviam et Valachiam"[368], pentru a crea o centură de apărare împotriva turcilor; în 1430 magistrul ordinului, Nicolaus de Radewitz, lua titlul de „Banus Zewriniensis"[369], pe care-l păstra încă în 1434[370]. S-a spus că „prezența lui von Redwitz are numai un interes de curiozitate"[371], dar nu este exclus ca el să fi fost cel care a construit castelul *Moldau* amintit de la 1598, iar acest fapt ar fi o justificare suficientă a apariției denumirii, pe care sîrbii, veniți în număr mare după supunerea țării lor de către turci în 1459[372], o puteau acomoda seriei de nume în *-ava* din zona apropiată (Mlava, Morava, Niśava etc.), acționînd totodată asupra configurației fonetice a bazei. Pe de altă parte, menținerea temei germane *Mold-* era posibilă fie în dialectul sîrbesc vecin, caraşovean, unde fenomenul vocalizării lui *-l-* nu se produce[373], fie, mai degrabă, în mediul lingvistic românesc.

5.4. Prin urmare, atît Moldova din estul țării cît și cea bănățeană se pot deriva de la o bază germanică, fie ea gotică (prima), fie germană medie (a doua); singurul impediment, care afectează exclusiv elucidarea primului hidronim, este de ordin lingvistic (absența polnoglasiei). S-a încercat subminarea ipotezei

---

[361] Cu aplicație la toponimie, vezi A. Brückner, *Zur slavisch-deutschen Namenkunde*, în ZSlPh, III, 1926, p. 10—11; Reinhard E. Fischer, *Die Ortsnamen der Zauche*, Weimar, 1967, p. 151; Teodolius Witkowski, *Die Ortsnamen des Kreises Stralsund*, Berlin, 1965, p. 222; Wolfgang Fleischer, *Namen und Mundart*, I, p. 254; Horst Naumann, *Die Orts- und Flurnamen der Kreise Grimma und Wurzen*, Berlin, 1962, p. 370.

[362] Claudio Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 33 (a. 1561).

[363] *Eigentliche Vorstellung des so berühmten König Reichs Ungarn, neben Sibenbügen, Moldau, Wallachey, Bosnien und anderren Ländern mehr bis an Konstantinopel*, [hartă, cca 1687—1690].

[364] N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 121 (a. 1605), 176 (a. 1629), 177 (a. 1630), 183 (a. 1633); IORGA, S.D. I, p. 42—47 (a. 1640—1653).

[365] *Ibidem*, p. 221 (a. 1679).

[366] Fr. Krauß, *Treppener Wörterbuch*, Marburg, 1970, p. 671.

[367] L. Hauptmann, *op. cit.*, p. 145.

[368] HURM. I_2, p. 553.

[369] *Ibidem*, p. 564.

[370] *Ibidem*, p. 591. O privire de ansamblu, la Ion I. Nistor, *Țara Severinului și Banatul Timișan*, în AAR (Ist.), s. III, t. XXVII, 1944—1945, p. 33 și passim. Nu am luat în considerație și stăpînirea ioaniților de la 1247 întrucît ordinul ospitalier condus de maestrul Raimbaud era în mare parte francez, iar așezarea lui pare că nu a fost niciodată efectivă (N. Iorga, *Istoria românilor și a civilisației lor*, București, 1930, p. 58).

[371] N. Iorga, *Istoria armatei românești*[2], I, București, 1929, p. 22.

[372] Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, II, București, 1968, p. 290; Emil Petrovici, *Graiul caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, București, 1935, p. 16—18; idem, *Daco-slava*, în DR, X, 1943, p. 269.

[373] Ivan Popović, *op. cit.*, p. 384.

gotice a lui Hasdeu prin invocarea unui paralelism între împrumuturile toponimice și cele lexicale propriu-zise. „În limba noastră, susținea N. Drăganu, nu s-au păstrat elemente a căror origine gotică ar fi sigură. Ar fi greu de explicat cum a putut să rămînă tocmai din limba gotică un nume de rîu și de țară care a avut și are o însemnătate atît de mare în viața poporului românesc ca *Moldova*"[374]. Și P. Skok se îndoia că goții și gepizii au avut vreun rol în crearea sau transmiterea de toponime, pentru că „erau ostași instabili [...] Nici o urmă lexicologică nu atestă prezența lor în țările astăzi slave sau românești"[375]. Spre deosebire de C. Diculescu, după care aceste urme „sînt mai presus de orice îndoială"[376], cei mai mulți lingviști cred că „nici un element vechi german, afirmat de unii și de alții ca atare, nu-i sigur"[377] ; doar pentru vreo 3 — 4 cuvinte românești poate fi presupusă această origine, iar lista lor „este în continuă scădere"[378]. Singurele toponime „gotice" cărora li s-a acordat credit mai multă vreme, *Muntele* și *Pîrîul Gotului*[379], au ca punct de plecare, neîndoielnic, un n. pers., fie bulg. *Goto* (< *Georgios*, ca *Nito* < *Nicola*, *Lato* < *Lazar*, *Dota* < *Evdokija*, cf. toponimul sîrbesc *Gotin bor*), fie magh. *Got* (scurtat din germ. *Gotthard*, *Gottlieb* etc.), cum au arătat deja István Kniezsa și Henrik Barić[380].

Între ponderea elementelor lexicale și cea a elementelor onomastice care definesc un strat lingvistic sau o influență nu poate exista, însă, un paralelism obligatoriu[381]. Așa, de pildă, nu poate fi dovedită păstrarea la noi a unor toponime latine, deși limba noastră este o limbă romanică. Apoi, influența veche turcică este la noi cu mult mai sensibilă în toponimie decît în lexic. *Preluarea de toponime străine nu presupune o simbioză etnică, și de aceea faza împrumutului toponimic o precede, de obicei, pe cea a împrumutului lexical în cadrul relațiilor „de contact"*[382], *fără a fi urmată în mod necesar de aceasta din urmă*. Observația lui E. Petrovici, după care maghiarismele cele mai frapante se întîlnesc în satele românești în care oamenii nu cunosc maghiara, în timp ce la bilingvi predomină calcurile și traducerile[383], se aplică de bună seamă și aici. În al doilea rînd, paralelismul în cauză nu intră în discuție cît timp toponimul ne-a fost transmis printr-o mediere slavă[384]. În sfîrșit, importanța unui toponim nu

---

[374] Nicolae Drăganu, *Din vechea noastră toponimie*, în DR, I, 1920—1921, p. 143, nota 1.

[375] P. Skok, *Dunaj et Dunav*, în „Slavia", VII, 1929, p. 728—729. Vezi și Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în DR, VIII, 1934—1935, p. 279, 293.

[376] C. Diculescu, *Altgermanische Bestandteile im Rumänischen*, în ZRPh, XLI, 1921, p. 422.

[377] Alexandru Philippide, *op. cit.*, p. 350. Vezi și Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, I, București, 1961, p. 157 ; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, p. 242.

[378] V. Arvinte, *op. cit.*, p. 19 ; vezi și același, *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten*, Berlin, 1971, p. 19—27.

[379] Printre cei din urmă care mai cred că ele au la bază etnonimul *got* este Ivan Pudić, *All(ost)germanische Ortsnamen in den Balkansprachen*, în vol. *Die Kultur Südosteuropas ihre Geschichte und ihre Ausdrucksformen*, Wiesbaden, 1964, p. 235.

[380] István Kniezsa, *Zur Frage der gepidisch-rumänischen Symbiose in Siebenbürgen*, în AECO, III, 1937, p. 225—226 (plecînd de la G. Weigand, cu exemple din documente vechi ungurești) ; Henrik Barić, *Lingvističke studije*, Sarajevo, 1954, p. 82.

[381] Vezi și observația similară a lui Gerhard Rohlfs privind influența vizigotă în Romania apuseană (*Studien zur romanischen Namenkunde*, München, 1956, p. 25—26).

[382] Cf. Th. Capidan, *Les noms géographiques de Roumanie et le Dictionnaire Toponymique Roumain*, în „Langue et Littérature", IV, 1948, p. 157—158.

[383] Ap. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 350.

[384] Este și observația lui Matthias Friedwagner, *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit*, în ZRPh, LIV, 1934, p. 654.

poate fi judecată din perspectiva evoluției sale, ci exclusiv prin prisma condițiilor istorice care i-au făcut posibilă apariția.

Cu rezerva deja făcută, ipoteza originii gotice a hidronimului Moldova poate fi considerată plauzibilă. Urmează să vedem în ce măsură alte ipoteze pot conduce spre interpretări pe deplin satisfăcătoare[385].

6. [*Ipoteza originii slave*] — S-a susținut de multă vreme că Moldova ar fi un toponim slav, dar cei mai mulți dintre istoricii sau lingviștii care au făcut această afirmație (Robert Rösler[386], G. Panu[387], Cihac[388], Paul Hunfalvy[389] R. F. Kaindl[390], G. Weigand[391], N. Iorga[392], Const. C. Giurescu[393], P. P. Panaitescu[394], M. V. Sergijevskiĭ[395]) au evitat explicațiile concrete. După Emil Petrovici, Moldova include o temă cu fonetism slav de est, *mold-*, „etimologia căreia nu se știe", în timp ce Moldova bănățeană ar fi un „nume oficial creat de vreun funcționar austriac din forma mai veche **Mldava*" (devenită în sîrbă *Mudava*) ; corespondentul slav sudic al temei ar fi fost bulg. *măld-*, srb. *mld-*[396] (care însă ar fi dat *măld-* în românește, cf. scr. *mlata* > rom. *mălată*)[397]. Un vechi apelativ slav **mold*ъ presupun și V. N. Toporov și O. N. Trubačev cu referire la ucr. *Nemolodva*[398].

Sensul hidronimic al bazei presupusă slavă este greu de precizat. După August Scriban, sl. com. **moldŭ* avea același înțeles ca dezvoltările sale atestate, v. sl. *mladŭ*, rus *mòlodŭ* „tînăr" ; după el, „Moldova ar însemna «pădure tînără», cum va fi fost pe malul acestui rîu", iar etimologia s-ar aplica în egală măsură Moldovelor din Banat și Boemia[399]. Scriban revine însă asupra explicației proprii, presupunînd de această dată un radical sl. com. **bîlt* (> rus. *boltaŧ* „a clătina", pol. *beltać*, ucr. *boutaty*, rom. *heltiugă* < *beltuga*), care ar fi avut și variantele *mîlt, mild, pilt, vilt, blt, belt, bolt, bout*, pe care le documentează pe baza... variantelor lexicale românești *posac -mosac, boștină — hoștină — voștină*, sau chiar *hara-para* și *terchea-berchea*. El conchide că *Moldova*, ca și ceh. *Vltava* sau rus. *Poltava*, „trebuie să-și fi luat numele de la calitatea

---

[385] Ne-am propus să examinăm numai ipotezele care prezintă cît de cît un interes științific.

[386] Robert Rösler, *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens*, Leipzig, 1871, p. 325.

[387] G. Panu, *Studii asupra atîrnării sau neatîrnării politice a românilor în deosebite secule*, în „Convorbiri literare", VI, 1872, p. 199.

[388] A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, II, Frankfurt a. M., 1879, p. 201.

[389] Paul Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche*, Viena—Teschen, 1883, p. 43.

[390] R.F. Kaindl, *Geschichte der Bukowina*[2], II, Cernăuți, 1895, p. 6. Într-o altă lucrare, *Die Rutenen in der Bukowina*, I, Cernăuți, 1889, p. 21, nota 2, Kaindl nu excludea posibilitatea ca numele să fie doar slavizarea unui toponim mai vechi.

[391] Gustav Weigand, *Ursprung*, p. 84 ; idem, *Die Namen der rumänischen Judete*, p. 173.

[392] N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, I, București, 1922, p. 156 ; idem, *Époque et caractère de l'établissement des Slaves*, p. 15 ; idem, *Histoire des Roumains*, II, p. 344 ; idem, *Poporul românesc și Marea*, în RI, XXIV, 1938, p. 107.

[393] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*[4], I, p. 255, 392.

[394] P.P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947, p. 55.

[395] M.V. Sergijevskiĭ, *op. cit.*, p. 341.

[396] Emil Petrovici, *Toponimice slave de est*, I, p. 59.

[397] Petar Skok, *Etimologijski rječnik*, II, p. 441.

[398] V.N. Toporov, O.N. Trubačev, *Lingvističeskiĭ analiz gidronimov verhnego Podneprovja*, Moscova, 1962, p. 154. Numele apare și în forma *Nemolodna* (Max Vasmer, *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*, VIII, p. 396).

[399] August Scriban, *Etimologii*, p. 239.

ei de «agitată», ori «vîrtejoasă», ori «răpede»"[400]. B.V. Kobyljans'kyĭ crede că tema **mold-* ar fi avut, pe lîngă sensul de „tînăr, proaspăt", și pe acela de „nou", „prima dată întîlnit (văzut, cunoscut)" : *moloda rička* „rîu nou, descoperit", *moloda zemlja* „pămînt nou, descoperit, proaspăt însușit"[401].

6.1. O primă dificultate a ipotezei slave este absența sensurilor compatibile cu utilizarea hidronimică a temei, fapt care a condus la contestarea verosimilității ei[402]. Cît timp tema în cauză nu avea singură înțelesul de „pădure tînără", ci numai în combinații lexicale (cf. pol. *młody las*, rus. *molodoĭ les*, bulg. *mlada gora*) sau în derivate (cf. pol. *młodnik*, bulg. *mladiščе*, scr. *mlâdik*, rus., ucr. *molodnjak*, ucr. *moložava*, slov. *mladina*, ceh. *mladič*, *mláz* ș.a.), nu se putea pleca direct de la ea, cum credea Scriban. Apoi, nonșalanța cu care el reduce la un numitor comun baze complet diferite, confecționate din propria imaginație pentru a explica toponime care nu au nici o legătură, depășește limitele impuse de știința limbii. Înțelesul de „nou" presupus de Kobyljans'kyĭ nu este atestat în slava veche[403], ci reprezintă o evoluție semantică mai tîrzie ilustrată, între altele, de limba maternă a autorului, ucraineana[404] ; oricum, el era total nepotrivit pentru a desemna o apă, iar numele țării nu intră în discuție, fiind un produs tîrziu al polarizării toponimice.

Comparînd descendenții slavi ai temei **mold-* cu cei baltici înrudiți[405], observăm că sensul primordial era acela de „fraged, tînăr", aplicat aproape exclusiv lumii animale („mînz" „juncă", „pui(că)", „păsărică", „peștișor", „roi tînăr", „purcel", „copil", „adolescent", „mire" etc.) și vegetale („copileți", „tufe", „puiet", „ramură", „vie tînără", „plantă de apă" etc.) ; ea are în subsidiar sensul de „moale", păstrat în alte limbi care ilustrează radicalul i.-e.**mel-d-*, dar nu avem dovezi sigure ale menținerii lui ca atare în slava comună. Unele sensuri atestate în dicționare, cum ar fi cel al scr. *mladiti* „polvero", „polverare"[406], „a face să devină moale, friabil"[407], sau al v. sl. *mladъ*, glosat de Fr. Miklosich prin „mollis", sînt influențate de etimologie : primul se referă, de fapt, la prășitul viei, considerat mai mult ca o acțiune de întinerire a plantei

---

[400] Idem, *Etimologii*, în „Arhiva", XXIX, 1922, nr. 4, p. 476—477 ; idem, *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939, p. 1 423.

[401] B.V. Kobyljans'kyĭ, *op. cit.*, p. 156.

[402] I.-A. Candrea, *Probleme de toponimie*, p. 38 ; Victor Tufescu, *op. cit.*, p. 17.

[403] Vezi Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, 1862—1865, p. 372 ; *Lexicon Linguae paleoslovenicae*, 18, Praga, 1969, *s.v. mladъ*.

[404] S. Hrabec, P. Zwoliński, *Słownik ukraińsko-polski*, Varșovia, 1957, p. 348 (*młodik*).

[405] Dintre dicționarele etimologice, vezi în special Berneker, *op. cit.*, II, p. 70—72 ; Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*[2], Praga, 1968, p. 367 ; Aleksander Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Varșovia, 1970, p. 340 ; Petar Skok, *Etimologijski rječnik*, II, p. 438—439 ; Max Vasmer, *Etimologičeskiĭ slovar'*, II, p. 643—644 ; Stefan Mladenov, *Etimologičeski i pravopisen rečnik bălgarskija knižoven ezik*, Sofia, 1941, p. 300 ; Ernst Mucke, *Wörterbuch der niedersorbischen Sprache und ihrer Dialekte*, II, Bautzen, 1966, p. 910, 912—913 ; R. Trautmann, *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*, Göttingen, 1923, p. 167 ; Ernst Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, I, Heidelberg, 1962, p. 431—433. Dintre dicționarele vechilor limbi slave, vezi și Jan Gebauer, *op. cit.*, II, p. 373—377 ; *Słownik staropolski*, IV, Wrocław—Varșovia—Cracovia, 1964, p. 291—295.

[406] Vuk Steph. Karadschitsch, *Lexicon serbico-germanico-latinum*[3], Belgrad, 1898, p. 375 ; Franz Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Viena, 1886, *s.v. moldŭ*.

[407] Berneker, *op. cit.*, II, p. 72. Și mai mult este deformată glosa lui Vuk de către Joseph Schütz : „a frămînta, a muia (despre pămînt lutos)", cf. *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin, 1957, p. 78.

decît de afînare a pămîntului[408], iar al doilea, din sintagma *mlada trava*, trebuia înțeles ca „(iarbă) tînără, fragedă"[409]. Singura semnificație utilă[410] este cea din sintagma pol. dial. *młoda woda* „woda żywiaca, ożywcza krak", deja menționată de noi, care s-ar traduce prin „apă vioaie, zglobie, pîrîu neastîmpărat, repede". Ea ar fi potrivită pentru a desemna Moldova, al cărei curs este torențial pe toată lungimea sa (în zona muntoasă patul are o înclinație de 11 m pe km)[411]; debilitatea albiei face ca surpările de teren și schimbările de matcă să fie frecvente, iar documentele înregistrează adesea acest lucru[412].

De la un **molda (voda)* se putea ajunge prin sufixare la *Moldava*: deși sufixul slav *-av-* avea în apelative, de obicei, înțelesul „prevăzut cu" ceea ce desemnează substantivul[413], el se atașa totuși și unor baze adjectivale în hidronime: ceh. *Černava* < *črn-* „negru"[414], srb. *Bjèlava* < *bělъ* „alb", *Brzava* < <**brzъ* „repede"[415], ucr. *Čerhava*, alb. *Čerava* < sl. com. **čьrhъ* „negru"[416], ucr. *Rusava* < *rusiĭ* „gălbui", bulg. *Krasava*, pol. *Krasawa* < *krasa* „frumos; roșu"[417] ș.a. Însăși prefixarea numelui în *Nemolodva* (față de perechea sa *Molodova*) presupune înțelegerea sensului bazei negate, care trebuie să fi reflectat o calitate a apei[418]. Dar caracterul figurat al sensului, precum și lipsa atestărilor sale în alte limbi slave, reprezintă un motiv serios pentru a ne îndoi de existența lui încă din slava comună. Alte posibilități de explicare (în limitele ipotezei originii slave) nu găsim, pentru că de la un n. pers. **Mold(ava)* (cf. v. ceh. *Mladava*, v. pol. *Młodava*)[419] nu se poate pleca în denumirea unui curs de apă important, iar o altă temă, cum ar fi v. sl. **mьdlavъ* „încet, leneș" (cf. v. sl. *mьdlъ*, *mьdlivъ* și toponimele ceh. *Mdla*, sor. *Módła*, pol. *Modła*,

---

[408] Vezi, în acest sens, explicația dată în *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, VI, p. 822, sintagmei *mladiti vinograd*: „a reînnoi via aducînd pămînt proaspăt și presărîndu-l în jurul butucilor". Doar la Vuk apare sensul (probabil greșit glosat) „a prăși".

[409] Acesta este înțelesul păstrat de bulg. *mlada treva*, cf. *Bălgarski tălkoven rečnik*, Sofia, 1955, p. 389.

[410] În sîrbă mai există un derivat feminin, *plurale tantum*, *mlàdine*, care denumește bălțile nou create prin revărsarea rîurilor sau a mării (*Rječnik*, *loc. cit.*; Schütz, *loc. cit.*); este vorba, însă, de o specializare tîrzie a sensului (și el tîrziu) de „nou, recent", care se constată exclusiv în derivatul menționat.

[411] *Marele dicționar geografic al Romîniei* și Em. Grigorovitza, *op. cit.*, *s.v.* La 1623 un misionar italian vorbea despre „un rapido fiume chiamato Moldava" (G. Călinescu, *Alte notizie*, p. 327).

[412] Vezi, de pildă, DIR, A, XVII—I, p. 202 (a. 1605); URICARIUL, III, p. 133 (a. 1634). Într-o poezie populară culeasă de Grațian Jucan din zona Cîmpulungului Moldovenesc se spune: „Auzit-am o minciună/Că Moldova-i apă bună".

[413] Hans Holm Bielfeldt, *Altslawische Grammatik*, Halle (Saale), 1961, p. 155. Cf., de ex., bulg. *Čukava* < *čuka* „deal, vîrf de munte", *Tămava* < *tăma* „întuneric", *Tărnava* < *trăn* „spin, porumbrel" etc. (I. Duridanov, *Zur alten slavischen Toponymie Bulgariens*, în ZSlPh, XXIX, 1960, p. 100).

[414] Hosák—Šrámek, *op. cit.*, I, p. 160.

[415] Dragomir Vujičić, *Hidronimi (imena voda) u lijevom slivu Drine*, Sarajevo, 1982, p. 52, 78.

[416] Vladimir Georgiev, *Bălgarska etimologija i onomastika*, Sofia, 1960, p. 133 (alte exemple tot aici).

[417] Vladimir Šmilauer, *Handbuch*, p. 155 și 100.

[418] Terminația *-va* din rusă provine din vechiul slav *ū*, prezent în forme ca *svekry*, *svekrove*; cf. *Mokva* < sl. *mokrъ* (Max Vasmer, *The Ancient Population Situation of Rusia*, p. 8).

[419] Jan Gebauer, *op. cit.*, p. 374; Ernst Eichler, *Zur Struktur und Chronologie slawischer Namentypen*, în *Onomastica Slavogermanica*, III, 1967, p. 17.

germ. *Mahdel* pron. *modl*)[420], nu ar satisface sub aspectul motivației geografice.

6.2. Este adevărat că, din punct de vedere formal, *Moldova* nu are fonetismul sud-slav specific, dar nu îl are nici pe cel est-slav, cum afirma Emil Petrovici. În acest din urmă caz baza ar fi trebuit să fie **Molod-*, cum am văzut că o au numele de ape ucrainene citate, sau oiconimul *Molodova*[421], care desemnează un sat pe Nistru, în fostul ținut al Hotinului. Încercările izolate de acomodare fie la fonetismul ucrainean (*Cămpulungul Molodovenesc*[422], *Ruska Mołodowycia*[423]), fie la cel polonez (*Mlodavia*)[424], indică limpede cum ar fi trebuit să se înfățișeze el în limba populațiilor slave vecine. De la un v. pol. **Mlodawa* s-ar fi putut ajunge ușor la *Moldava* prin metateză (cum s-a ajuns, de altfel, în germană pentru mai multe nume cu această bază)[425], dar ipoteza ar fi complet lipsită de temei istoric. Hidronimul nostru pare să mențină aspectul temei din slava comună, iar sufixul *-ava* cu funcție hidronimică aparține și el stratului numelor străvechi[426]. Același lucru se poate spune și despre Moldova bănățeană, al cărei nume nu poate fi o deformare tîrzie „a vreunui funcționar austriac", cum credea Petrovici, de vreme ce este atestat aproape concomitent cu *Mudava*, ci reprezintă neîndoielnic prototipul de la care a plecat varianta sîrbă. Absența pleofoniei în primul caz și al metatezei în cel de al doilea constituie însă cel mai serios neajuns în explicarea toponimelor prin slavă.

Într-adevăr, nu s-au constatat în limba noastră cuvinte care să ateste în mod cert menținerea grupurilor consonantice slave dintr-o etapă anterioară despărțirii în dialecte a slavei comune : *baltă* și *gard* par să fie elemente moștenite, cum o dovedesc seriile de corespondente indo-europene[427], iar *daltă*, pro-

---

[420] Cf. Miklosich, *Lexicon*, p. 385 ; Ernst Mucke, *op. cit.*, III, p. 161—162 ; Walter Wenzel, *Die Ortsnamen der Schweinitzer Landes*, Berlin, 1964, p. 49—50 (cu seria de apelative corespunzătoare : sor. de jos *módły*, pol. *mdły*, ceh. *mdlý* „slab, fără vlagă, leșinat").

[421] DIR, A, XVII—I, p. 169 (a. 1604), IV, p. 219—220 (a. 1618) ; URICARIUL, XXIV, p. 414 (a. 1650), 418 (a. 1658) ; *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, IV, București, 1970, p. 345 (a. 1693), 416 (a. 1696).

[422] ȘTEFANELLI, p. 325 (a. 1806).

[423] *Słownik geograficzny Królestwa polskiego*, X, p. 29.

[424] În pecetea lui Ștefan I (cf. Damian P. Bogdan, *O străveche matrice de pecete românească*, în *Studii și materiale de istorie medie*, I, București, 1956, p. 253).

[425] Cf. germ. *Moltowe* < pol. **Mlotov*, germ. *Maldewin* (a. 1284) < pol. **Mlodawin*, germ. *Můldawicz* (a. 1328) < pol. **Mlodawicz* (Reinhold Trautmann, *Die Elb- und ostseeslavischen Ortsnamen*, I, în „Abhandlungen der deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Philos.-hist. Klasse", 1947, nr. 4, p. 32, 171 ; idem, *Zur Lautlehre der ostseeslavischen Ortsnamen*, în ZSlPh, XX, 1950, p. 15 ; Eichler—Walther, *op. cit.*, I, p. 207—208). De observat că formele poloneze actuale pleacă de la intermediarul german, fapt care explică absența metatezei : *Mołdawin* < *Maldewin*, ca și *Mołdyty* < *Molditten* (Stanisław Rospond, *Słownik nazw geograficznych polski zachodniej i północnej*, I, Wrocław—Varșovia, 1951, p. 198—199).

[426] Aceasta este opinia lui Ivan Duridanov, după care *-áva* și-a încetat în timpuriu în slavă funcția hidronimică (după secolul al VIII-lea), menținîndu-și productivitatea în alte categorii de nume, mai ales în oronime (*Zaselvaneto na slavjanite v Dolna Mizija i Hemimont po dannite na toponimijata*, în vol. *Slavjanska filologija*, XV, Sofia, 1978, p. 359 ; idem, *Za njakoi redki slovoobrazovatelni tipove v bălgarskata toponimija*, p. 245—250).

[427] Vezi sinteza discuțiilor la I.I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dac și componenta latino-românică*, București, 1981, p. 258—260, 313—314 și la C. Poghirc, în *Istoria limbii române*, II, București, 1969, p. 328, 341. După I. Pătruț (*Studii de limba română și slavistică*, Cluj-Napoca, 1974, p. 105), *baltă* și *gard* sînt împrumuturi din slava comună în „latina dunăreană" tîrzie [= fază preconstitutivă a limbii române].

babil slav, pare a fi mai degrabă o adaptare românească, dată fiind absența grupului *dl-* inițial în română (situație identică cu a corespondentului său albanez *daltë*)[428]. Cît privește toponimia noastră de origine slavă, se pare că, deși veche, ea s-a acomodat formal în mod progresiv, urmînd direcțiile de evoluție ale foneticii slave, pînă la asimilarea populației alogene, cînd firul continuității lingvistice pe teren slav a fost întrerupt[429].

Deși sub aspect istoric etimologia slavă a Moldovei nu ridică nici un fel de probleme, dificultățile privind forma și motivarea geografică au impus căutarea unor soluții noi.

7. Încă din 1862 Franz Adolf Wickenhauser găsea că *Moldova (Moldawa)* include apelativul *molid*, la care s-a adăugat terminația *awa* având sensul de „rîu" ; același apelativ ar sta la baza toponimelor germane în *Mold-* sau *Muld-*[430]. În continuare, istoricul austriac făcea și alte apropieri care astăzi ni se par de-a dreptul fantastice, aflînd „înrudiri" între *Dorna* și *Turingia*, între *Someș* și *Meuse* etc. Ideea reapare mult mai tîrziu, la Iorgu Iordan, care-i conferă însă o armătură științifică.

După Iorgu Iordan hidronimul s-a format de la baza românească *molid* cu sufixul slav *-ova* : „(rîul) cu molizi" — denominație perfect motivată geografic pentru cursul superior al rîului, unde se află și o localitate *Molid* ; ulterior, ca și în alte toponime cvadrisilabice în *-ova*, accentul s-a deplasat pe sufix (cf. *Calinóva, Cocoróva, Ciucuróva*), permițînd sincoparea lui *-i-* (ca în toponimele *Moldișul* și *Moldovișul* < *molidiș, molidviș*)[431]. Numele s-ar încadra în seria toponimelor slave cu bază românească *(Cireașovul, Cocorova, Cucova)*, dovedind „o simbioză slavo-română" ; autorul conchide că „obiecțiile care s-ar putea ridica în calea ei [= etimologiei sale] nu i se par serioase"[432]. Ea s-ar aplica în egală măsură *Moldovelor* bănățene *(Veche, Nouă, Moldovița)*[433].

Etimologia lui Iorgu Iordan a fost acceptată fără rezerve de către N. Drăganu (care apreciază însă greșit numele ca fiind format pe teren românesc, reproșîndu-i totodată lui Hasdeu derivația hibridă, care „încă trebuie să ne

[428] Este opinia lui Ovid Densusianu (*Istoria limbii române*, I, p. 183), P. Skok (*Des rapports linguistiques slavo-roumains*, în „Slavia", III, 1924, p. 115—116), E. Petrovici (*Note slavo-române*, II, în DR, X, 1943, p. 350), A. Rosetti (*Mélanges de linguistique et de philologie*, Copenhaga—București, 1947, p. 312 și *Istoria limbii române*, p. 343, cu rezerve la p. 615), Ch. Bolocan (în *Istoria limbii române*, II, p. 374). Grupul *dl-* inițial nu există nici în celelalte limbi romanice, cu excepția unor cuvinte din spaniola mexicană și unor onomatopei din portugheză (Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Les groupes consonantiques initiaux bimembres dans les langues romanes*, în vol. *Études romanes*, București, 1976, p. 24). Aceeași opinie pentru albaneză la A.M. Selișčev (*Slavjanskoto naselenie v Albanija*, Sofia, 1981 — reimprimare — , p. 319—321) și pentru cuvintele rusești din finlandeză, care păstrează numai aparent grupurile din slava comună, la J. Kalima (*Zur Herkunft der slavischen Lehnwörter im Ostseefinnischen*, în ZSlPh, VI, 1929, p. 161—162), aprobat de Max Vasmer (*Kritisches und Antikritisches*, p. 181—186) și V. Kiparski (*Chronologie des relations slavobaltiques et slavofinnoises*, în RÉS, XXIV, 1948, p. 40—41). Ipoteza originii autohtone a cuvintelor român și albanez, prezentată de Grigore Brâncuș (*Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983, p. 139), este încă neargumentată.

[429] E. Petrovici, *Daco-slava*, p. 235; A. Rosetti, *Mélanges*, p. 333—334 și *Istoria limbii române*, p. 616—617 (unde aprobă ideea exprimată de Emil Petrovici).

[430] Franz Adolf Wickenhauser, *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukowina*, I, Viena, 1862, p. 12.

[431] I. Iordan, *Numele Moldovei*, în „Viața Românească", XII, 1920, nr. 2, p. 274—276 ; idem, *Diftongarea lui e și o accentuați în pozițiile ă, e*, Iași, 1920, p. 244 ; idem, *Toponimia românească*, p. 437, 473—474, 478.

[432] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 473, 478.

[433] *Ibidem*, p. 478.

dea de gîndit"!)[434], Gustav Kisch[435], Al. Rosetti[436], Const. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu[437], Ion Gheție și Al. Mareș[438], ajungîndu-se chiar să se creadă că explicarea numelui apei „nu prezintă nici o dificultate"[439]. În ultima vreme ea a fost susținută de G. Ivănescu, care insistă asupra faptului că numele „dovedește o simbioză româno-slavă în Carpații moldovenești, pe la sfîrșitul secolului al VI-lea sau începutul secolului al VII-lea"[440]. Mai rezervați se arată V. A. Nikonov[441] și Cicerone Poghirc[442], care găsesc posibile atît explicația lui Iorgu Iordan, cît și pe cea din germanică.

În dezacord cu această etimologie se declara G. Weigand[443], care îi reproșa autorului ei ignorarea legăturii cu Moldova din Boemia și își exprima convingerea că „rom. *Moldova* este fără îndoială de origine slavă". Afirmația este produsul unei concepții învechite privind originea toponimelor derivate, pe care Weigand le clasifica în funcție de proveniența bazei, iar nu după cea a sufixului (care, neîndoielnic, este cel ce fixează pecetea originii); cît privește raportul cu cealaltă Moldovă, Iorgu Iordan avea dreptate să-l nege[444]. Al. Rosetti semnalează trei dificultăți de care se lovește etimologia lui Iorgu Iordan, pe care anterior o acceptase: a) este puțin probabilă îmbinarea unui cuvînt românesc cu un sufix slav; b) sufixul *-ova* nu este originar, pentru că nu apare „în izvoarele cele mai vechi de limbă vorbită"; c) eliziunea lui *-i-* este „nejustificată"[445]. Și Victor Tufescu îi aduce unele obiecții: a) popular, arborele se numește *molift*, forma *molid* „intrînd în folosință locală mai tîrziu, odată cu exploatarea modernă a pădurii"; b) numele satului *Molidul* de lîngă Vama este recent (sfîrșitul secolului al XIX-lea); c) *Moldova Veche* și cea *Nouă* sînt nume mai noi, fără legătură genetică cu Moldova estică[446]. În sfîrșit, Adolf Armbruster apreciază că „etimologia este tributară, deci deficientă și nesatisfăcătoare, atestărilor documentare tîrzii ale toponimicelor *Molid*"[447]. Urmează să vedem în ce măsură aceste obiecții (sau altele care s-ar mai putea face) subminează soluția propusă de Iorgu Iordan.

7.1. Un **Molidova* ar fi fost, desigur, potrivit pentru a denumi afluentul Siretului, care de la izvoare pînă la satul Vama străbate o zonă de molidișuri

---

[434] Nicolae Drăganu, *Din vechea noastră toponimie*, p. 142—143 (după el, *-ova* ar fi un „sufix topic românesc"); idem, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei*, București, 1933, p. 163.

[435] Gustav Kisch, *Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen*, în „Banater Deutsche Kulturhefte", II, 1928, nr. 3, p. 24.

[436] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, p. 329.

[437] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1971, p. 221.

[438] Gheție—Mareș, *op. cit.*, p. 139.

[439] Marin Petrișor, *Originea numelui Dobrogea*, în LR, XIV, 1965, p. 433.

[440] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1982, p. 744 (cf. și p. 484, nota 1).

[441] V.A. Nikonov, *Kratkij toponimičeskij slovar'*, p. 272.

[442] Cicerone Poghirc, *L'Hydronymie roumaine*, în LB, XVII, 1974, nr. 3, p. 47 și 59 (origine slavă), 46 (origine gotică).

[443] G. Weigand, recenzie în ZONF, III, 1927, p. 153.

[444] I. Iordan, *Entgegnung*, în „Arhiva", XXXV, 1928, nr. 2, p. 129.

[445] Al. Rosetti, *Istoria cuvintelor*, în SCL, XXVI, 1975, p. 61. Ultima obiecție o face și E. Lozovan, *op. cit.*, p. 73.

[446] Victor Tufescu, *op. cit.*, p. 16, 20.

[447] Adolf Armbruster, *Terminologia politico-geografică și etnică a țărilor române în epoca constituirilor statale*, în vol. *Constituirea statelor feudale românești*, București, 1980, p. 252.

masive[448]. Este adevărat că satul Molidul de lîngă Vama apare tîrziu[449], dar aceasta nu înseamnă cîtuşi de puţin că numele apei nu ar fi putut avea aceeaşi temă, pentru că realitatea geografică este străveche, indiferent de reflectarea ei tardivă în nume proprii. Situaţia din Banat este însă complet diferită. Harta 623 „molid" din ALR SN III indică pentru zona respectivă (pct. 2, 27, 29) termenul *brad*. Confundarea celor două specii de conifere se explică prin faptul că molidul nu creşte aici : ne aflăm în zona foioaselor (gorun, gîrniţă, fag)[450]. Nici la munte lucrurile nu stau altfel : „molidul lipseşte cu desăvîrşire în flora spontană a Munţilor Banatului ; acolo unde vom găsi molid, de pildă în Semenic, e vorba de plantaţii"[451]. Prin urmare, ori cele două Moldove au aceeaşi origine, dar în acest caz tema nu poate fi apelativul *molid* (sg. colectiv), ori este vorba de nume omofone, fiecare cu etimologia sa.

7.2. Exemplele de toponime slave de factură hibridă oferite de Iorgu Iordan nu sînt concludente. *Cireaşovul* putea fi creat în întregime de slavi, fie de la un n. pers. (cf. bulg. *Čirjaša)*, fie de la un apelativ : v. bulg. **čerešovŭ* (cf. bulg. *čereša, čireša* < rom. *cireaşă)*[452]. *Cocorova* trebuie raportat nu la rom. *cocor*, ci la seria toponimelor bulgăreşti *Kokorovo, Kokor'ovo, Kokora, Kokorenski dol, Kokorna* etc. < bulg. *kokor* „carpen", „loc spinos"[453] sau chiar „loc abrupt"[454]. *Cucova* se încadrează şi el într-o serie slavă, reprezentată de bulg. *Kukov dol*, maced. *Kukovo*, grec. Κουκοβίστα *(*Kukovišče)*, slov. *Kukovo*, scr. *Kukawa* ş.a.[455]. Totuşi, existenţa unor toponime slave create prin

---

[448] Vezi D.A. Sburlan şi I.G. Tănăsache, *Harta forestieră a României*, Bucureşti, 1930 ; P. Enculescu, *Harta zonelor de vegetaţie a României în legătură cu solul*, Berlin, 1938 ; N. Doniţă, V. Leandru, E. Puşcaru-Soroceanu, *Harta geobotanică a R.P.R.*, Bucureşti, 1960 ; *Atlas geografic*, p. 51.

[449] L-am găsit atestat mai întîi la Josef Beer, *op. cit.* (a. 1891).

[450] P. Enculescu, *op. cit.* ; *Atlas geografic*, p. 51. Afirmaţia lui Iorgu Iordan, după care „deosebirea dintre diversele specii de conifere nu e uşor de făcut şi de aceea oamenii o trec cu vederea" (*Toponimia românească*, p. 478, nota 4) este o simplă impresie. În Bucovina distingerea celor două specii se situează la nivelul cunoştinţelor elementare, pe care oamenii le dobîndesc din cea mai fragedă vîrstă ; confuzia nu este posibilă decît în zonele în care una din specii nu este efectiv prezentă. Aceasta trebuie să fie explicaţia valabilă pentru toate glosările *molidului* prin „brad" înşirate de Al. Borza (*Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, 1968, p. 130) sau de Norbert Jokl pentru română şi germană (*Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen*, Berlin—Leipzig, 1923, p. 197—198).

[451] Botoşăneanu—Negrea, *op. cit.*, p. 20.

[452] Emil Petrovici, *Studii*, p. 191 şi nota 126.

[453] Cf. Jordan Zaimov, *Die Besiedlung*, p. 138. Alte nume de plante de la tema slavă, la Berneker, *op. cit.*, I, p. 540.

[454] Georgi Hristov, *Mestnite imena v Madansko*, Sofia, 1964, p. 220. De altfel, însuşi Iorgu Iordan recunoaşte că „s-ar putea discuta asupra temei" (*Toponimia românească*, p. 475).

[455] Vladimir Šmilauer, *Handbuch*, p. 104. Deşi citează unele derivate slave, Iorgu Iordan crede, fără motiv serios, că baza „n-a putut da naştere unui derivat în *-ov(a)* decît prin intermediar străin" (*Toponimia românească*, p. 467). Dar tema slavă nu este numele păsării (cum crede şi Šmilauer), ci *kuka* „cui ; vîrf ascuţit" : **kukova* „cu vîrf ascuţit". Observăm aici că din lista amplă de derivate toponimice slave de la teme româneşti dată de Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 474—481) extrem de puţine pot fi considerate adevărate „Mischnamen", restul fiind formaţii pur slave. Astfel, *Codroviţa*, derivată din *codru* (p. 475), este, de fapt, o deformare populară a unui toponim slav în *-inŭ*, cum o arată clar atestările vechi (*Cudreavenţi* la 1616, *Cudreavinţi* la 1618, cf. DIR, A, XVII—IV, p. 73, 238), de la un n. pers. provenit din ucr. *kudrjávyj* „creţ, ondulat" (B.D. Hrinčenko, *Slovar' ukrainskogo jazyka*, Berlin, 1925) ; la Cîrlibaba un afluent al Ţibăului se numeşte *Codreaga* (pron. : *Codréaua*, gen.-dat. *Codréţi*) şi are la rîndul lui ca afluent pe *Codreviţa*/*Cudreviţa* — hidronim format nu de la *codru*, cum credea N. Drăganu (în DR, IV$_2$, 1924—1926, p. 1 076), ci tot de la apelativul ucr. cu sensul de „şerpuit". Pentru *Ciucurova* din Dobrogea

adaptarea morfologică a unor toponime românești nu poate fi negată[456]: pe valea Moldoviței, de pildă, s-au semnalat alternanțe ca huț. *Oveselova*/rom. *Poiana Ovăsului*, huț *Merlova*/rom. *Poiana Mărului*, huț. *Ursulova*/rom. *Poiana Ursului*[457]. Uneori denumirile primare au dispărut, rămînînd numai formele slavizate, în care baza românească este transparentă: hidron. ucr. *Plajowy* < rom. *plai*, oron. *Malawa (Malewa)* < rom. *mal*, *Kiczerawa (Kiczerewa)* < rom. *chiceră*, oicov *Procurawa* (popular: *Pekuréva*) < rom. *păcură*[458] oron. *Gruń Piskovatyj*, oicoh. *Piškova*, hidron. *Piskawa* < rom. *pisc*, oicon. *Muntówka* < rom. *munte*, *Rupławа* < rom. *rupt(ă)*, oron. *Mandralowa* < rom. *Mîndrul*, hidron. *Lutowa* < rom. *lut*, oicon. *Dulczówka* < rom. *Dulce*, hidron. *Silklawa*, *Syhłowaty* < rom. *sihlă*, hidron. *Stynawa* < rom. *stînă* ș.a.[459]. De aceea obiecția adusă ipotezei lui Iorgu Iordan nu are consistență, deși procedeul formativ, frecvent folosit în toponimia personală, este mai puțin obișnuit în cea descriptivă, unde se preferă traducerea. *Dar explicarea prin același hibrid a unor toponime diferite nu trezește încredere: deși posibili, hibrizii nu se constituie de obicei în serii.*

Este adevărat că româna oferă multe exemple pentru sincoparea lui *-i-* neaccentuat, reflectată și în toponimul *Moldișul* (nu însă și în *Moldovișul*, care este o deformare artificială a unui popular *Molidvișul*)[460]; chiar dacă mutarea pe sufix a accentului în **Molidóva* este problematică pentru perioada veche, nu ar mai fi posibilă nici o obiecție admițînd că forma primară a sufixului a fost *-áva*. În unele documente slavo-române și chiar românești tema include uneori literele ъ sau ь — ceea ce ar putea fi interpretat, la prima vedere, în sensul păstrării unor rudimente ale vocalei *-i-*: господарь земьли мольдовлахіискои, *hotariul Molъdoveei*, господарь земли молъдавьскои ș.a.[461]. Dar deja Ilie Bărbulescu constatase că aceste litere, care redau uneori sunetele *ă, î, a, e, o*, sînt adeseori scrise „de prisos"[462].

Singura obiecție lingvistică ce se poate aduce ipotezei lui Iorgu Iordan, fundamentală însă, este aceea că forma *molid* nu exista în româna veche; încă Hasdeu observa că variantele actuale ale cuvîntului presupun un „proto-

---

este preferabilă etimologia lui Enver Mahmut, din tc. *Çukurlnova* „cîmpia cu gropi" (în LR, XXVII, 1978, p. 263) celei din *ciucure* „franj" (p. 475). *Giocova* nu derivă de la *cioc*, *cioacă* (p. 475) ci trebuie apropiat de baza **čuk-*, bine reprezentată în derivate toponimice slave, cum crede și Jordan Zaimov (*Die Besiedlung*, p. 183). *Vîrcioróva*, explicată de la **vîrfcior* (p. 481), trebuie raportată la un slav sudic **Vračarevo*, cum a arătat Emil Petrovici (*Studii*, p. 220—224); ș.a.m.d. Aspectul de nume mixte este fie o coincidență omofonică, fie un produs al atracțiilor paronimice sau al etimologiilor populare.

[456] Cum o face, de pildă, Emil Petrovici: „asemenea formații hibride în toponimia românească nu cunosc" (*Studii*, p. 221).

[457] Ioan Lobiuc, *Interacțiuni româno-hutule în toponimia văii rîului Moldovița (județul Suceava)*, în vol. *Lucrările simpozionului de toponimie (1972)*, București, 1975, p. 170, 172 (constatate și de noi în anchete).

[458] Stefan Hrabec, *Nazwy geograficzne hucalszczyzny*, Cracovia, 1950, p. 84, 131—132, 206, 226—227.

[459] Łukasik, *op. cit.*, p. 262, 263, 269, 278, 282, 284—285, 295.

[460] Dragoș Moldovanu, *op. cit.*, p. 151.

[461] St. Gr. Berechet, *Importanța însemnărilor slavo-române de pe manuscrisele vechi*, în vol. *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu*, Iași, 1931, p. 452 (a. 1511); ROSETTI, I., p. 49 (a. 1595); Th. Holban, *Acte politice slavone din epoca luptelor pentru tronul Moldovei după Alexandru cel Bun*, în RI, XX, 1934, p. 260 (cca 1440).

[462] Ilie Bărbulescu, *Fonetica alfabetului chirilic în textele române din veacul XVI și XVII în legătură cu monumentele paleo-, sîrbo-, bulgaro-, ruso- și româno-slave*, București, 1904, p. 487.

tip comun *molidvu*", singurul prezent în limba veche[463], pe care Norbert Jokl a încercat să-l explice din alb. **mol'iδ(ε)*, cu redarea spirantei interdentale δ din sufixul colectiv -δε prin *dv*[464]. Pe teritoriul actualului cătun *Molidul* al satului Vama se menționa, la 1756, *Vadul Molidvului*[464 bis]. Grupul median *-dv-* se menține multă vreme în derivate precum *Molidvel*, numele unui pîrîu din hotarul mănăstirilor Agapia și Secu, sau *Molidviș*, un topografic tot acolo[465]. După cunoștința noastră, forma actuală *molid* apare în Moldova abia în secolul al XVIII-lea[466]. Prin urmare, hidronimul ar fi trebuit să sune pînă tîrziu* *Molidvova*, deoarece grupul median impunea și menținerea lui *-i-*. Modificarea fonetică nu se putea face nici pe teren slav, pentru că în vechea slavă „înainte de *v* toate consoanele se mențin" [467].

7.3. În aceste condiții, etimologia lui Iorgu Iordan nu mai poate fi reținută, iar proba pe care ar aduce-o pentru simbioza slavo-română încă din primele secole ale conviețuirii cu slavii se dovedește iluzorie. Cele mai plauzibile explicații privind originea numelui rămîn cea prin germanică, de la un **Muldah (w)a*, și, cu mai multe rezerve, cea prin slavă propusă de noi, de la un sl. com. **Moldawa*. Singura obiecție care li se poate aduce ambelor este aceea că structura fonetică nu a suportat fenomenul polnoglasiei, cum ar fi fost de așteptat de la niște toponime presupuse așa de vechi. Urmează să vedem dacă obiecția este cu adevărat hotărîtoare, impunînd respingerea *de plano* a ambelor etimologii.

8. [*Încercare de interpretare diacronică*] — Fonetismul arhaic al hidronimului Moldova ar putea fi motivat admițînd cererea unui hiatus în evoluția sa lingvistică pe teren slav, rezultat al asimilării timpurii a slavilor în zona geografică dată. În absența datelor istorice precise, ipoteza s-ar putea susține coroborînd o serie de informații parțiale oferite de gramatica istorică a limbilor slave, cu cele de care dispune pînă în prezent arheologia și istoria, pe de o parte, dialectologia și fonetica istorică românească, pe de alta.

8.1. Prima chestiune este aceea a limitelor temporale în care ar trebui situat hiatusul respectiv. Ele se pot fixa pe baza cronologiei relative a fenomenelor fonetice slave implicate, pentru că de o cronologie absolută nu poate

---

[463] B.P. Hasdeu, *Giose române din secolul XVI*, în „Columna lui Traian", VIII, 1977, p. 641. Alte atestări din Moldova : ms. 45 de la B.A.R., f. 286 (*Vechiul Testament revizuit* de Dosoftei pe la 1669—1671, reluat în *Biblia* de la 1688, *Isaia* 60, 13) ; Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică* (ed. P.P. Panaitescu), I, București, 1965, p. 25 ; Ioan Bogdan, *Sămile mînăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, în BCIR, I, 1915, p. 233 ; Gh. T. Kirileanu, *Orînduiala de pădure pentru Bucovina, dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786*, București, 1908, p. 20. Penuria de atestări din DLR (de la 1600 se trece direct la Gr. Alexandrescu) nu permite studiul istoric al formelor.

[464] Norbert Jokl, *op. cit.*, p. 199. Dimpotrivă, G. Giuglea înclină mai mult spre un etimon comun decît spre o relație directă a cuvintelor albanez și român (*Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dakorumänische Sprache*, Sibiu, 1944, p. 28). Neconvingătoare este încercarea lui N. Lahovary de a-l explica printr-un pre-i.-e. *mat* „munte", cu evoluția *a*> *o* sub influență maghiară sau sud-slavă (*Contribution à l'histoire linguistique ancienne de la région balkano-danubienne et à la constitution de la langue roumaine. Les élémenis pre-Indo-Européens*, în „Vox Romanica", XIV, 1955, nr. 2, p. 338).

[464 bis] Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, II, Cernăuți, 1934, p. 98.

[465] DIR, A. XVII— I, p. 177 (a. 1604), 237 (a. 1605), *Catalogul documentelor moldovenești*, III, p. 36 (a. 1654 : *Molitvel*), 129 (a. 1660), 263 (a. 1665), IV, p. 93 (a. 1679).

[466] Vezi, de pildă, STEFANELLI, p. 108 (a. 1772).

[467] A. Meillet, *Le slave commun*, p. 122.

fi vorba[468]. Considerînd că hidronimul ar fi putut fi creat sau adaptat de către slavi cel mai devreme în a doua jumătate a veacului al VI-lea, cînd sînt constatați arheologic lîngă Suceava[469], termenul *a quo* al preluării lui de către români îi dă vocala tematică *-o-*.

Studiind fenomenul de akanie (redarea prin *a* a lui *o* neaccentuat) în dialectul bulgăresc din satul Tihomir, Vladimir Georgiev îl consideră un reflex întîrziat al vocalismului slavei comune, care nu poseda vocala *o*, ci distingea doar un *ă* scurt și un *ā* lung; astfel s-ar explica de ce cuvintele slave care mai tîrziu vor avea un *-o-* erau redate în greacă și în latină cu *-a-*[470]. Punctul de vedere categoric al lingvistului bulgar, susținut mai înainte și de alți lingviști străini de seamă[470bis], iar la noi de către Ilie Bărbulescu[471], a fost acceptat de către Emil Petrovici[472], I. Pătruț[473], Gh. Bolocan[474]. Admițînd că deosebirea dintre *o* și *a* în slava comună „era mai degrabă o deosebire de cantitate", A. Meillet se arăta mai reticent: „nu trebuie să conchidem de aici că *o* slav fusese un *a* înainte de epoca istorică. Dar slava nu distingea în maniera greacă timbrele *o* și *a*"[475]. Interpretarea sa a fost susținută de T. Lehr-Spławiński (vocala slavă ar fi fost un *å*)[476] și de S. B. Bernstein (un *o̯* cu „un grad redus de labializare, adică se pronunța ca *oᵃ*")[477], care explică redarea prin *a* în împrumuturi nu prin inexistența lui *o*, ci prin pronunțarea particulară a acestei vocale în slava comună. Ceea ce ne interesează pe noi nu este atît regimul fonetic al vocalei în cauză, cît receptarea sa de către o populație romanică; or, sub acest aspect, situația ar fi fost identică: vocala din grupul *toll* (*ă* după Georgiev, *å*, *o̯* după ceilalți) putea fi percepută numai ca *a*. De aceea, cronologia apariției lui *o*

---

[468] Datorită desfășurării lente a evoluției fonetice în ansamblul unei limbi, precum și a decalajelor dintre limbi sub acest aspect, slaviștii recunosc faptul că „întreaga noastră cronologie absolută este foarte arbitrară și față de ea trebuie să fim foarte circumspecți" (S. B. Bernstein, *op. cit.*, p. 100).

[469] Ion Nestor, *Autochtones et Slaves*, p. 31 (datarea „după 567" s-a făcut cu ajutorul unei fibule gepide aflate într-unul din morminte); Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978, p. 133. De observat că prezența slavilor din secolele al VI-lea—al VII-lea este documentată arheologic în aceeași zonă mediană a bazinului Moldovei în care fuseseră semnalate așezările germanicilor vechi: la Tîrpești—Petricani (Maria Comșa, *Novye svedenija o nasselenii slavjan na territorii RNR*, în RSI, IX, 1963, p. 506).

[470] Vladimir Georgiev, *Problèmes phonématiques du slave commun*, în RÉS, XLIV, 1965, p. 7—12.

[470 bis] Paul Kretschmer, *Die slavische Vertretung von indogerman. o*, în ASlPh, XXVII, 1905, p. 236, 239—240, cu o bogată documentație de nume slave cu *-o-* redate în greacă și în latină prin *-a-*.

[471] Ilie Bărbulescu, *Les plus anciens élémenis du roumain en bulgare*, în vol. *Recueil des communications. Section I, Linguistique*, Varșovia, 1934, p. 4—8.

[472] E. Petrovici, *Le latin oriental possédait-il des éléments slaves ?*, în „Revue roumaine de linguistique", XI, 1966, nr. 4, p. 314.

[473] I. Pătruț, *Studii de limba română*, p. 237—245 (cf. și p. 107).

[474] Gh. Bolocan, în *Istoria limbii române*, II, p. 373—374.

[475] A. Meillet, *Le slave commun*, p. 47.

[476] Cf. Vladimir Georgiev, *Problèmes phonématiques*, p. 7. Părerea aceasta, emisă cu mult înainte de către J. Schmidt, care compara vocala slavă cu sued. *å* (Kretschmer, *op. cit.*, p. 230—231), a fost infirmată deja de către Paul Kretschmer, care a observat că și grecescul *o* (o, ω) era un sunet foarte deschis, așa încît ar fi fost foarte potrivit să redea un *o* slav deschis dacă acesta ar fi existat în realitate (*ibidem*, p. 236).

[477] S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 131. Și Paul Kretschmer admitea posibilitatea ca vocala în cauză să fi avut „o nuanță labială minimă" (*op. cit.*, p. 236).

în slavă, realizată de partizanii preexistenței lui *a*, este de fapt o cronologie a percepției sale ca atare în româna primitivă.

Ernst Schwarz considera, *grosso modo*, că *a* s-a menținut în slava comună pînă în secolul al IX-lea, cînd a fost substituit prin *o*[478]; Vladimir Georgiev oferă o interpretare mai nuanțată : *ă* accentuat trece la *o* între secolele al VI-lea — al IX-lea, iar *ă* aton între finele veacului al VIII-lea — începutul celui de-al IX-lea în majoritatea limbilor slave (exceptînd rusa sudică și centrală, bielorusa, unele dialecte bulgărești și sîrbocroate care au menținut situația veche în forma akanici)[479]. La raguzani se constată redarea prin *a* a lui *o* slavic și după ce slava și-a constituit opoziția [*a* : *o*], dar numai în cîteva nume de persoană împrumutate de timpuriu de către patricieni și menținute ca atare pînă în secolul al XIV-lea[480]. Dacă românii vechi (sau romanicii, după alții) ar fi preluat numele Moldovei din veacul al VIII-lea, atunci el ar fi avut forma *Maldáva* (< slv. com. *Măldăwa*); forma *Moldáva* denotă că a fost preluat *după mijlocul secolului al IX-lea*.

Termenul *ante quem* îl dă celălalt fenomen fonetic implicat, polnoglasia. Exemple izolate de modificare a grupurilor consonantice apar încă din secolele al VII-lea — al VIII-lea la slavii de sud, de unde fenomenul se extinde spre nord-vest ; în jurul anului 900 mai coexistau în această zonă formele mai vechi cu cele noi, ca și în nord-estul teritoriului slav[481]. Metateza lichidelor din graiurile sudice a devansat cronologic corespondentul său estic, polnoglasia, care nu s-a realizat pe deplin înainte de secolul al X-lea[482] — cel puțin în grupul *tall*, care s-a modificat mai greu[483]. Resturi ale grupurilor slave comune se păstrează încă mai multă vreme în diferite cuvinte din limbile slave și mai ales în nume proprii (de persoană și de loc)[484]. Asincroniile se pot justifica fie prin caracterul mai conservator al numelor proprii, fie prin conservatorismul unor arii laterale în raport cu centrele de inovație slave[485]. În aceste condiții, am putea presupune că limita superioară a adoptării de către români a hidronimului slav se situează *în jurul lui 950*, admițînd totodată că dubla condiție

---

[478] Ernst Schwarz, *Zur Chronologie von asl.* a > o, în ASlPh, XLI, 1927, p. 136.

[479] Vladimir Georgiev, *Problèmes phonématiques*, p. 12.

[480] Irmgard Mahnken, *Slavisch und Romanisch im mittelalterlichen Dubrovnik*, în „Zeitschrift für Balkanologie", I, 1962, p. 63—66 și nota 10.

[481] Ernst Schwarz, *Zur Chronologie der slavischen Liquidenumstellung in den deutsch-slavischen Berührungsgebieten*, în ZSlPh, IV, 1927, p. 367—369. Fixarea de către Schwarz a limitei superioare a fenomenului în prima jumătate a secolului al IX-lea pentru rusă (*op. cit.*, p. 367—368), acceptată și de alți lingviști (Gr. Nandriș, *Despre metateza lichidelor în elementele slave din limba română*, în DR, VI, 1929—1930, p. 356), s-a făcut pe baza unor criterii care n-au fost admise (cum este, de pildă, acela al împrumuturilor fineze din vechea rusă, pe care autorul le consideră pe nedrept slave comune ; vezi *ante*, nota 428).

[482] Vondrák, *op. cit.*, p. 400 ; S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 198.

[483] Vladimir Georgiev, *Praslavjanskata fonemna sistema i likvidnata metateza*, în vol. *Slavističen sbornik*, Sofia, 1963, p. 31. Pentru restul grupurilor, susține autorul, metateza s-a efectuat nu mai devreme de secolul al VIII-lea — sfîrșitul secolului al IX-lea (*ibidem*).

[484] J.M. Rozwadowski, *Wybór pism*, I, p. 227 ; Vladimir Rozov, *Ešče o formulah* **tort, tolt, tert, telt**, în vol. *Sbornik praci I sjezdu slovanských filologů v Praze 1929*, II, Praga, 1932, p. 668—695 ; Ivan Pańkevič, *op. cit.*, p. 156—163 (exemple din ucraineană) ; O.G. Porohova, *O leksike s nepolnoglasiem i polnoglasiem v russkih narodnyh govorah*, în „Dialektnaja leksika" 1979 (Leningrad, 1982), p. 50—59 (în graiurile ruse).

[485] A. Lamprecht, reluat de S.B. Bernstein, *op. cit.*, p. 204.

a elementului lingvistic (nume propriu situat într-o arie laterală slavă) ar fi putut să-i asigure o persistență de vreo jumătate de secol în vechea sa formă.

Este foarte greu de crezut că păstrarea aspectului arhaic al hidronimului ar fi fost rezultatul „natural" al asimilării slavilor atît de devreme și într-o regiune în care rîndurile populației slave au putut fi mereu reînnoite din marele rezervor nordic[486]. Din veacul al VII-lea pînă în al IX-lea este atestată arheologic în bazinul Moldovei cultura slavă de tip Luka Rajkoveckaja—Hlincea I, *care dispare în veacul următor*[487]. De aceea, ar fi mai lesne de înțeles asimilarea printr-un aflux de populație românească. Se pune deci întrebarea dacă acest aflux poate fi justificat în limitele cronologice fixate și dacă nu cumva există și alte argumente lingvistice care să-l susțină.

3.2. Evenimentul care putea provoca dislocarea și translația în spațiu a unor mase de români nu putea fi decît invazia ungurilor, care a influențat decisiv atît istoria românilor cît și pe cea a slavilor, provocînd o „mare perturbație demografică"[488]. Cronica Notarului anonim al regelui Bela, compusă probabil pe la 1270[489], relatează amplu succesiunea operațiilor de cucerire și efectele lor. Pe la 895—896[490] ungurii cuceresc Panonia, în care găsiseră o populație de slavi și de „vlahi, adecă păstorii romanilor" *(Blachii ac pastores Romanorum)*, care „au fost puși pe fugă din Panonia" *(et Romanos fugatos esse de Pannonia)*[491]. La începutul veacului al X-lea (Anonymus dă anul 903) hoardele lui Arpad cuceresc cetățile Ugocsa și Borsova din nordul Transilvaniei[492], apoi atacă voievodatul lui Menumorout din Crișana. Prima luptă este dezastruoasă pentru locuitorii țării, dintre care o parte se supun, alta fuge cuprinsă de o spaimă cumplită *(nam timebat eos fere omnes gentes)*[493]. Cetatea Byhor a lui Menumorout este cucerită cu puțin timp înaintea morții lui Arpad (anul 907)[494], iar cercetările arheologice întreprinse aici confirmă că așezămîntul a avut loc la începutul secolului al X-lea[495]. Între cele două faze ale cuceririi Crișanei se inserează cucerirea de către Tuhutum a *Ultrasilvaniei* voievodului român *(quidam Blacus, dux Blacorum)* Gelou, care domnea peste „vlahii și slavii" din Transilvania intracarpatică[496]. Ordinea de citare a populațiilor

---

[486] Cf. Victor Spinei, *op. cit.* p. 64: „Fenomenul asimilării slavilor în masa romanică a durat în Moldova o perioadă mai îndelungată decît în celelalte provincii românești".

[487] Maria Chișvasi-Comșa, *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. și pălrunderea elementului romanic în Moldova pe baza datelor arheologice*, în SCIV, IX, 1958, p. 73—84.

[488] Ștefan Olteanu, *Realități demografice pe teritoriul Transilvaniei în secolele VIII—X*, în „Studii", XXVIII, 1975, p. 1 839.

[489] Karsai Géza a descifrat textul șters al palimpsestului, în care numele complet al magistrului este *Pavsa*, identificabil prin *Posa*, episcop de Bosnia și notar al regelui Bela IV. Cf. Ludovic Demény, *O contribuție valoroasă cu privire la identificarea lui Anonymus*, în RA, XII, 1969, nr. 1, p. 316—317.

[490] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*², I, Cluj, 1972, p. 109.

[491] Anonymi *Gesta Hungarorum*, p. 32/81 și 63/117.

[492] *Ibidem*, p. 36/85—86.

[493] *Ibidem*, p. 41—42/92.

[494] *Ibidem*, p. 63—65/117—119.

[495] Săpăturile arheologice au dat la iveală opt morminte de luptători din prima jumătate a secolului al X-lea, care „pot fi atribuite cu certitudine ungurilor", poate celor „căzuți în luptă pentru cucerirea cetății" (Mircea Rusu, *Contribuții arheologice la istoricul cetății Bihorea*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", III, 1960, p. 9). Vezi și *Istoria României*, I, p. 772; K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII*, București, 1958, p. 115; Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 1 840—1 841 și *passim*.

[496] Anonymus, *op. cit.*, p. 44—46/94—96.

este și aici, ca în atîtea alte cazuri, semnificativă : ea ne arată că „în secolul al X-lea, cînd au loc acele întîmplări, românii constituiau populația majoritară a Transilvaniei"[497].

Fuga unei părți a populației românești este ușor de justificat dată fiind cruzimea ieșită din comun a năvălitorilor, care se mîndreau considerîndu-se descendenții vrednici ai lui Attila : „Căci pe acea vreme, observa Anonymus, ungurii în mintea lor nu doreau nimic altceva decît să ocupe țări, să subjuge popoare și să se îndeletnicească cu fapte războinice. Fiindcă ungurii în timpul acela așa de mult se bucurau de a suge sîngele omenesc, ca și lipitoarea"[498]. Această fugă este semnalată și de alte izvoare, cum ar fi cronica rusă zisă a lui Nestor : „Venind din răsărit, ei [= ungurii] mergeau grăbiți prin munții cei înalți, cari s-au numit ungurești și începură să se lupte cu volohii și cu slavii cari trăiau acolo [= în Panonia]. Căci acolo erau stabiliți mai înainte slavii, iar volohii supuseră țara slavilor. În urmă însă ungurii goniră pe volohi și luară în stăpînire această țară"[499]. Într-o scriere de la 1308, un dominican francez menționează și el alungarea valahilor, care s-ar fi îndreptat apoi spre Balcani[500]. Retragerea în Peninsula Balcanică a românilor panonici a fost argumentată mai întîi de Hasdeu, care colaționează știrile deja menționate cu un pasaj din istoricul bizantin Kekaumenos[501]. Combătînd supoziția lui J. Melich, după care romanicii din Panonia ar fi fost retoromani[502], N. Drăganu admitea mai multe direcții de emigrare a lor : spre Balcani, în Germania și spre nord, în Moravia[503]. Dimpotrivă, Ștefan Pascu crede că ei „s-au așezat dincoace de Tisa, în Bihor sau în Podișul Transilvaniei"[504]. Noi credem că o parte dintre acești români nordici, fie cei din Panonia, fie mai degrabă cei din Crișana și Transilvania lui Gelou, se puteau îndrepta și spre Moldova, deschizînd seria emigrărilor care vor continua neîntrerupt în această direcție pînă în pragul veacului al XIX-lea.

---

[497] Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 51.

[498] Anonymus, *op. cit.*, p. 111. Despre cruzimea ungurilor față de prizonierii „crestini și păgîni" din Panonia, pe care îi ucideau sau îi făceau sclavi, vorbește și Simon de Kéza, *Chronicon Hungaricum* (text și trad. G. Popa-Lisseanu), București, 1935, p. 64/113—114, precum și fragmentul *De sancto rege Ladislao* din cronica ungaro-polonă : „olim pagani atrocissimi et crudelissimi ferocissimique fuere" (*Monumenta Poloniae historica*, I, Lwów, 1864, p. 490). Elogiul cruzimilor neomenești ale „noilor huni" se face în mai toate cronicile maghiare medievale în versuri, adunate de Joh. Christian Engel (*Monumenta Ungrica*, Viena, 1809, p. 4—54).

[499] *Cronica lui Nestor* (trad. G. Popa-Lisseanu). București, 1935, p. 46—47. Pasajul este dintre cele mai controversate din întreaga istoriografie medievală. Istoricii maghiari cred că prin *volohi* în rusa veche se înțelegeau francii din vremea lui Carol cel Mare (Mathias Gyóni, *Les Volochs des Annales primitives de Kiev*, în „Etudes slaves et roumaines", II, 1949, p. 82 ; Gy. Györffy, *Formation d'États au IXe siècle suivant les „Gesta Hungarorum" du Notaire Anonyme*, în vol. *Nouvelles études historiques*, I, Budapesta, 1965, p. 33) ; dar mai probabilă este echivalarea numelui cu „romanii" Imperiului de răsărit (Ion I. Nistor, *Emanciparea politică a dacoromanilor din Transdanuvia*, în AAR (Ist.), s. III, t. XXIV, 1941—1942, p. 534).

[500] Anonymi Geographi *Descriptio Europae Orientalis* (text și trad. G. Popa-Lisseanu), București, 1934, p. 17/42.

[501] HEM, III, p. XXXI—XXXIV.

[502] N. Drăganu, *Românii*, p. 23—169 ; vezi și Ernst Gamillscheg, *Blachi ac pastores Romanorum*, în *Omagiu lui Ioan Lupaș*, București, 1943, p. 240—276. După N. Iorga, care a preluat multe din optica deformantă a istoriografiei maghiare, *pastores Romanorum* ar fi fost fie „ofițerii Imperiului Roman al lui Carol cel Mare", fie „elemente ladine" (*L'extrême frontière de l'élément roumain*, în RHSE, X, 1933, p. 142—143).

[503] N. Drăganu, *Românii*, p. 31.

[504] Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 50.

Emigrarea timpurie în nordul Moldovei a românilor ardeleni sub presiunea cuceririlor arpadiene este admisă de unii arheologi, istorici și lingviști, care plasează însă mai tîrziu momentul inițial al transferului de populație. După C. Daicoviciu, din *a doua jumătate* a secolului al X-lea „se extind masele de români din acest spațiu central și asupra acelor ținuturi ale Romaniei care nu au fost niciodată romanizate sau din care romanizarea dispăruse între timp"[505]. Șt. Ștefănescu[506], Maria Comșa[507], V. Arvinte[508] și Gh. Ivănescu[509] fixează începuturile emigrării în secolul al XI-lea, iar D. Onciul în secolul al XII-lea[510]. Pînă la ora actuală, cercetările arheologice din bazinul Moldovei nu sînt de natură să contribuie la precizarea acestei perioade. Descoperirea unei necropole la Vornicenii Mari, pe valea Șomuzului Mare, datată cu aproximație în secolele al XI-lea — al XII-lea și atribuită populației românești de către Mircea D. Matei și Emil I. Emandi[511], nu este edificatoare datorită materialului arheologic redus. Singurele repere continuă să fie furnizate de progresele cuceririi maghiare în Transilvania ; sub acest aspect, este mai probabil să plasăm începutul mișcărilor de populație în prima fază a invaziei — de acord cu informațiile istorice —, cînd șocul produs de năvălitori a avut o forță maximă, decît mai tîrziu, cînd ungurii încep să-și organizeze teritoriul cucerit, iar expedițiile de jaf, robire și distrugere a populației băștinașe devin războaie de anexiune teritorială, urmărind exclusiv subordonarea socială și politică a acestei populații.

8.3. Ipoteza noastră pare destul de fragilă atît în privința direcției de deplasare a populației românești, spre nord-vestul Moldovei, cît și în privința epocii cînd are loc presupusa deplasare. La rezolvarea acestei ecuații cu două necunoscute ne poate ajuta istoria limbii române. Stabilind cronologia relativă a fenomenelor fonetice și corelînd-o cu repartiția lor în ansamblul dialectelor și graiurilor românești, Alexandru Philippide a ajuns la cîteva concluzii de mare importanță etnogenetică. După el, „Moldova, Bucovina și Basarabia aparțin genetic (ramură) și istoric la teritoriul banato-transcarpatin" ; răspîndirea fenomenelor lingvistice s-a făcut în „valuri" de la vest spre est ; coeziunea acestui grup (Moldova, Banatul, Transilvania) s-a rupt într-o anumită perioadă, „iar scisiunea a trebuit să fie mai mare (ori mai veche) între Moldova — Bucovina — Basarabia de o parte și teritoriul transcarpatin de altă parte decît între teritoriul transcarpatin și Banat" ; „faptul că Bucovina are limbă mai puțin progresistă decît Moldova se explică prin aceea că Bucovina a fost ocupată de dacoromâni înainte de a fi fost ocupată Moldova, că valul banato-transcarpatin n-a trecut (exceptînd doar mici șivoaie) în Moldova prin trecătorile Carpaților estici, ci prin văile de nord ale Transilvaniei și peste Bucovina" ;

---

[505] C. Daicoviciu, *Originea poporului român după cele mai noi cercetări*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, p. 96.

[506] Șt. Ștefănescu, *Mișcări demografice în Țările române pînă în secolul al XVII-lea și și rolul lor în unitatea poporului român, ibidem*, p. 190.

[507] Maria Chișvasi-Comșa, *Slavii de răsărit*, p. 84.

[508] Vasile Arvinte, *Formarea limbii și poporului român în lumina cercetărilor recente*, în AUIL, XVII, 1966, p. 29 : „probabil prin jurul anului 1000".

[509] Ghcorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, p. 174.

[510] Dimitrie Onciul, *Opere complete*, I, București, 1946, p. 288—289.

[511] Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, *Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI—XVII)*, București, 1982, p. 121—125.

în sfîrșit, „la începutul secolului al XIII-lea tot teritoriul ocupat actualmente de români era împlut de dînșii"[512].

I s-a obiectat lui Philippide faptul că și-a întemeiat concluziile și pe fenomene mai tîrzii[513], dar constatările sale par să se confirme prin cercetarea graiurilor bucovinene (în special a celui cîmpulungean) întreprinsă recent de Adrian Turculeț, care constată aici prezența unor caracteristici arhaice, reprezentînd totodată concordanțe cu graiurile din Crișana, din părțile nordică, centrală și sud-vestică ale Transilvaniei, precum și cu cele bănățene : palatalizarea labiodentalei *v* la *y*, lipsa velarizării lui *ę* (< *-ea*) în poziție moale, *acló, făninə, zęspi, pînîete*, genitiv-dativul *-li* al articolului hotărît masculin *(capuli, omuli)*, prepoziția *dipi* cu sens final sau local (echivalentă cu *dîpă* din Crișana) ș.a.[514]. Autorul observă că „deși ariile ardelenești ale acestor fonetisme și forme gramaticale, trasate pe baza ALR, nu se suprapun, ele se apropie sau chiar se întîlnesc în sudul Crișanei, sud-vestul Transilvaniei, nord-vestul Banatului", dar crede că aceste concordanțe nu s-ar explica printr-o migrație, ci ar reprezenta reflexele tardive ale graiului dacoromân nordic, care ar fi fost odinioară unitar[515]. Dacă ar fi fost vorba de fenomene arhaice dispuse în manieră difuză în ansamblul „subdialectului nordic", sau dacă ar exista în graiurile bucovinene arhaisme specifice, care să le individualizeze în acest ansamblu, atunci am putea accepta explicația lui Adrian Turculeț ; dar dacă toate aceste particularități trimit la o zonă precisă din vest, ocolind Maramureșul în pofida legăturilor istorice constante ale celor două regiuni, atunci coincidența devine semnificativă și se clarifică pe deplin apelînd la teoria lui Philippide. În acest sens s-au orientat și analizele de „geologie lingvistică " ale lui Ernst Gamillscheg, care a văzut în Crișana „regiunea matcă, centrul de expansiune al românimii din cadrul regiunii dialectale de nord-vest"[516].

Cei mai vechi emigranți trebuie să fi venit în Bucovina din zona sudică a Crișanei, iar plecarea lor nu poate fi cu mult mai tîrzie decît cucerirea voievodatului lui Menumorout. Migrațiile românilor din Transilvania s-au desfășurat succesiv pe măsura înaintării maghiare, prima fiind în mod necesar cea a românilor vestici, iar ultima a românilor maramureșeni, care a dus la constituirea statului moldovean. *Această migrație nu putea avea loc mai tîrziu, în secolul al XI-lea, din interiorul statului ungar chiar și pe direcția înaintării armate-*

---

[512] Alexandru Philippide, *op. cit.*, II, p. 386—407. Nu ne pronunțăm aici în chestiunea existenței sau nu în Moldova, înaintea secolului al X-lea, a unei populații romanice, la care unii arheologi răspund afirmativ (de ex. Ion Nestor, *op. cit.* p. 33 ; Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie des IVe—XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, în „Dacia", XV, 1971, p. 285—286 ; sau Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 140), împotriva tezei susținute de Philippide, C. Daicoviciu și Maria Comșa. După noi, amprenta lingvistică particulară a graiurilor din Moldova nordică nu reprezintă o simplă coincidență de evoluție cu graiurile de tip ardelenesc, ci a fost produsul multisecular al infiltrațiilor de români transilvăneni, nu numai din secolul al XIV-lea, de cînd ele sînt documentabile istoricește, ci și mai dinainte. Ideea unui subdialect nordic unitar, care ar fi cuprins Transilvania și nordul Moldovei, nu poate fi înțeleasă în termenii istoriei ; concordanțele nu reprezintă un punct de plecare, ci sînt rezultanta unui proces. Sub acest aspect, corelațiile stabilite de Philippide își păstrează încă valabilitatea.

[513] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, p. 296—297.

[514] Adrian Turculeț, *Graiul din zona Cîmpulungului Moldovenesc*, p. 19—20 ; idem, *Structura dialectală a graiurilor românești din Bucovina*, în ALIL, XXVI, 1977—1978, p. 103—115.

[515] Adrian Turculeț, *Structura dialectală*, p. 111.

lor acestuia. Ea a fost efectiv cea mai veche, prima care a rupt coeziunea blocului nordic de care vorbea Philippide. Amintirea acestei „vetre" transilvănene a populației moldovenești se mai păstrează în cronica moldo-rusă, unde se spune că regele Vladislav „i-a primit cu bună voie" pe „romanii vechi" și „le-a dat pământ în Maramureș, între rîurile Mureș și Tisa, *locul numit Criș*, și aici s-au așezat și s-au adunat romanii"[517].

8.4. În aceste condiții, preluarea de către români a hidronimului Moldova în forma sa arhaică nu mai pare imposibilă, chiar dacă nu se pot invoca și alte toponime avînd aceeași structură. „La urma urmelor, spunea Philippide referindu-se la problema elementelor slave vechi din română, un singur exemplu ar fi de ajuns ca să pună pe cineva pe gînduri"[518], iar acest exemplu este de primă mărime. De altfel, analogiile istorice care au impus osificări formale similare nu lipsesc, cea mai cunoscută fiind situația toponimiei slave din Grecia, care și-a menținut aspectul slav comun ca urmare a asimilării slavilor în secolele al VII-lea — al VIII-lea. Și mai interesantă pentru noi este situația toponimelor fără metateza lichidelor din Illyricum : *Marlinišćica* (Dalmația), *Varcar* (Bosnia), *Parcani* (Serbia), *Malča* (**Mallia*, la nord de Niš), *Baltaberilovica* (Serbia răsăriteană) etc., menținute pînă tîrziu de români ; „exemplele de acest gen, spune Milivoje Pavlović, indică regiunile unde asimilarea valahilor a fost posterioară acțiunii legii metatezei"[519]. Între slavizarea orașelor Dalmației și cea a *katun*-elor a existat un decalaj temporal, iar „metateza lichidelor ne dovedește că asimilarea se opera într-o manieră heterocronă"[520].

9. [*Concluzii*] — După examinarea soluțiilor etimologice propuse pentru hidronimul *Moldova*, ni se pare limpede că nici una nu se impune spiritului critic cu forța evidenței. Această situație este, de altfel, obișnuită în cazul hidronimelor zise majore, a căror etimologie poate fi considerată cel mult plauzibilă. Important este ca ea să ofere un indice convenabil de verosimilitate (sociogeografică), de posibilitate (lingvistică) și de probabilitate (istorică). În cazul de față, această condiție o îndeplinește, după părerea noastră, ipoteza originii vechi germanice.

Datorită conformației geologice caracteristice a albiei sale, rîul a fost numit, probabil, **Muldah(u)a* „rîul cu maluri moi" (antonimul lui *Steinaha* „rîul pietros") de către triburile de taifali așezate pe cursul său mijlociu în

---

[516] Ernst Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, extras din „Jahrbuch der Preuß. Akademie der Wissenschaften zu Berlin", 1940, p. 13.

[517] *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI*, publicate de Ioan Bogdan (ed. P.P. Panaitescu). București, 1959, p. 156/159. În legătură cu această cronică, D. Onciul aprecia că „miezul istoric" al mitului este tocmai această emigrare ardelenească în Moldova (*Opere complete*, p. 72). Istoricii care au comentat pasajul au văzut aici o referire exclusivă la Maramureș. Așa, Ioan Bogdan : „regele le dete loc de șezut în Maramureș, la Criș" (*Vechile cronice moldovenești pînă la Ureche*, București, 1891, p. 66) ; sau Gheorghe I. Brătianu : „îi așează între Mureș, Tisa și Criș, în Maramureș" (*Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1945, p. 151). Dar Maramureșul nu se află între aceste rîuri, de unde concluzia că este vorba de două locuri : 1) în Maramureș și 2) „locul ce se chiamă Criș", între Mureș și Tisa, deci *Crișana*. Dacă referirea s-ar fi făcut exclusiv la Maramureș, amănuntele geografice următoare nu și-ar fi avut rostul : de fapt, ele încearcă să circumscrie o zonă care nu avea nume, dar sensul precizării s-a pierdut întrucîtva prin copiere.

[518] Alexandru Philippide, *op. cit.*, I, p. 806.

[519] Milivoje Pavlović, *Les substrats de l'Illyricum*, în vol. *Die Kultur Südosteuropas*, p. 191.

[520] *Ibidem*, p. 191—192. Prezența „valahilor" se reflectă și în răspîndirea numelor de familie în *-ul* (*Radulović* etc.) exclusiv în zona rurală a Dalmației (*ibidem*).

secolele al III-lea — al IV-lea. Apoi hidronimul a fost preluat de către slavi, care l-au adaptat formal în *Moldava*. În secolul al X-lea s-a produs o discontinuitate în evoluția numelui pe teren slav — fapt explicat de noi prin asimilarea probabilă a populației slave de către românii plecați din vestul Transilvaniei din cauza invaziei maghiare. În acest fel tema hidronimului și-a menținut aspectul slav vechi, iar alternanța de sufixe *Moldáva / Móldova* s-a tranșat pe teren românesc într-o formă hibridă, *Moldóva*. Devenit nume al coloniei maghiaro-săsești de la Baia, iar apoi al statului feudal nou constituit, hidronimul a suferit o serie de adaptări noi pe teren maghiar *(Moldua)* și german *(Moldau, Muldau, Molde, Mulde, Moldo, Mulda)*, care apoi s-au contaminat în condițiile bilingvismului din zone ale Moldovei nord-vestice și Transilvaniei, fie între ele *(Muldua)*, fie cu formele românești *(Molduva, Muldova, Mulduva, Mulduha)*.

Cît privește *Moldova* din Banat, explicația nu poate fi aceeași. Numele este atestat prea tîrziu (în veacul al XVI-lea) și a desemnat (inițial) un curs de apă prea mic pentru ca să putem crede că este anterior secolului al X-lea. Dacă el ar fi fost de origine slavă, grupul *M(ă)l-* ar fi trebuit să se păstreze; este deci mai probabil un compus de origine germană medie (de sus), de la aceeași bază *Mold-* și *-ouwe* „apă, rîu, insulă". Preluat de către sîrbii refugiați aici după cucerirea țării lor de către turci, numele a fost acomodat la seria hidronimelor în *-áva / -ova* din zona apropiată. Forma *Mudáva (Mudáua)* se explică prin influența pronunției sîrbești, în care *-l-* silabic se vocalizase, pe cînd *Móldova* pare să se fi păstrat de către vorbitorii unui dialect de tip carașovean, în care această consoană este menținută ; ambele forme au fost preluate mai apoi de către români. Chiar dacă româna nu operează cu cele două sufixe, nu poate fi exclusă nici posibilitatea ca hidronimul german să se fi transmis și direct populației românești, deoarece acomodarea finalei nu implică folosirea efectivă a unui sufix *-ova*.

Moldova rămîne un nume greu de explicat, dar dificultățile nu țin atît de înțelegerea semnificației sale lexicale, cît de justificarea menținerii formei arhaice. Această rezistență particulară a formei ascunde în sine un moment cu totul deosebit al istoriei neamului din această parte a țării, pentru care, cel puțin deocamdată, ne lipsesc informațiile suficiente pentru a-l lumina și a-l circumscrie.

SIGLE

AAR	= „Analele Academiei Române".
AECO	= „Archivum Europae Centro-Orientalis".
AIIA	= „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»" (Iași).
AIIN	= „Anuarul Institutului de Istorie Națională" (Cluj).
AIR	= „Archiva istorică a României". I—III, 1865—1867.
ASIPh	= „Archiv für slavische Philologie".
AUT	= „Analele Universității din Timișoara".
BA	= „Balkan-Archiv".
BĂLAN, C.D.B.	= Teodor Bălan, *Cîteva documente bistrițene*, Cluj, 1946.
BĂLAN, D.C.	= Idem, *Noui documente cîmpulungene*, Cernăuți, 1929.
BCIR	= „Buletinul Comisiei Istorice a României".
BSH	= „Académie Roumaine. Bulletin de la Section historique".

BOGDAN, D.Ş. = Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, 1—2, Bucureşti, 1913.
CORFUS, Î. = Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iaşi, 1975.
DIR, A = *Documente privind istoria României. A. Moldova*, Bucureşti, 1954—1956.
DIT = „Diplomatarium Italicum".
DRH, A, B, D = *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. B. Ţara Românească. D. Relaţii între Ţările române*, Bucureşti, 1966 şi urm.
FHU = *Fontes historiae Ukraino-Russicae (Ruthenicae)*, vol. IV—XII, Lwów, 1898—1911.
FRA = *Fontes rerum Austriacarum*, vol. 52—68, Viena, 1901—1918.
GHIBĂNESCU, I.Z. = Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, I—V, Iaşi, 1906—1933.
GHIBĂNESCU, S. = Idem, *Surete şi izvoade*, I—XXV, Iaşi, 1906—1933.
GrS = „Grai şi Suflet".
HURM. = Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Bucureşti, 1880 şi urm.
IORGA, A F. = N. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor*, I—III, Bucureşti, 1895—1897.
IORGA, D.B. = Idem, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, I—II, Bucureşti, 1899—1900.
IORGA, S.D. = Idem, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, I—XXXI, Bucureşti, 1901—1916.
LB = „Linguistique balkanique".
MACUSCEV = Vicentio Macuscev, *Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum deprompta e tabulariis et bibliothecis italicis*, II, Belgrad, 1882.
MHHD = *Monumenta Hungariae historica. Diplomataria*, I—IV, Pesta, 1857—1859.
MHHS = *Monumenta Hungariae historica. Scriptores*, Pesta, 1857 şi urm.
MMP = *Monumenta Medii Aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, II—XIX, Cracovia, 1876—1927.
MPV = *Monumenta Poloniae Vaticana. Series nuntiaturae Polonae*, V—VIII, Cracovia, 1923—1946.
MVCE = *Mihai Viteazul în conştiinţa europeană*, I, Bucureşti, 1982.
RÉS = „Revue des études slaves".
RHSE = „Revue historique du Sud-est européen".
RI = „Revista istorică".
RIR = „Revista istorică română".
ROSETTI, L. = Alexandre Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVIe siècle et le début du XVIIe siècle, tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, Bucureşti, 1926.
RS = „Revue slavistique".
SDT = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, I—II, Bucureşti, 1967—1968.
SO = „Slavia Occidentalis".
ŞTEFANELLI = T.V. Ştefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, Bucureşti, 1915.
UJ = „Ungarische Jahrbücher".
URICARIUL = Th. Codrescu, *Uricariul*[2], I—XXV, Iaşi, 1871—1895.
VERESS, B. = Andrei Veress, *Bibliografia româno-ungară*, I—II, Bucureşti, 1931.
VERESS, D. = Idem, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, I—XI, Bucureşti, 1929—1931.
VERESS, F. = Idem, *Fontes rerum Transylvanicarum*, I—V, Budapesta, 1911—1921.
ZONF = „Zeitschrift für Ortsnamenforschung".
ZRPh = „Zeitschrift für romanische Philologie".
ZSIPh = „Zeitschrift für slavische Philologie".

L'ÉTYMOLOGIE DU HYDRONYME *MOLDOVA*

Résumé

Pour être convaincante, il faut que l'étymologie des noms de lieu remplisse trois conditions : être *vraisemblable* sous l'aspect de la motivation (socio-) géographique, linguistiquement *possible* et historiquement *probable*. Plus d'une fois les trois perspectives ne sont pas conjuguées pour la détermination des étymons — d'où la capacité probante sensiblement affaiblie des arguments. Pour être efficace, la vérification des résultats doit poursuivre également ce triple chemin. Cette méthode est utilisée par l'auteur en examinant quatre hypothèses concernant l'origine du hydronyme *Moldova* : celle de l'origine celtique, celle de l'origine iranienne, celle de l'origine ancienne germanique, et celle de l'origine slave (purement slave, ou impliquant des éléments hétérogènes). Selon l'auteur, seulement la troisième hypothèse fait face aux exigences d'ordre méthodologique.

À cause de la conformation géologique toute particulière de son lit, la rivière a été nommée, probablement, **Muldah(u)a* „Vallée aux rives molles" (l'antonyme de *Steinaha* „Vallée aux rives pierreuses") par les tribus de Taïfales qui se sont établi sur son cours moyen aux IIIe—IVe siècles. Ensuite, l'hydronyme a été reçu par les Slaves (attestés par les fouilles archéologiques sur la place des anciens germaniques jusqu'au IXe siècle), qui l'ont adapté du point de vue de la forme : *Moldava*. Au Xe siècle, il s'est produit une discontinuité dans l'évolution du nom en contexte slave — fait expliqué par l'assimilation probable des Slaves par les Roumains qui sont arrivés ici en partant de la Transylvanie Ouest à cause de l'invasion des Ougriens. De cette façon s'expliquera toute une série de particularités archaïques qui unissent les patois de Bucovine avec ceux de Crişana, et de même le fait que la racine hydronymique a pu maintenir son aspect vieux slave.

Toute autre est la situation de la *Moldova* de Banat. Attesté à peine au XVIe siècle, et désignant tout d'abord une petite rivière, son nom est probablement d'origine moyenne allemande, de la même base *Mold-* avec *-ouwe* „eau, rivière ; île". On peut supposer qu'il a été donné par les Teutons pendant leur court séjour au milieu du XVe siècle.